BOJ
ODBRANA
BUGOJNA 1993.

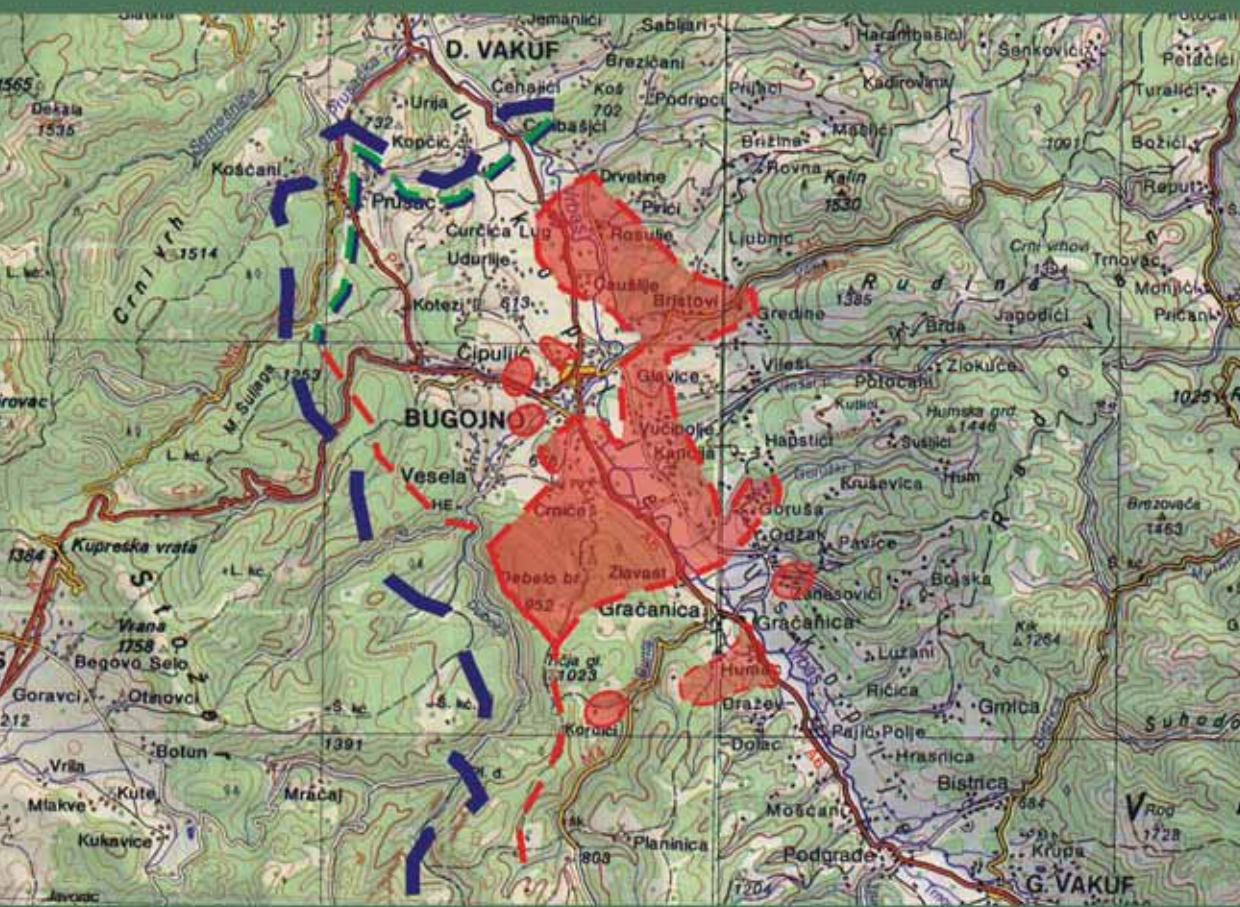

Hasib MUŠINBEGOVIĆ

BOJ
ODBRANA BUGOJNA
1993.

Hasib Mušinbegović

BOJ
ODBRANA BUGOJNA
1993.

Sarajevo, 2011.

Autor: Hasib Mušinbegović

Naziv djela: Boj odbrana Bugojna 1993.

Izdavač: Biljeg d.o.o. Sarajevo

Recenzenti: Abdulah Jeleč,
Edin Ramić

DTP: Ibrahim Agić

Produkcija: Jordanstudio, Sarajevo

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

355.4(497.6 Bugojno) "1993"
94(497.6) "1992/1995"

MUŠINBEGOVIĆ, Hasib
Boj odbrana Bugojna 1993. / Hasib Mušinbegović.
- Sarajevo : Biljeg, 2011. - 153 str. : ilustr. ;
24 cm

Bilješka o piscu: str. 141. - Bibliografija: str.
144-148

ISBN 978-9958-891-94-6

COBISS.BH-ID 18725638

U ovom radu dat je kratak prikaz jednog značajnog događaja iz bogate savremene historije naroda i građana grada Bugojna.

Obrađen je historijskom metodom sukob jedinica HV/HVO Bugojno i Armije RBiH Bugojno, koji se dogodio u periodu 17.-29. 07. 1993. godine na području općine Bugojno.

Uvjetno rečeno - kroz uvod, tok i posljedice - obrazloženi su uzroci, povod i pouke iz ovog sukoba.

1.

BUGOJNO UOČI AGRESIJE 1992.

Bugojno uoči agresije 1992.

Bugojno se nalazi u jugo-zapadnom dijelu Bosne i Hercegovine, između gradova Donjeg Vakufa i Gornjeg Vakufa. Smješteno je u središnjem dijelu Skopljanske doline. Bugojno je važno saobraćajno čvorište puteva iz srednje Bosne prema Jadranskom moru i Sarajevu. Iz Bugojna se, preko Kupresa i Livna, stiže u Split a preko Gornjeg Vakufa, Jablanice i Mostara u luku Ploče. Preko prevoja Ravno Rostovo najbliže se stiže u srednju Bosnu. Takav geografski položaj Bugojnu daje i posebno geopolitičko i geostrateško značenje. Općina Bugojno zauzima 366 km^2 površine. Prema popisu stanovništva iz 1991. godine imala je 46.889 stanovnika, raspoređenih u 78 naselja.

Općina Bugojno se graniči sa 4 općine: Gornji Vakuf, Kupres, Donji Vakuf i Novi Travnik. Granice između općina su, uglavnom, prirodne. Prema Gornjem Vakufu duga je oko 25 km, prema Novom Travniku oko 20 km. Granica prema Donjem Vakufu duga je oko 35 km a prema Kupresu oko 25 km.

Bugojno je okruženo lijepim i opjevanim planinama Kalin (1.530 m), Rudina (1.385 m), Stožer (1.758 m), ali i drugim manjim. Rijeka Vrbas sa pritokama: Vesočnica, Bunta, Okašnica, Vitina, Drvetinjska rijeka, jedna je od najljepših rijeka Bosne i Hercegovine.

Svoj ubrzan razvoj i preporod Bugojno je doživjelo poslije Drugog svjetskog rata a naročito u posljednje dvije decenije dvadesetog stoljeća, kada se svrstalo u red najrazvijenijih općina Bosne i Hercegovine. Okosnicu razvoja činila je industrija (vojna, metaloprerađivačka, elektronska, kožarska, obućarska, tekstilna, mlinsko-pekarska, drvoprerađivačka i proizvodnja građevinskih materijala, a bile su zastupljene i poljoprivreda, šumarstvo, građevinarstvo, cestovni saobraćaj, trgovina, ugostiteljstvo i turizam).

Vrijedna pažnje je činjenica da su stanovnici Bugojna od 1975. godine pa do izbijanja agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu (aprila 1992.), davali samodoprinos u visini od 5% na sva mjesečna primanja. Tim sredstvima izgrađeni su vitalni objekti infrastrukture i drugi objekti kolektivnog standarda, od kojih su najvažniji: regionalni vodovod Krušćica-Bugojno, tri osmogodišnje škole, kulturno sportski centar, započeta izgradnja savremene bolnice, uređene gradske ulice sa uličnom rasvjetom, elektrificirana sva sela, riješen problem snabdijevanja pitkom vodom svih naseljenih mjesta u općini; sva naselja su povezana asfaltnim putevima sa gradom, otvarana su nova radna mjesta u mnogim privrednim granama. Prije agresije, u Bugojnu je bilo zaposleno 16.600 radnika, od toga u privredi 15.300, a u inozemstvu 1.600. U bugojanskoj općini prije rata bilo je devet hiljada telefonskih priključaka. Rudno bogatstvo i obilje plodne zemlje u Skopaljskoj dolini su bili glavni razlozi za naseljavanje na ove prostore, kako drevnih tako i savremenih naroda. Pred agresiju ‘92., Bugojno je izraslo u privredni i politički centar Gornjevrbaske regije koja je imala preko 100.000 stanovnika; sa statusom jednog od najrazvijenijih gradova Bosne i Hercegovine, bilo je gotovo dvije predratne decenije.

2.

REALIZACIJA IDEJE O "HRVATSKOJ DRŽAVI" NA TERITORIJI REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE OD STRANE ORUŽANIH FORMACIJA RH I PARADRŽAVNE TVOREVINE HZHB / HRHB

2.1

Ustavno-pravna destrukcija i teritorijalno rastakanje RBiH i njihov odraz na općinu Bugojno

Početkom devedesetih godina SDS i HDZ imale su status „vladajućih stranaka“ u institucijama a vanistitucionalno su radile na otvorenoj ustavno-pravnoj destrukciji Bosne i Hercegovine. Pravno i teritorijalno rastakanje rađeno je u početku u okviru ustavno-pravnog sistema a na kraju su poprimili potpuno vaninstitucionalnu formu. Radi se o dva sinhronizirana projekta **„SAO-izacije“ i „HAO-izacije“ teritorije Bosne i Hercegovine.** (Termini preuzeti prema: Kasim I. Begić, BOSNA I HERCEGOVINA od Vensove misije do Dejtonskog sporazuma -1991.-1995, Sarajevo 1997.)

Početak napada na ustavno-pravni sistem i teritorijalno jedinstvo otvoren je politizacijom problema **regionalizacije Bosne i Hercegovine.** Namjere zagovornika novokomponirane regionalizacije isticale su samo etnički princip, a zanemarile tržišne i sve druge razloge. Proces napada na ustavno-pravni sistem i teritorijalni integritet Bosne i Hercegovine započet je formiranjem „zajednice općina Bosanske krajine“, koja je u rekordno kratkom roku transformirana 16. 09. 1991. u SAO (srpsku autonomnu oblast). Neposredno prije proglašenja „SAO krajina“, bila je proglašena „SAO hercegovina“. Ustav BiH nije poznavao kategoriju „autonomna oblast“, a sa stanovišta etničke strukture stanovništva nikada, ni u bogatoj povijesti, niti u tadašnjem ustavno-političkom sistemu, nisu postojale teritorije kao ekskluzivitet nekog naroda.

Samoproglašene oblasti su preotele ovlasti koje su bile u isključivoj nadležnosti Republike pa čak i, još tada, postojeće SFRJ (narodna odbrana, mobilizacija, poreski sistem,…). „SAO romanija“ proglašena je 22. 10. 1991.; „SAO sjevero-istočne bosne“- 28. 10. 1991.; „SAO sjeverne bosne“- 05. 11. 1991.; „SAO birač“- 09. 01. 1992. i „srpske općine bihać“- 10. 01. 1992. godine. Samoproglašena „sao sjeverna bosna“ obuhvatala je 17 općina (Doboj, Teslić, Tešanj, Maglaj, Zavidovići, Derventa, Modrića, Bosanski Šamac, Odžak, Orašje, Gračanica, Lukavac, Banovići, Gradačac, Srebrenik, Bosanski Brod i Živinice), a samo je u Tesliću, prema zvaničnom popisu iz 1991. godine, bila natpolovična većina srpskog naroda! Na ovaj način je, izuzev zapadne Hercegovine, čitava Bosna i Hercegovina bila „saoizirana“. (Pojmovi u navodnicima preuzeti su u izvornom obliku iz citiranog djela K. I. Begića, bez obzir na pravopisnu upitnost. Tako je postupano i u nastavku ovog rada).

Paralelno sa „saoizacijom“, slijedilo je konstituiranje **“skupštine srpskog naroda BiH”, 24. 10. 1991.** godine, koju su sačinjavali poslanici SDS-a i SPO-a. Na ovoj konstituirajućoj sjednici, donesena je, između ostalog, i **odluka o ostajanju srpskog naroda BiH u zajedničkoj državi Jugoslaviji** sa Srbijom, Crnom Gorom,

"SAO Krajinom", „SAO Slavonijom, Baranjom, i zapadnim Sremom", i drugima koji to žele, što je ujedno i bilo pitanje za „plebiscit", zakazan za 9. i 10. novembar 1991. godine.

Naredni korak u projektu ustavno-pravne destrukcije BiH je bio **„plebiscit srpskog naroda", održan 9. i 10. novembra 1991.** godine. Po načinu donošenja odluke, po potencijalnom „glasačkom tijelu" i po formi, plebiscit je značio flagrantno kršenje ustavno-pravnog sistema Bosne i Hercegovine. „Rezultati plebiscita" su, naravno, premašili očekivanja. Strateška „kapitalizacija plebiscita" **na vanjskom planu** sastojala se u redovitom izvještavanju izaslanika Vensa i predsjednika Konferencije o Jugoslaviji, lorda Karingtona i **pokušaju uključivanja u međunarodne pregovore kao „zasebne strane"** u odnosu na legalne predstavnike RBiH. Na unutrašnjem planu, kapitalizacija je realizirana pripremama za proglašavanje „republike srpskog naroda BiH".

Institucionalno „zaokruživanje saoizacije BiH" je učinjeno **proglašavanjem „republike srpskog naroda BiH", 9. januara 1992. godine.** U usvojenoj Deklaraciji je stajalo da će se „republika" nalaziti u sastavu savezne države Jugoslavije kao njezina federalna jedinica. „Saoizacija" je sigurno determinirala ubrzanje dinamike disolucije Jugoslavije, odnosno, ona je zorno pokazala da je SFRJ samo providan izgovor za projekat „velika Srbija" (Kasim I. Begić, BOSNA I HERCEGOVINA od Vensove misije do Dejtonskog sporazuma -1991.-1995, Sarajevo 1997, str. 64).

U oktobru 1991., započinje, nešto usporenijom dinamikom, **„haoizacija BiH"**, sa istovjetnim ishodištem i gotovo prepisanim paljanskim scenarijem. Najavio ju je predsjednik HDZ-a, Stjepan Ključić: „Poslije svega što se dogodilo, podjela Bosne je jedini izlaz i mislim da će Srbi morati izdvojiti svoje teritorije i svoje ljude. Mi ćemo predložiti Muslimanima da u ostatku BiH ostanemo kao zajednica, te da se konfederalno pridružimo Sloveniji i Hrvatskoj... Ukoliko oni to ne prihvate onda ćemo i mi tražiti svoj dio..." (prema Oslobođenju, 18. 10. 1991.). „Hrvatska zajednica bosanska posavina" sa 8 općina formirana je 12. novembra 1991. godine. „Hrvatska zajednica herceg-bosna" sa 30 općina **(Jajce, Kreševo, Busovača, Vitez, Novi Travnik, Travnik, Kiseljak, Fojnica,** Skender Vakuf, Kakanj, Vareš, Kotor-Varoš, Tomislavgrad, Livno, Kupres, **BUGOJNO, Gornji Vakuf,** Prozor, Konjic, Jablanica, Posušje, Mostar, Široki Brijeg, Grude, Ljubuški, Čitluk, Čapljina, Neum, Stolac, Trebinje-Ravno) **formirana je 18. novembra 1991.** godine, a 27. januara 1992. proglašena je i „hrvatska zajednica srednje bosne" sa 4 općine (Zenica, Žepče, Maglaj, Zavidovići). Formiranje „hrvatskih zajednica" HDZ je u početku pravdao naivnim izgovorom da su „zajednice znak upozorenja", te da „hrvatski narod u vrijeme rastakanja BiH ima pravo da izrazi svoje interese i opredjeljenja pozivajući se na vlastiti subjektivitet; one su znak pripadnosti BiH, u okviru njene suverenosti", a u osnivačkim odlukama stajalo je da su „zajednice političke, kulturne, gospodarske, i područne cjeline" i da je njihov cilj „borba za demokraciju, mir, i poštovanje povijesnih etničkih, kulturnih **prava i legalnih metoda", ali spominjanjem banovina i "hrvatskih povijesnih**

prostora" i uvjetovanje na izlazak na zakazani referendum ukoliko se ne prihvati „livanjska formulacija" referendumskog pitanja, u kojem se osim suverenosti i nezavisnosti BiH nalazio i upit **„o nacionalnim područjima (kantonima)"** konstitutivnih naroda, govorilo je u kolikoj su se mjeri početkom 1992. godine približili projekti čelništva HDZ i „paljanske paradržave". Predsjednik HDZ BiH, Stjepan Ključić je na konferenciji za štampu 21. 01. 1992. godine, izjavio da je **„Banovina Hrvatska linija zacrtanih interesa hrvatskog naroda na ovom prostoru.** Moram reći da je takvo rješenje 1939. godine bilo veoma povoljno za hrvatsku naciju. Nažalost, banovina nije zaživjela. No, mi ćemo, kao predstavnici hrvatskog naroda, nastojati da štitimo interese hrvatskog naroda na cijelom prostoru BiH…". (Oslobođenje, 22. 01. 1992.). A prilikom smjene, na širokobriješkom skupu HDZ-a, (03. 02. '92.) S. Ključić je prisutne upozorio na **pogubnost insistiranja na nacionalnim kantonima jer Hrvati imaju većinu u 14 od 110 općina i da bi Hrvati imali samo jedan kanton a Srbi i Muslimani po pet.** Bez obzira na datum javnog proglašenja, od samog početka, od '91. godine, „hrvatska zajednica herceg-bosna" je, figurirala i djelovala kao „paradržava u punom kapacitetu". Tako su početkom 1992. godine na BH prostoru postojale dvije, i po formi i po sadržaju, iste paradržave. Čak su se na nekim prostorima i sudarale, kao npr. u Posavini, srednjoj Bosni i Hercegovini. Preklapali su se na trećini teritorije, ali polovinom 1992. postigli su punu međusobnu suglasnost. Nije smetalo kreatorima „oblasti" i „zajednica" da prekriju čitavu teritoriju BiH, ne ostavljajući pri tome za Muslimane, kao najbrojniju naciju, relevantan dio teritorije za eventualnu „maoizaciju BiH".

U godinama koje su dolazile teritorije su postale najveći kamen spoticanja prilikom iznalaženja mirovnih planova , što je bila očigledna potvrda vitalnosti projekata „saoizacije" i „haoizacije".

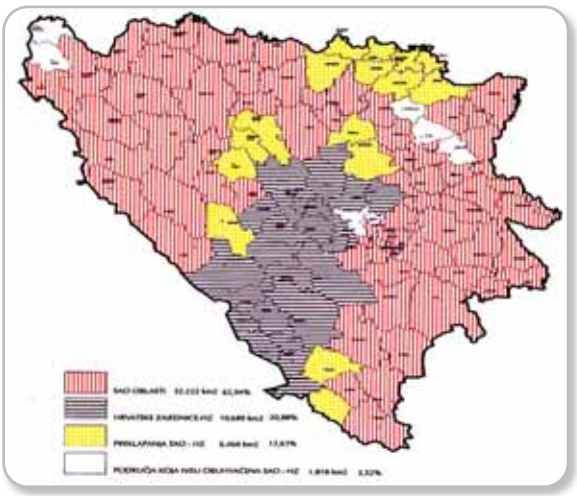

Mapa: SAO oblasti i hrvatske zajednice (januar 1992. godine)

2.1.1 Uključivanje Bugojna u "hrvatsku zajednicu herceg-bosnu"

Prvi višestranački izbori, održani u novembru 1991. godine, donijeli su u Bugojnu HDZ-u izbornu pobjedu. U Skupštinu općine izabrano je 60 odbornika. Njihova stranačka pripadnost bila je: HDZ-21, SDA-20, SDS-9, Zajednička lista koju je predvodio SK BiH-5, Savez reformskih snaga-4, Stranka privatne inicijative Bugojno-1. Nacionalna pripadnost ovih odbornika bila je: 26 Hrvata, 23 Bošnjaka, 10 Srba i 1 Jugosloven. Od 6 ključnih funkcija u općini, najveći broj-4, pripao je HDZ-u, tj. Hrvatima (predsjednik općine i ujedno predsjedavajući Skupštine općine, načelnik SJB, Predsjednik osnovnog suda i sekretar sekretarijata za narodnu odbranu); po jedna funkcija pripala je Bošnjacima i Srbima- Predsjednik Izvršnog odbora bio je Bošnjak a Komandant Općinskog štaba odbrane- Srbin. S drage strane, na ključnim funkcijama u privrednom i društvenom životu, zatekli su se kadrovi hrvatske nacionalnosti (preko 80%), koji su jednostavno pristupili HDZ-u i tako u Bugojnu osigurali punu **dominaciju kadrova HDZ-a.** Tako su se i ponašali- osiono, samovoljno i samosvojno!

Već je spomenuto da je u Grudama 18. novembra 1991. godine formirana „Hrvatska zajednica herceg-bosna" sa trideset općina u čiji sastav je „ušla" i općina Bugojno. Odluku o pristupanju zajednici i Zaključke, u ime općine Bugojno potpisao je Vladimir Šoljić, predsjednik općine, na prvom sastanku u Grudama, sastanku Hercegovačke i Travničke regionalne zajednice, održanom 12. 11. 1991.; naravno, učinio je to ne pitajući predstavnike druga dva naroda, kao da je Bugojno samo općina Hrvata. A da je i tako- pristupanje pomenutoj paradržavi opet bi bilo nezakonito. Odluka se odnosila na formiranje „Zajedničke Hrvatske države" a zaključci na rat sa onim snagama koje se budu ovom projektu suprotstavljale: **„...hrvatski narod u Bosni i Hercegovini mora konačno povesti odlučnu, aktivnu politiku koja treba dovesti do realizacije našeg vjekovnog sna – zajedničke hrvatske države...; ...(proglašenje Hrvatske banovine u BiH, provođenje referenduma za priključenje Republici Hrvatskoj)...; ...Vojnički se još bolje pripremiti za sukobe sa svim onim snagama koje će pokušati zaustaviti ovaj neminovan proces** u stvaranju slobodne hrvatske države. ...Unaprijed odlučno spriječiti svaku javnu ili tajnu aktivnost u vođstvu HDZ-a koja bi se protivila ovim odlukama ili bi im mogla nanijeti bilo kakvu štetu." Ove dokumente je potpisao predsjednik općine Bugojno, Vladimir Šoljić.

A čije je, zapravo, Bugojno? Odnosno, ko su njegovi građani, čiji je grunt?

Prema popisu stanovništva iz 1991. godine Bugojno je imalo 46.889 stanovnika:

Bošnjaka - 19.697 (42%),

Hrvata - 16.031 (34,2%),

Srba - 8.673 (18,5%),

Jugoslovena - 1.561 (3,3%)

i ostalih - 927 (2%).

Dakle, **Bošnjaci su u Bugojnu 1991. godine činili relativnu većnu,** (vidi mapu Etnička struktura Bugojna 1991. godine) ali nisu pitani žele li izaći iz Republike Bosne i Hercegovine i ući u „hercegbosnu“ a s njom u Hrvatsku.

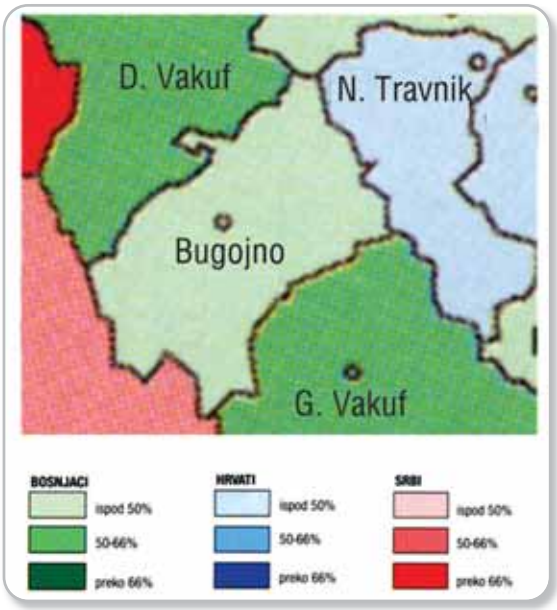

Mapa: Etnička struktura Bugojna 1991. godine

Bošnjaci su u Bugojnu bili većina i po popisu iz 1971. sa procentom od 41%; po popisu od 1981.- sa procentom od 40,6%. Dakle, bili su **većinski narod oko 30 godina prije agresije na RBiH.** Bilježe stalni apsolutni rast od po 3.000 stanovnika za desetljeće, i procentualni rast od oko1%. Hrvati u Bugojnu bilježe, također, stalni apsolutni rast od oko 2.000 između dva popisa, ali i konstantan procentualni pad u ukupnom broju stanovništva Bugojna. Građani Bugojna srpske nacionalnosti bilježe apsolutni rast za po jednu hiljadu novih stanovnika, samo blaži procentualni pad (vidi tabelu koja slijedi i Grafikon struktura stanovništva Bugojna).

BUGOJNO	Hrvati	Bošnjaci	Srbi	Jugosloveni	Ostali
1971. - 31.856	12.040 37,8%	13.050 41,0%	6.295 19,8%	197 0.6%	274 0.9%
1981. - 39.969	14.187 35,5%	16.214 40,6%	7.458 18,7%	1731 4.3%	379 0.9%
1991. - 46.889	16.031 34,2%	19.697 42,0%	8.673 18,5%	1561 3.3%	927 2.0%

Tabela: Struktura stanovništva Bugojna

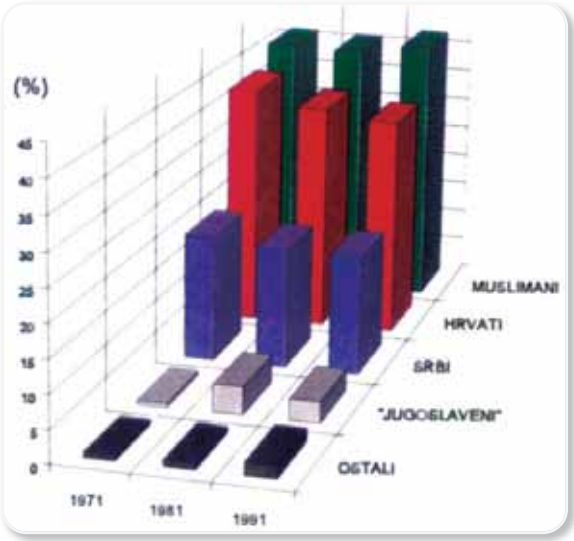

Grafikon: Struktura stanovništva Bugojna

Na Grafikonu svojinske i nacionalne strukture stanovništva općine Bugojno vidljivo je da je zemljište općine Bugojno bilo preko 50% u državnoj svojini, u vlasništvu države Repulike Bosne i Hercegovine (a ne paradržave „herceg-bosna“). Ostalo zemljište je bilo u privatnoj svojini.

O privatnom zemljištu Bošnjaka (i ostalih) HDZ nije mogao odlučivati, ako ga je, pak, ovlastio hrvatski narod da u njegovo ime o tom pitanju odlučuje.

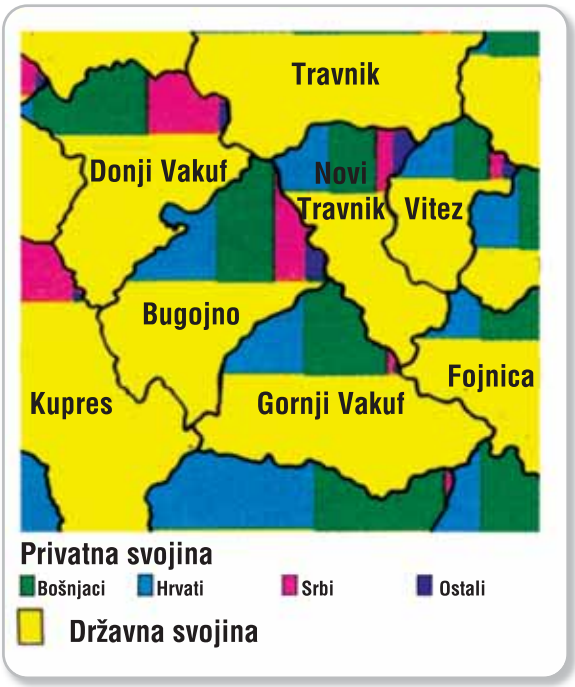

Grafikon svojinske i nacionalne strukture stanovništva općine Bugojno

„Uključivanjem općina u kojima Hrvati nisu imali ni relativnu većinu moralo je voditi do negativnih posljedica. S jedne strane to je bilo neprihvatljivo rješenje za druge narode, prije svega Muslimane, a s druge strane, osnova za pokušaj nasilnog mijenjanja etničke strukture tih općina (etničko čišćenje, preseljavanje stanovništva, doseljavanje Hrvata)...(Ciril Ribičič, GENEZA JEDNE ZABLUDE, Ustavnopravna analiza formiranja i djelovanja „hrvatske zajednice herceg-bosna“, Zagreb - Sarajevo-Idrija 2000., str. 39).

Za uključivanje Bugojna u „herceg-bosnu“, HDZ nije ni tražio argumente u procentima stanovništva i svojinske strukture zemljišta.

Našao ga je u "argumentu" da je Bugojno bilo u sastavu nikad postojeće Hrvatske banovine, a na tajnim pregovorima u Karađorđevu, 26. marta 1991. godine, Tuđman i Milošević su se „načelno složili oko pitanja podjele BiH", ustvrdio je Josip Manolić na svjedočenju pred Međunarodnim sudom pravde u Hagu. „...Bez obzira na to ko je ispalio prvi metak u hrvatsko-bošnjačkom sukobu, koji je izbio krajem 1992. i početkom 1993. godine, jasno je zašto je do njega došlo. U osnovi svega je Tuđmanova ambicija da zapadnu Hercegovinu pripoji Hrvatskoj i tako 'podeblja geografsku kiflu'"(Dnevni avaz, 5., 6. i 7. jula 2006. godine).

2.1.2 Političko-vojni udar Hrvatskog vijeća odbrane (HVO) Bugojno i usložnjavanje vojnopolitičke situacije

Praktična realizacija na terenu ustavno-pravne i teritorijalne destrukcije BiH, prihvaćena u pomenutim dokumentima „herceg-bosne" na višem nivou, na području općine Bugojno, nije više mogla biti „odgađana". Rad Skupštine općine Bugojno, kao najvišeg organa općinske vlasti, tokom 1991. i početkom 1992. godine bio je veoma otežan istrajavanjem HDZ-a da zadrži tu dominantnu poziciju koja je bila u velikoj nesrazmjeri i sa izbornim rezultatima (bez obzira što je HDZ pobijedio), a posebno sa strukturom stanovništva u Bugojnu. HDZ nije dozvoljavao da se izvrše bilo kakve korekcije u vlasti. **Općinska Skupština u Bugojnu se definitivno raspala 14. maja 1992.** godine, nakon šire rasprave o mogućim načinima smirivanja situacije na području općine. Sjednicu je prekinuo njezin predsjednik Vladimir Šoljić sa riječima da 'više nema potrebe za ovakvim sjednicama, da HDZ zamrzava svoj rad i da će ubuduće Hrvate predstavljati Hrvatsko vijeće odbrane' (HVO, čiji je predsjednik bio upravo Vladimir Šoljić), kao legalni organ vlasti. Hrvati su napustili i druge legalne organe vlasti u općini, formirajući iste takve kroz HVO, bez obzira na dotadašnju stranačku pripadnost. Dakle, **udar Hrvatskog vijeća odbrane (HVO-a) Bugojno na političke organe legalno izabrane vlasti, izvršen je 14. 05. 1992. godine.**

Odmah je uslijedilo napuštanje organa vlasti i od strane kadrova SDS-a. Bošnjaci su se opredijelili da slijede kontinuitet izabrane vlasti i lojalnost republičkim organima vlasti, iako, da bi parirali 'hrvatskoj ujdurmi'- „proglašavaju MVO"-muslimansko vijeće odbrane.

Pretpostavke za političku razgradnju općine Bugojno ostvarene su još u 1991. i početkom 1992. godine, obezbjeđenjem **vojnih preduvjeta.** Rat u Hrvatskoj dobrano se osjećao u Bugojnu, naročito kroz aktivnosti Općinskog odbora SDS-a Bugojno i Općinskog odbora HDZ-a Bugojno. Aktivnosti su se odnosile na tajne

vojne organizacione i materijalne pripreme. Radilo se na formiranju komandi i jedinica te naoružavanju stanovništva. Na području Bugojna bile su formirane srpske dobrovoljačke jedinice jačine oko 800 pripadnika (Hasan Efendić, KO JE BRANIO BOSNU, Sarajevo 1998., str. 61), a hrvatsko rukovodstvo je već krajem jula 1991. godine formiralo **„zapovjedništvo grada Bugojna"- vojno rukovodstvo hrvatskog naroda.** (Grupa autora, VATRE NAD VRBASOM, Prilozi za Bugojnsku ratnu kroniku 1990.-1993., str. 42. i 43.)

Naoružavanje srpskog stanovništva u Bugojnu, u prvoj fazi, sredinom 1991. godine, vršeno je iz magacina JNA, kroz formu pozivanja rezervista na vježbe, a u drugoj fazi, početkom 1992. godine, naoružanje je dovoženo kućama i dijeljeno (Mjesna zajednica Čipuljić i Mjesna zajednica Zijamet, pretežno naseljene srpskim stanovništvom). Hrvatsko stanovništvo općine Bugojno od sredine 1991. godine, naoružavalo se pod rukovodstvom HDZ-a, koja je organizirano prikupljala novćana sredstva, a zatim naoružanje kupovala (?, p. a.) u Grudama (Grupa autora, VATRE NAD VRBASOM, Prilozi za Bugojnsku ratnu kroniku 1990.-1993., str. 48, 54, 55). No, glavni izvor naoružavanja hrvatskog stanovništva bio je Glavni stožer HVO iz Gruda, bez kupovine. **Prva borbena iskustva,** i Srbi i Hrvati, sticali su u međusobnom ratu u Hrvatskoj, tokom 1991. godine, a po povratku u Bugojno- značajno su podgrijavali ratno-huškačku atmosferu.

Bošnjaci Bugojna, tokom 1991. godine, željeli su po svaku cijenu doprinijeti smirivanju situacije. Nisu željeli sukobe, i, nisu željeli ničim da doprinesu usložnjavanju političko-sigurnosne situacije. Nisu formirali svoje komande, nisu formirali svoje tajne jedinice, nisu se naoružavali, trpjeli su provokacije. Istina, vojno krilo SDA- Patriotska liga Bugojna, „pratila je razvoj situacije", širila organizaciju („uže rukovodstvo", pa „šire rukovodstvo"), ali zaključak da se mora otpočeti nabavljati oružje i formirati naoružane jedinice, donijela je tek sredinom marta 1992. godine i uspijela ga djelomično realizirati. Ta kupovina oružja u Grudama i naoružavanje prvih jedinica TO Bugojna, bila je za Bošnjake i Bugojno spasonosna.

Referendumsko izjašnjavanje za suverenu Bosnu i Hercegovinu, 29. februara i 1. marta 1992. godine, bilo je povod da Srbi pokažu oružje, postave prve punktove u Čipuljiću i Zijametu i omasove noćne straže. Na punktovima su zaustavljani stanovnici bošnjačke i hrvatske nacionalnosti, pretresana su njihova vozila, neki su i maltretirani a nekima se nije ni dozvoljavao prolazak. Na punktu u Čipuljiću, 19./20. marta 1992. godine, ubijen je Hrvat iz Imotskog, Nedeljko Jukić.

Na političko-sigurnosnu situaciju u Bugojnu posebno negativan uticaj imala su zbivanja u susjednim općinama Kupres i Donji Vakuf. U planovima bivše JNA Kupreška visoravan (i prevoj Kupreška vrata) je bila od posebnog operativno-taktičkog značaja pa su, relativno rano na ovaj prostor bile razmještene značajne oklopno-mehanizovane snage JNA, koje su na ovom prostoru ostale do početka otvorene agresije na RBiH. U naletu hrvatskih snaga iz pravca Šuice, krajem marta

'92., snage JNA su bile odbačene iz Kupresa, ali su u protivnapadu jedinica JNA doživjele težak poraz. U sastavu hrvatskih snaga, pri kraju borbi, učestvovala je i jedna četa HVO iz Bugojna (03. 04. '92.). Poslije okupacije Kupresa od strane JNA i srpskih dobrovoljačkih jedinica, u Bugojno je stiglo oko 150 izbjeglica, uglavnom Bošnjaka, kao i dijelovi Kupreške TO i PL.

Bez obzira što je na području općine Donji Vakuf bošnjačko stanovništvo bilo većinsko, SDS je u saradnji sa JNA provodio samosvojnu politiku: radio je na formiranju „srpske općine Donji Vakuf", podjeli Stanice javne bezbjednosti Donji Vakuf po nacionalnoj osnovi i formiranju „srpske milicije"; na vojnom planu aktivirao je 19. ('partizansku') brigadu, koju je popunio isključivo srpskim stanovništvom Donjeg Vakufa, Bugojna, Kupresa i okolnih općina. U gradu su vršena hapšenja, fizička zlostavljanja Bošnjaka, te oružane provokacije od strane rezervista. Vrhunac zastrašivanja predstavljalo je rušenje mosta na rijeci Vrbas u samom gradu, na putu prema Bugojnu. Sve ove aktivnosti pogodovale su da se proglasi opća javna mobilizacija na području općine Donji Vakuf što je uzrokovalo egzodus bošnjačkog stanovništva iz Donjeg Vakufa u Bugojno.

Savjet za narodnu odbranu općine Bugojno je 06. 04. 1992. godine donio odluku o mobilizaciji jedinica TO i CZ. U skladu sa dogovorima predstavnika OpŠTO Bugojno i Općinskog stožera HVO Bugojno, Savjet za narodnu odbranu je 08. maja 1992. godine donio Odluku o formiranju **Komande odbrane grada Bugojna.** Komanda je organizirala jedno zajedničko postrojavanje HVO i TO, imenovan je komandant i zamjenik, i praktično više nije djelovala. Nikad nisu u komandi imenovane ostale osobe, jer to nije želio HVO. Za njih je bilo dovoljno pokazati SCA da su HVO i TO zajedno, i da taj savez funkcionira. Ali dublji oblik združivanja, planiranje zajedničkih djejstava- HVO-u nije odgovaralo. Još je sredinom juna 1992. godine izvršena podjela zona odgovornosti prema SCA, tako da su jedinice TO RBiH dobile zonu prema Donjem Vakufu a HVO prema Kupresu. Linije prema SCA su bile razgraničene, ali su jedinice HVO i TO u gradu bile izmješane, tj. stacionirane u javnim objektima, po principu „ko je prije ušao- njegovo je." Zapravo, ti objekti nisu mobilizirani pa predati nekoj formiranoj jedinici HVO ili TO.

Oružanu borbu protiv SCA jedinice TO otpočele su voditi samostalno. Polovimom **maja 1992.** godine jedinice OpŠTO Bugojno postavile su punkt u rejonu sela Kopčić, kao odgovor na postavljanje punkta SCA iz pravca Donjeg Vakufa. Dana 13. maja 1992. godine pripadnici OpŠTO Bugojno su oslobodili rejon ispod planine Kalin od SCA (MZ Zijamet) a 20./21. maja 1992. godine, zaustavile su napad SCA iz pravca Donjeg Vakufa. Na dan 23. maja 1992. godine, kada se prvi put 'masovno' pokazao HVO u uniformi i sa oružjem (postrojila se 1. bojna HVO i dio TO) i prodefilirao gradom, te nakon dojave srpske paravojne jedinice iz Čipuljića, granatiran je grad Bugojno i šire područje. Zbog kompromitacije u kojoj su učestvovali i realne prijetnje od novoformirane HVO jedinice, a nakon neuspješnog pokušaja

spajanja sa snagama srpskog agresora iz Donjeg Vakufa (na pravcu Čipuljić-Guvna-Urija), 25./26. maja 1992. godine, paravojna jedinica SDS iz Čipuljića je napustila ovo naselje sa većim dijelom stanovništva. HOS/HVO su stavili naselje Čipuljić pod svoju kontrolu, zadržali izvjestan broj kuća za svoje potrebe a ostale spalili, da se u njih ne bi naselili bošnjački prognanici koji su u Bugojno dolazili sa drugih općina. Jedinice OpŠTO su u višednevnoj akciji (akcija završena 12. **juna** 1992. godine) oslobodile od SCA širi rejon na području MZ Zijamet (Brižina, Stojići, Maslići, Sabljari, tt 872). Značajno zasjedno djejstvo izvedeno, 13. juna 1992. godine, u rejonu Mala Luka izvela je jedinica TO Prusac.

Početkom jula 1992. godine, pored vanjske blokade uspostavljene od strane SCA, uspostavljena je i **unutrašnja vojna blokada općine Bugojno od strane postrojbi HVO.** Ona se ogledala u sljedećem: postavljanju punktova u rejonima – selo Vrbanja, selo Humac, selo Bristovi i selo Čipuljić; onemogućavanju izlaska iz Bugojna prema zapadnoj Evropi bez dozvole HVO; ekonomskoj blokadi, ograničenom uvozu roba i kupovini isključivo uz odobrenje HVO Bugojno. HVO se deklarisao kao gospodar-neprijatelj.

Četvrtog jula 1992. godine SCA je napao hrvatsko selo Jazvenik.

Prema Donjem Vakufu, u rejonu Urija-Gornji Kopčić, 24. jula 1992. godine, jedinice OpŠTO Bugojno izvele su značajno napadno borbeno djejstvo. Međutim, ne miruje ni SCA- 14. avgusta 1992. godine, izveo je snažan tenkovsko-pješadijski napad na položaje HVO u rejonu Kunina kosa i prisilio ih da se povuku sa tog položaja. Sutradan, 15. avgusta, napao je jedinice TO pravcem Ajvatovica-Mala Šuljaga. U cjelodnevnoj borbi, napad je odbijen. Ali napad na Đolinu kosu, na položaje HVO, rezultirao je napuštanjem položaja. U stabilizaciji ovog HVO položaja učestvovale su jedinice OpŠTO Bugojno. I na Prusac je uslijedio napad iz pravca Donjeg Vakufa, dana 17. avgusta 1992. godine. Izgubljeni položaji su vraćeni a jedinici SCA su naneseni značajni gubici (uništen mu je 1 tenk, imao je 11 poginulih i 37 ranjenih).

SCA je grad Bugojno prvi put napao **avijacijom** 22. **avgusta** 1992. godine. Cilj napada je bila fabrika namjenske proizvodnje UNIS Bugojno. Avijacija JNA/SCA je još dva puta djelovala u **septembru,** 10. i 26. septembra 1992. godine. Gađani su UNIS i Stolarija. Kada je bilo očigledno da se kopnenim napadima ne može doći do Bugojna, avijacija agesora je postala glavno sredstvo udara i odmazde. Tako je 2. **oktobar** 1992. godine započeo napadom pet neprijateljskih aviona po objektima namjenske industrije UNIS, kojeg su držale jedinice OpŠTO. Napad je ponovljen tri puta. Šestog i 9. oktobra 1992. godine, srpski agresor je pokušao pješadijske napade na kupreškom i donjevakufskom pravcu ali su ti napadi odbijeni. U oktobru 1992. počeli su novi incidenti HVO postrojbi prema pripadnicima Armije RBiH, ubijeni su borci Semin Memić i Jusuf Kmetaš. U Bugojnu je 26. 10. 1992. godine tim (i drugim) povodom organiziran sastanak-pregovori između komandanata Armije RBiH i zapovjednika HVO Bugojna i Gornjeg Vakufa s ciljem „prevazilaženja sukoba“ a radi

normalizacije stanja u Novom Travniku, Vitezu i Prozoru. Bili su prisutni i predstavnici HVO iz Operativne zone sjeverozapadna Hercegovina. Stvarni cilj ovog sastanka bio je, zapravo, postignuće da se jedinice Armije RBiH ne mješaju u sukobe u lašvanskoj dolini i u Prozoru, gdje su HVO snage procijenile da mogu ići u sukobe i pri tome pobijediti. Prema generalnom opredjeljenju HVO, za to vrijeme, u Bugojnu i Gornjem Vakufu, trebalo je pregovarati.

Sredinom novembra 1992. godine, u cilju zajedničkog borbenog djelovanja jedinica Armije RBiH i HVO na prostoru Turbe-Gostilj-Komar-Pogana ravan, formirana je Taktička grupa "Pogana ravan" u kojoj je učestvovalo šest grupa sačinjenih od jedinica Armije RBiH i HVO sa prostora općina Bugojno, Novi Travnik, Zenica i Travnik. Komandant ovog privremenog sastava bio je komandant OpŠO Bugojno. Sve su jedinice prihvatile zadatak i krenule na izvršenje, ali jedinica HVO iz Novog Travnika, nije. Takvo ponašanje se i očekivalo, ali trebalo je to provjeriti.

„Borbena situacija na i oko teritorije općine Bugojno, **krajem 1992.,** bila je takva da je sa sjevera, zapada i jugo-zapada općina bila u okruženju srpskog agresora, dok su sjeveroistočna putna komunikacija, prema Novom Travniku i jugo-istočna putna komunikacija, prema Gornjem Vakufu- bile pod kontrolom snaga HVO Bugojno. U tom periodu linije odbrane su već bile stabilne. Na donjevakufskom pravcu, od objekta Sabljari do objekta Mala Šuljaga, odbranu su izvodile jedinice Armije RBiH, a na kupreškom pravcu, od objekta Mala Šuljaga do objekta Humac- jedinice HVO. Na donjevakufskom pravcu to je bila linijska odbrana, sa dobro uređenim objektima za dejstvo i zaštitu ljudstva, dok je HVO na kupreškom pravcu odbranu organizirao, uglavnom, sistemom otpornih tačaka. Ukupna dužina linije odbrane prema srpskom agresoru iznosila je oko 35 km, od toga su jedinice Armije RBiH pokrivale oko 20 km, a HVO oko 15 km." (Edin Ramić, RATNI PUT 307. bbr/707. sbbr, neobjavljeno, str. 23).

Godina 1992. je bila u znaku borbi sa srpskim agresorom. Godina 1993. je bila godina borbi sa novim- hrvatskim agresorom. Srpski agresor se u prva tri mjeseca 1993. ograničio na provokacije po linijama odbrane a u nekoliko navrata je djelovao i po urbanim sredinama. Pokušao je i jedan pješadijski napad u rejonu Crveni glibovi (28. 02. 1993.). Međutim, napetosti sa HVO-om su bile u neprekidnom narastanju. Poslije napada HV i HVO-a na Prozor i pada grada Prozora, u Gornjem Vakufu su napetosti dostigle stupanj sukoba. Ali i u Bugojnu su tenzije podignute dolaskom (10. 01. 1993.) „ispomoći" snagama HVO Bugojna iz Hercegovine- Posušja, Duvna i Livna. Pokušaji vojnog uvođenja Gornjeg Vakufa u „herceg-bosnu" trajali su od 11. januara pa do kraja ovog mjeseca i popraćeni su žestokim sukobima između Armije RBiH i HV/HVO. Značajni dijelovi Armije RBiH iz sastava OpŠO Bugojno i 307. mtbr uključili su se u odbranu teritorije gornjevakufske općine, i, sadjejstvujući jedinicama 317. bbr i OpŠO Gornji Vakuf, dali veliki doprinos stabilizaciji linija na tom dijelu bojišta.

Agresija HV/HVO je zaustavljena. Sukobi su nastavljeni.

Istovremeno sa dešavanjima na općini Gornji Vakuf, HVO je započeo uvođenje i općine Bugojno u sistem vlasti „herceg-bosne.“ Nije se odlučio odmah na oružanu borbu nego je djelovao perfidnijim metodama, provođenjem politike dominacije koju je ranije uspostavio. Na djelu su bili sporadični, naizgled nepovezani slučajevi nestanka i ubistva pripadnika Armije RBiH. Tako je ostalo sve do otvorenog sukoba, 17. jula 1993. godine. Značajniji „incidenti“ koje je HVO počinio u ovom periodu, s ciljem da izazove otvoreni sukob, bit će navedeni kasnije.

2.1.3 Bugojno u mapama Vens-Ovenovog (Oven-Stoltembergovog) mirovnog plana

Poslije neuspjelog Kutiljerovog mirovnog posredovanja i nakon gotovo petomjesečnih pregovora, krajem marta 1993. godine, kopredsjedavajući Konferencije o bivšoj Jugoslaviji, Sajrus Vens i Dejvid Oven, ponudili su **kompletan mirovni plan za BiH**, koji se sastojao od četiri dokumenta: Sporazumi o BiH, Sporazum o miru u BiH, od 30. januara 1993. godine i **Mape provincija** i Sporazum o prelaznim riješenjima, od 25. marta 1993. godine. Bio je to cjelovit mirovni plan, ali ni on nije donio mir na bosansko-hercegovačkim prostorima. Njegov neposredni učinak je bio da je **ohrabrio agresiju i izazvao široke sukobe Armije RBiH i HVO, zbog pokušaja njegove „prerane implementacije“ od strane HVO.** Evroshema pogleda na BiH u to doba svodila se na sljedeće elemente: na ovim prostorima Bosna i Hercegovina je kao bivša država Jugoslavija, ali „u malom“, pa kako se, usprkos evropskim pritiscima, Jugoslavija nije mogla održati, ta ista versajska tvorevina, ne treba insistirati ni na ovakvoj BiH; Bosnu i Hercegovinu tek treba konstituirati preko „novokonponiranih“ konstitutivnih jedinica. Na velika vrata se počeo uvoditi etnički princip u potvrđivanju i ustrojstvu Bosne i Hercegovine.

U Banskim dvorima u Zagrebu dobijena je podrška za takvu evroshemu, aktivirana je HZ-HB, formirana još 1991. godine, dobijena je „treća strana u sukobu“ i tako zamagljena agresija i genocid na kojoj je insistirala delegacija RBiH. Republika Hrvatska se otvoreno ‘uključila’ u BH sukob, na isti način i sa istim ciljevima kao što je to do tada činila SRJ. To je Zapad podržavao. Tako su proizvedene „tri strane u sukobu,“ zbog čega Zapad nije želio vojno intervenirati u BiH, a sve to je ohrabrivalo agresore i legitimiralo silu na BH prostorima. Otvoreno je postavljeno pitanje prirode sukoba: ako je sukob unutrašnji, onda Bosna i Hercegovina nema pravo na kolektivnu odbranu koju garantira Povelja UN, uz embargo na uvoz oružja radi sprečavanja sukoba.

Ustavno uređenje Bosne i Hercegovine je utvrđeno u Dodatku VI Sporazuma o miru u BiH od 25. 03. 1993. godine. Prethodio mu je Sporazum o BiH, postignut u Ženevi 30. 01. 1993. godine, u kojem stoji da je BiH decentralizirana država sa 10 autonomnih provincija. Mape provincija bile su definitivne i u okviru ustavnog uređenja BiH. Od deset provincija tri su bile sa većinskim bošnjačkim stanovništvom (1, 5, 9) sa 26,36% površine BiH, tri sa većinskim hrvatskim stanovništvom (3, 8, 10) sa 25,87% površine BiH i tri sa većinskim srpskim stanovništvom (2, 4, 6) sa 42,23% teritorije BiH, te Sarajevo u okviru proširene provincije sa 5,54% teritorije (vidi Mapu provincija po Vens-Ovenovom planu koja slijedi).

Sporazum je potencirao činjenicu da je u provinciji važeći onaj pravni sistem koji je do tada važio na većini teritorije svake provincije. Kad se tome doda još i predviđeno **povlačenje snaga,** i to: srpske snage u provincije 2, 4, 6; snage bosanske Armije u provinciju 1, snage HVO u provinciju 3, a **Bosanska armija i HVO skupa u provincije 5, 8, 9 i 10**, s tim da se Sarajevska provincija odmah demilitarizira, jasno je da **je to dalo osnova za tumačenja o pretpočinjavanju u „zajedničkim provincijama", čime je neposredno i generiran otvoreni napad postrojbi HVO na jedinice Armije RBiH na prostorima projektirane tzv. herceg-bosne.**

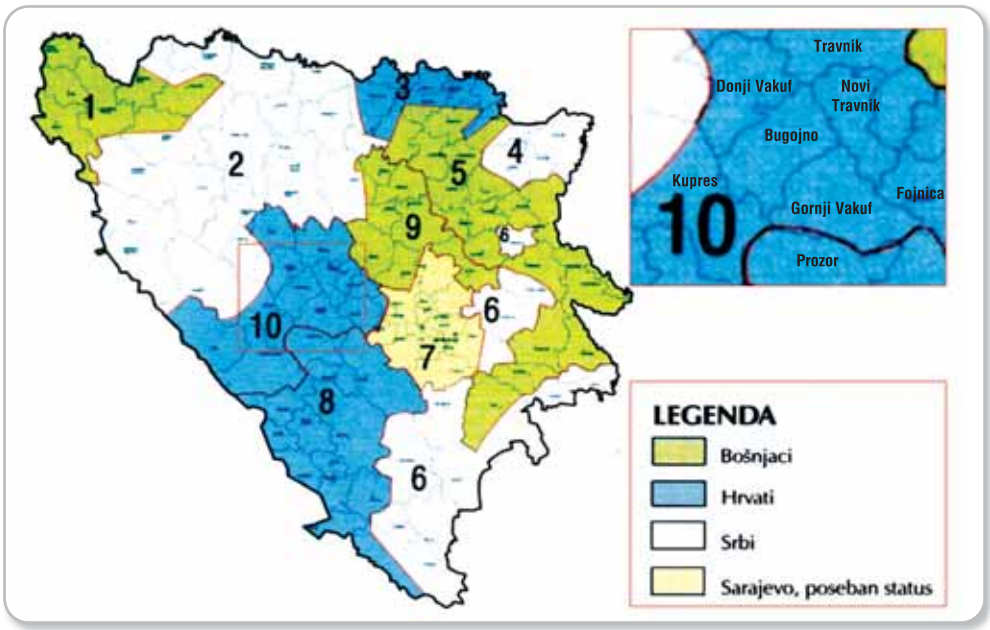

Mapa provincija po Vens-Ovenovom planu (mart 1993. godine)

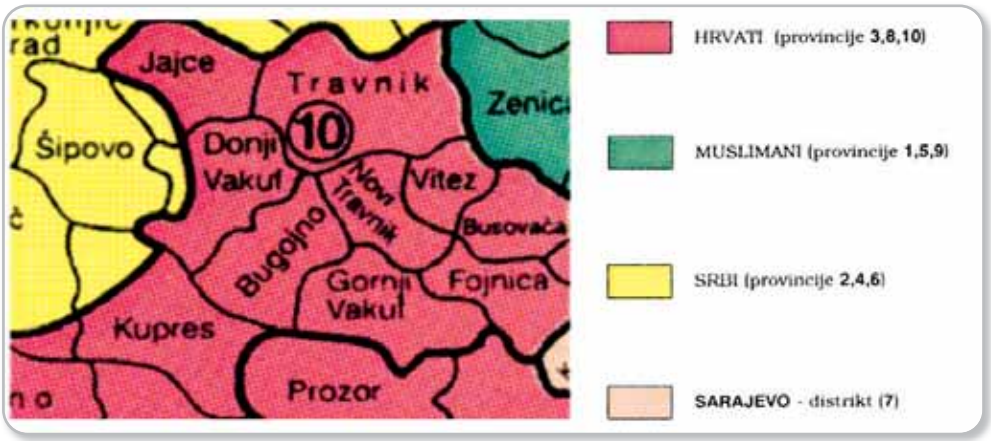

Mjesto Bugojna u provinciji 10 Vens-Ovenovog plana

Skupština RBiH, na zasjedanju 15. marta 1993. godine je dala jednodušnu podršku mirovnom procesu i nastavku pregovora u Njujorku radi zaustavljanja agresije. Vens-Ovenov plan se smatrao prihvatljivim.

Paljanska vrhuška pokušavala je revidirati mirovni plan. Karadžić je odbio potpisati dva dokumenta (o mapama i prijelaznim rješenjima).

Vijeće sigurnosti je reagiralo: Rezolucijom je odobrilo primjenu sile u zoni zabrane letova iznad BiH, 31. 03. 1993. a 17. 04. 1993. godine donijelo je Rezoluciju o pooštravanju sankcija Srbiji i Crnoj Gori, ako ne potpišu do 26. 04. 1993. Ukratko, „paljanski samozvani parlament" je odbio dva puta Vens-Ovenov plan, na zasjedanju u Bileći i Bijeljini, bez obzira na potpise Miloševića, Ćosića, Bulatovića, da plan treba prihvatiti. Nije pomogla ni Jeljcinova izjava, 27. 04. 1993., da Ruska Federacija neće biti zaštitnik onome ko se konfrontira sa čitavom svjetskom zajednicom.

Međutim, umjesto vojne akcije- UN je uspostavila (06. 05. 1993.) tzv. šest područja „sigurnosnih zona"- rezervata (Sarajevo, Tuzla, Žepa, Goražde, Srebrenica, Bihać), ali nije promijenila mandat UNPROFOR-a.

U Atini je organizirana 1. i 2. maja 1993. godine, Konferencija o BiH, gdje je Paljanima obećan sjeverni koridor radi "povezivanja srpskih provincija".

Skupština RBiH je 11. maja 1993. godine, bezuslovno, još jednom prihvatila Vens-Ovenov plan.

Paljnska vrhuška je potom izvela predstavu sa "referendumom" naroda.

Peterica (SAD, Velika Britanija, Rusija, Francuska i Španija) su **22. maja 1993.** godine donijela novi dogovor o zajedničkoj strategiji. Bio je ovo **oficijelni kraj Vens-Ovenovog mirovnog plana.** Umjesto vremešnog Vensa došao je Stoltenberg.

Po Vens-Ovenovom planu Bugojno se našlo u hrvatskoj provinciji broj 10. HVO u Bugojnu se i ponašao tako da je na snazi njegov pravni sistem. Ali, nije u cjelosti bilo tako. Kada je HVO odlučio do kraja preuzeti situaciju na općini, nije računao na snažan otpor Armije RBiH. Pa ipak, Bugojno je posljednja općina u kojoj je HVO napao jedinice Armije RBiH, počeo hapsiti i ubijati civilno stanovništvo. Bilo je to u periodu od 17.- 27. jula 1993. godine. U tom sukobu HVO je izgubio, povukao se sa teritorije općine Bugojno i poveo sa sobom dio hrvatskog stanovništva. Stanovništvo hrvatske nacionalnosti koje se našlo pod kontrolom Armije RBiH, ostalo je živjeti na teritoriji općine Bugojno.

Po Oven-Stoltembergovom planu (avgust 1993. godine) teritorija općine Bugojno je bila podijeljena.

Orjentirno se može reći da je teritorija općine sa desne strane Vrbasa 'pripala' Bošnjačkoj republici, a teritorija sa lijeve strane- Hrvatskoj republici, iako je faktički cjelokupna teritorija općine Bugojno već bila pod kontrolom Armije RBiH. Hrvatska strana se složila sa ovom podjelom, ionako u Bugojnu nije držala ni pedlja (vidi Mapu provincija po Oven-Stoltembergovom planu).

Propao je i ovaj mirovni plan, a u martu 1994. godine, po Vašingtonskom mirovnom planu, općina Bugojno ušla je kao cjelovita u sastav Federacije Bosne i Hercegovine.

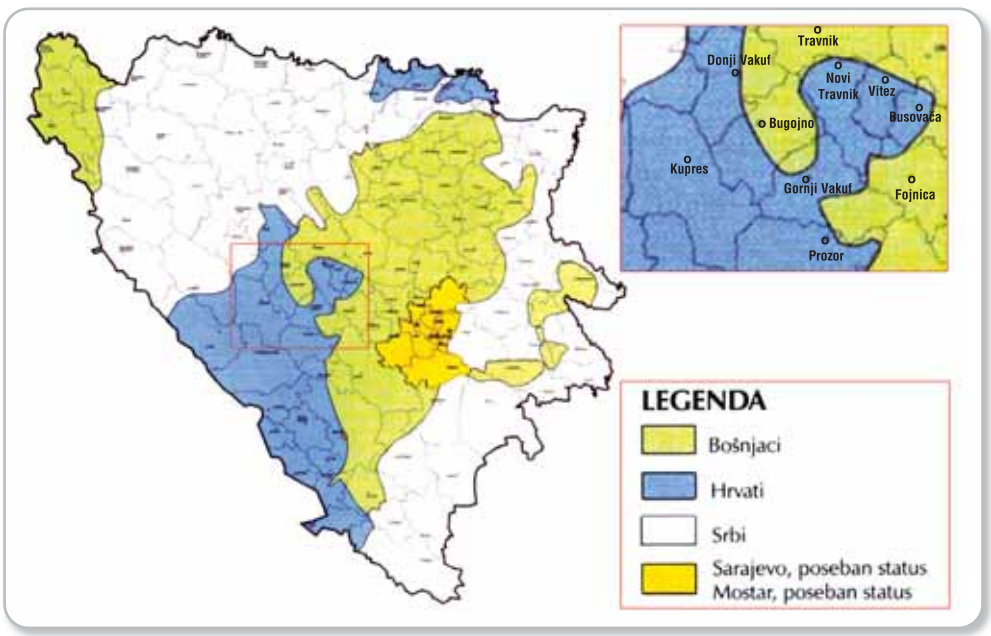

Mapa provincija po Oven-Stoltembergovom planu (avgust 1993. godine)

2.2

Borbena djejstva u srednjoj Bosni (koja su prethodila odbrani Bugojna) i njihov odraz na pozitivan ishod Boja za Bugojno

Prije početka bitke za Bugojno (17. 07. 1993.), snage HVO/HV su već bile suzbijene u lašvansko-lepeničkoj dolini u dvije enklave: jednu manju, u lepeničkoj dolini, koju su činili dijelovi općina Kiseljak i Kreševo, u kojoj je HVO, tokom cijelog trajanja rata, odlično sarađivao sa SCA preko prevoja Kobiljača, što je održavalo njegovu vitalnost, i drugu- nešto veću, u dolinama rijeka Kozica i Lašva, a koju su činili dijelovi općina Novi Travnik, Vitez i Busovača. Ova enklava nije više imala direktnih kopnenih veza niti sa SCA, ali ni sa hercegovačkim dijelom snaga HVO/HV (osim zračnim putem- helikoptrima). U nastavku, bit će dat kratak zapis o borbenim djejstvima koja su imala za posljedicu, operativnih razmjera, duboku izolaciju HVO Bugojna (vidi mapu Bugojno-Operativna izolacija HVO Bugojna).

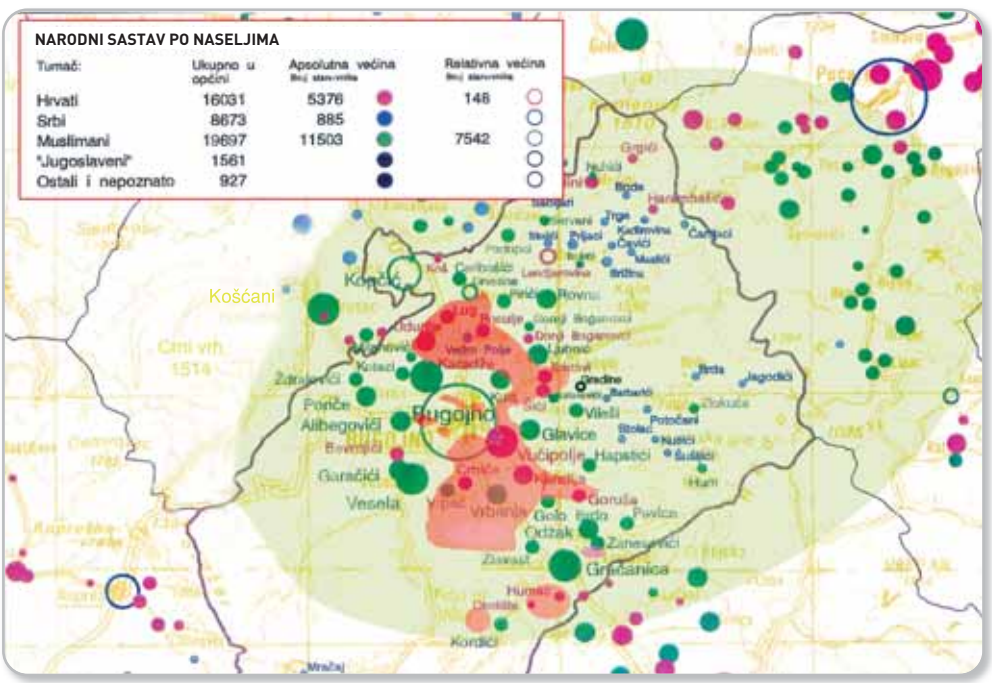

Bugojno - Operativna izolacija HVO Bugojna

Početkom juna (04.-16. 06. 1993.) od postrojbi ekstremnog dijela HVO oslobođena je strateški važna teritorija za odnose sa HVO-om, sa gradom **Travnikom** kao najvažnijim objektom na toj teritoriji. Impulsi ove pobjede brzo su se prenijeli na sjever prema Vlašiću i na j/i preko **Novog Travnika**, čak do **Fojnice**, koja je od snaga ekstremnog dijela HVO oslobođena u periodu od 02.- 08. 07. 1993. godine, čime je prekinuta veza sa Hercegovinom, a snage HVO/HV u lašvanskoj od gornjevrbaske doline, jednim širokim slobodnim pojasom, zauvijek su razdvojene (koristiti mapu "Novi Travnik, prethodna borbena djejstva").

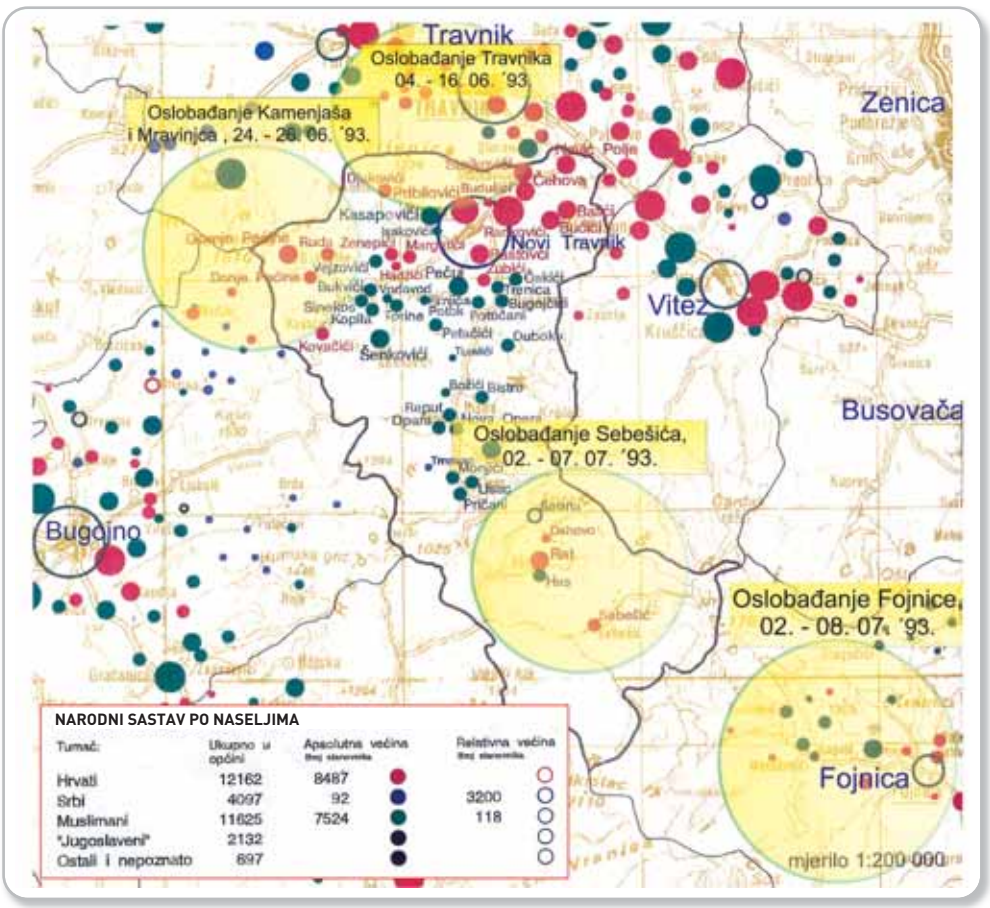

Novi Travnik, prethodna borbena djejstva

2.2.1 Napad na rejon: Relej-Vilenica-Travnik (11. 06. 1993. godine)

Iz šireg rejona: Travnik-Vilenica-Repetitor (prostor prema Novom Travniku), po naseljima Travnika postrojbe ekstrmnog dijela HVO-a djelovale su intenzivno iz pješadijskog naoružanja (P/N) i artiljerijskog naoružanja. Ovaj rejon su posjedale snage Travničke brigade HVO (komandant Jozo Leutar) jačine čete-satnije od 120 bojovnika. U svom sastavu satnija je imala jaku podršku- 2 MB-120 mm i 1 SPAT-30/2 mm „Pragu".

S ciljem oslobađanja tog dijela općine Travnik, 1. bataljon 17. kbbr dobio je zadatak da razbije odbranu u tom rejonu i zaplijeni naoružanje kojim su postrojbe HVO-a terorizirale grad. Bataljonom je komandovao kapetan iz JNA, Ferid Kulosman, a brigadom- major Fikret Ćuskić. Prvi bataljon 17. kbbr, koji je bio nosilac napadnih b/d, angažirao je 150 boraca. U ulozi sadjejstvujućih jedinica učestvovale su još i: 1.b./312. mtbr sa 78 boraca (komandant k.I.k. iz rezerve, Enver Beganović), te 2.b./312. mtbr sa 40 boraca (komandant bataljona k.I.k. Remzija Kobilić).

Ukupno angažirane snage jačine 268 boraca podržane su sa 2 MB-120 mm i 1 SPAT-30/2 mm „Praga," za koje je bilo na raspolaganju tek 0,2 b/k municije. Radi raspoznavanja u borbi, borci su nosili zelenu traku oko glave a crvenu oko ruke. Najodgovorniji starješina koji je planirao ovo, taktički veoma značajno napadno b/d- napadnu borbu, bio je major iz JNA, Fikret Ćuskić. O b/d „Napad na rejon: Relej-Vilenica-Travnik" postoji djelimično sačuvana borbena dokumentacija u Vojnom arhivu 7. korpusa Armije RBiH.

Napad je počeo u 07.00 sati, 11. 06. 1993. godine i trajao do 12.00 istog dana (5 sahata). Borba se vodila po sunčanom vremenu, uz dobru vidljivost.

Jedinice u napadu su u potpunosti izvršile zadatak i realizirale postavljeni cilj, čiji je **rezultat bio-oslobađanje rejona Vilenice, površine oko 10 kvadratnih kilometara; postrojbe HVO su potisnute sa ovog prostora,** a u borbama su imale ne manje od 3 poginula bojovnika. U ruke boraca Armije RBiH dospio je bogat ratni plijen: 3 AP, 1 PM, 1 PAT, 100 mina za MB-120 mm, 1.200 metaka 12,7 mm za PAM, 20.000 metaka kalibra 7,62x39 mm.

Gubici jedinica Armije RBiH bili su: 2 poginula borca (iz 17. kbbr) i 10 teže ranjenih. Borbeni moral jedinica bio je u porastu.

2.2.2 Odbrana sela Sečevo, Turbe-Travnik (11. 06. 1993. godine)

U jeku sukoba sa postrojbama HVO Travnik, 11. juna 1993. godine, jedinice 22. pbr SCA su izvršile napad na selo Sečevo kod naselja Turbe (podno Vlašića, općina Travnik). U tom rejonu su linije prema SCA dijelom držale i postrojbe HVO, koje su te linije napustile. **O napuštanju svog dijela linije HVO je obavijestio jedinice SCA** koje su bile spremne za preuzimanje iste. Komandant 22. pbr SCA, koja je bila nasuprot (potpukovnik iz JNA, Janko Trivić) je angažirao za ovaj zadatak 350 dobro naoružanih vojnika za napadna b/d, koji su za izvršenje zadatka imali na raspolaganju po 1,5 b/k municije po oružju i oruđu. Napad su počeli u zoru (04.00 sati), 11. juna 1993. godine, i produžili sa napadom do 14.00, kada su djejstva obustavljena. Odvijao se po veoma sunčanom danu.

Odbranu rejona sela Sečevo izvodio je 1. bataljon 312. bbr Travnik, snagama jačine 320 boraca. Bataljonom je komandovao k.I.k. iz rezerve, Enver Beganović, a brigadom, k.I.k. iz JNA, Zijad Čaber. Najodgovorniji starješina koji je učestvovao u planiranju odbrane bio je k.I.k. iz rezerve, Slobodan Ličanin. Borbena dokumentacija o ovom veoma značajnom taktičkom odbrambenom borbenom djejstvu- odbrambenoj borbi, djelimično je sačuvana i nalazi se u Vojnom arhivu Armije RBiH.

Cilj odbrane je bio- odbiti napad SCA. Zadatak jedinice u odbrani bio je: „Vratiti neprijatelja na početne položaje i posjesti linije sa kojih se povukao HVO“. Jedinice su imale malo municije- 0,5 b/k po oružju i 0,2 b/k po oruđu. U borbi su se raspoznavali po amblemu Armije RBiH na lijevom rukavu.

Rezultat ovog b/d je pozitivan. Jedinice su u potpunosti izvršile zadatak i ostvarile postavljeni cilj- linija odbrane selo Sečevo-Turbe (oko 500 m dužine) i samo selo, su odbranjeni. **Uspješno je amortiziran problem napuštanja položaja od strane HVO jedinice i na tom području HVO više nije mogao izdati.**

Okupaciono-agresorskim snagama su naneseni gubici- 3 poginula (broj ranjenih, te gubici u MTS-u nisu utvrđeni). Odbrambeno-oslobodilačke snage 1.b../312. mtbr su imale 2 poginula i 3 teže ranjena borca. Na teritoriji SCA su ostala MTS: RU RUP-12 i 1 poljski telefon. Moral boraca je bio visok.

Poginuli su: Borić (Izet) Aladin i Skrobo (Mujo) Sead.

2.2.3 Odbrana rejona: selo Bijelo Bučje-Turbe (16. 06. 1993. godine)

Koristeći zauzetost borbom jedinica 3. korpusa Armije RBiH (komandant korpusa, potpukovnik iz JNA, Enver Hadžihasanović) sa postrojbama HVO u Travniku, svoja napadna b/d aktivirale su jedinice SCA (4. b./19. pbr Donji Vakuf i 2./1. lpbr) u rejonu selo Bijelo Bučje kod Turbeta, općina Travnik. Brigadom je komandovao potpukovnik Milan Vujić (major iz JNA). Za napad na selo Bijelo Bučje angažirao je oko 450 vojnika. Nije bilo sadjejstvujućih jedinica. Agresorska jedinica u napadu je imala dobru vatrenu podršku- 2 MB-120 mm, 6 MB-82 mm i po 1 b/k municije po oruđu. P/N je bilo kvalitetno (416 AP, 25 PM) a za uspješnu borbu sa snagama u utvrđenim objektima- na raspolaganju su imali 34 "Zolje". Radi raspoznavanja u borbi nosili su trake na ramenu.

U odbrani rejona selo Bijelo Bučje učestvovalo je više jedinica 3. korpusa Armije RBiH. Nosilac borbenih djejstava bio je 4. bataljon 17. kbbr, kojim je komandovao poručnik iz bivše JNA, Vahid Dervišić. Bataljon je angažirao 65 boraca. Najodgovorniji starješina koji je planirao ovo taktički veoma značajno odbrambeno b/d- odbrambenu borbu, bio je major iz bivše JNA, Fikret Ćuskić. Za ovo b/d, nazvano u popisu b/d Armije RBiH "Odbrana sela Bijelo Bučje", djelimično je sačuvana borbena dokumentacija i nalazi se u vojnom arhivu Armije RBiH.

U ulozi sadjejstvujućih jedinica bile su još angažirane jedinice: 3. bataljon 312. mtbr, sa 160 boraca, kojim je komandovao k.I.k. iz rezerve, Sulejman Leko, kao i 150 boraca iz 37. muslimanske lbr, kojom je komandovao poručnik iz rezerve, Asim Koričić. Snage angažirane u odbrani, 375 boraca, imale su kvalitetno naoružanje (320 AP, 25 PM, 30 PAP, 8 MB-60 mm, 2 MB-82 mm, 2 MB-120 mm), ali municije je bilo malo, tek 0,5 b/k po oružju i 0,2 b/k po oruđu, pri čemu vatrena podrška nije mogla doći do izražaja.

Cilj odbrane je bio: "Zaustaviti prodor agresora u dubinu odbrane, spriječiti mu ulazak u selo Bijelo Bučje i sačuvati njegovo stanovništvo".

Napad agresora je počeo u 10.20 sati, 16. juna 1993. godine. Trajao je 11 sati, po sunčanom vremenu- sve do početka pada mraka. Napad neprijatelja je bio neuspješan.

Jedinice u odbrani su u potpunosti izvršile postavljeni cilj - selo Bijelo Bučje (i tt 1260) kao i njegovo stanovništvo su odbranjeni. Stanovništvo nije pokrenuto sa svojih ognjišta, iako je njihovo selo bilo na prvoj liniji odbrane.

Ovaj uspješno izvršeni zadatak nije prošao bez žrtava: poginulo je 5, teže ranjeno 5, a 1 borac je zarobljen. Gubici agresorskih snaga u napadu bili su: 3 poginula, 4 teže ranjena i 15 lakše ranjenih (K-da 30. lpd - IKM, str. pov. 2/1-32 od 17. 06. 1993. god.).

Poginuli pripadnici Armije RBiH su: Dervić (Adem) Šefik, Dervić (Naim) Džafer, Mamaledžija (Džemal) Zijad i Ramić (Hasib) Enes.

2.2.4 Oslobađanje topografskih objekata: Mravinjac tt 1393 - Kamenjaš tt 1510 (24.-26. 06. 1993. godine)

U širem rejonu Mravinjac tt 1393-Plana tt 1452-Kamenjaš tt 1510 (tromeđa općina Novi Travnik, Bugojno,Travnik- prema Donjem Vakufu), u periodu od 24. do 26. juna 1993. godine, združene jedinice 3. korpusa Armije RBiH, jačine 550 boraca, izvele su veoma značajno taktičko napadno b/d- napadnu borbu, nazvano u popisu b/d Armije RBiH: "Napad na Mravinjac tt 1393-Kamenjaš" (Obrazac br. 1, 1. k. Armije RBiH, 11. 12. 1997.). Napad je izveden na odbrambene položaje SCA koje je držala Brigada iz Mrkonjić Grada, sa oko 380 boraca. Jedinica koja je branila ovaj rejon bila je dobro naoružana (220 AP, 100 PAP, 6 PM, 4 PAT, 10 RB), imala je jaku podršku (2 tenka, 1 haubicu H-122 mm, 1 "Pragu" SPAT-30/2 mm) i dovoljno municije- 2 b/k po oružju i 1,5 b/k po oruđu.

Okosnicu snaga u napadu činio je 1. bataljon 308. bbr Novi Travnik, kojim je komandovao kapetan iz rezerve, Selim Zahirović. Bataljon je bio nosilac napada i u ovom napadu je angažirao 250 boraca. Najodgovorniji starješina koji je planirao ovaj napad bio je komandant 308. bbr, poručnik iz bivše JNA, Bisljim Zurapi- Bis. Međutim, napad je pripreman i izveden bez borbene dokumentacije.

Cilj napad je bio: „Oslobađanje šireg rejona Mravinjac-Kamenjaš, stvaranje uvjeta za napredovanje ka prevoju Komar i dovođenje neprijatelja u nepovoljan taktički položaj".

U sadjejstvu jedinicama u napadu učestvovale su još i jedinice: **2. i 3. b./307. mtbr Bugojno sa 120 boraca,** 312. mtbr Travnik sa 40 boraca (komandir Asim Salkica), 17. kbbr sa 80 boraca (komandant Dervišić Vahid, poručnik iz bivše JNA), 7. musl. bbr sa 80 boraca, komandant Asim Koričić. Ukupne snage koje su učestvovale u napadu – 550 boraca, bile su, također, dobro naoružane (330 AP, 27 PAP, 6 PM, 2 PAT-a, 8 RB-RPG); podršku su davali: 1 haubica H-122 mm, 4 MB-120 mm, 4 MB-82 mm); municije je bilo 1 b/k po oružju i 1 b/k po oruđu.

Radi raspoznavanja borci u napadu su nosili žute i zelene trake, naizmjenično.

Napad je počeo u 5 sati, 24. juna 1993. godine. Borbe su se tog dana vodile po lijepom vremenu i trajale su tri dana. Ali, bilo je borbi koje su se vodile i po kiši, pa i noću kad je vidljivost bila ograničena.

Realizacija borbenog cilja u ovom napadu je bila potpuna. Rezultat napada je: 8 novih kvadratnih kilometara slobodne teritorije u rejonu Mravinjac-Kamenjaš i potpuno ovladavanje bitnim topografskim objektima- Mravinjac tt 1393, Kamenjaš tt 1510, Plana tt 1452. Zbacivanjem jedinica SCA sa topografskog objekta Kamenjaš, kretanje komunikacijom Bugojno-Novi Travnik (jedinom vezom između ova dva grada, tj. sa srednjom Bosnom) postalo je slobodno. Do tada je ovu komunikaciju SCA ugrožavao vatrom.

Okupatorsko-agresorskim snagama (SCA) su naneseni gubici u ž/s i MTS: 3 poginula i 4 teže ranjena vojnika. U ruke odbrambeno-oslobodilačkih snaga dospjela su dragocjena borbena sredstva: 1 tenk, 1 „Praga“ SPAT-30/2 mm, 1 MB-120 mm, 5 AP, 4 PAP. Poginula su 2 pripadnika 307. mtbr Bugojno (Bambur Ibre Kemal i Ivković Nurije Šerif). Ova pobjeda je veoma pozitivno djelovala na borbeni moral boraca Armije RBiH i veoma razorno na moral agresorskih jedinica.

Do, relativno lahko, postignute ove pobjede došlo se zato što se agresorske jedinice nisu uspjele utvrditi **nakon preuzimanja položaja od HVO,** koji mu je, prije na nekoliko dana, ove položaje sporazumno predao, da bi za uzvrat preko njegovih položaja odstupio prema Donjem Vakufu a zatim se obilaznim putem preko SCA teritorije integrirao u jedinice HVO u Kiseljaku. Ustvari, već 16. 06. 1993. godine, bojovnici HVO pokrenuli su hrvatski narod iz sela: Margetići, Pobrđani, Zenepići, Ruda, Donje i Gornje Pečine, i napustili linije odbrane prema četnicima na Mravinjcu i Kamenjašu; linije su sporazumno prepustili jedinicama SCA. Zašto su to uradili, samo je njima bilo tada znano, jer nikakvog napada od jedinica Armije RBiH tada nije bilo.

Ovladavanjem jedinica 3. korpusa Armije RBiH dominantnim rejonima Mravinjac-Kamenjaš, prestala je (i kao mogućnost) postojati fizička veza između HVO Novog Travnika i HVO Bugojna. Poslije ove borbe, u kojoj su učestvovali i dijelovi 307. mtbr Bugojno- bilo je sasvim jasno, i bošnjačkom stanovništvu i jedinicama OS Bugojna, da je sukob sa HVO neminovan, ma koliko ga oni ne željeli i izbjegavali. Naravno, HVO je ovaj sukob forsirao sve učestalijim incidentima.

2.2.5 Gubitak sela Lazine (29. 06. 1993. godine)

Brigada HVO „Stjepan Tomašević“ iz Novog Travnika (kojom je komandovao Z. Sabljić), sa 210 dobro naoružanih i opremljenih bojovnika, napala je iznenada selo Lazine, općina Novi Travnik. Ova postrojba je imala odlično oružje za protivpješadijsku borbu (200 AP, 4 snajpera, 4 RPG, 3 RB, 2 PAT, 1 PAM), jaku vatrenu podršku (4 MB i 2 haubice H-122 mm). Raspolagala je sa po 2 b/k municije po oružju i oruđi. Svi su imali maskirne uniforme a u napadu su nosili crvene i plave trake za raspoznavanje. Za sanitetsko zbrinjavanje imali su 4 sanitetska motorna vozila.

Odbranu sela Lazine izvodio je 2. bataljon 308. bbr Novi Travnik jedinicom, jačine 150 boraca. Komandant bataljona bio je poručnik iz rezerve, Suvad Šakić. Jedinice u odbrani su imale veoma malo municije, tek 0,5 b/k po oružju i 0,3 b/k po oruđu. Vatrenu podršku su davala 2 MB-82 mm.

Najodgovorniji starješina koji je planirao ovo b/d bio je komandant brigade, poručnik iz bivše JNA, Bisljim Zurapi- Bis. Ovo b/d je pripremano i zvođeno bez borbene dokumentacije. Po obliku, vidu i značaju, „Odbrana sela Lazine“ je kategorizirano kao veoma značajno odbrambeno taktičko borbeno djejstvo, odbrambena borba.

Cilj odbrane je bio „odbraniti selo Lazine“.

Napad postrojbi HVO je počeo 29. 06. 1993. godine, po sunčanom vremenu, u 10.00 sati. Borbe su trajale 7 sahata i **rezultirale su gubitkom sela Lazine i slobodne teritorije od 2 kvadratna kilometra.** Postrojbe HVO su imale 4 poginula i 16 teže ranjenih bojovnika, ali su gubici odbrambeno-oslobodilačkih snaga bili mnogo veći- 10 poginulih i 3 teže ranjena borca. Gubici u MTS-u: 4 AP i 1 radio-uređaj.

Cilj odbrane nije ostvaren a gubici u ljudstvu, slobodnoj teritoriji i MTS znatno su poljuljali borbeni moral jedinica.

Poginuli su: Mehmedović (Suljo) Almir, Omeragić (Bećir) Ejub, Omeragić (Smail) Mustafa, Omeragić (Sefir) Enver, Omeragić (Mustafa) Bećir, Omeragić (Besim) Besim, Omeragić (Meho) Jahija, Omeragić (Mustafa) Smajl, Omeragić (Meho) Sulejman, Omeragić (Alija) Alija.

Gubitak ove teritorije nije uticao na položaj HVO-a Bugojno.

2.2.6 Oslobađanje Sebešića (02.- 07. 07. 1993. godine)

U periodu od 02. do 07. jula 1993. godine, u širem rejonu Sebešić Kolonija-Laz-Otas-Križ, općina Novi Travnik, na komunikaciji prema Gornjem Vakufu, Prozoru i dalje prema Hercegovini, jedinice Armije RBiH su izvele veoma značajno napadno taktičko borbeno djejstvo- napadnu borbu, pod nazivom „Oslobađanje Sebešića“. Jedinica koja je bila nosilac napada je 2. bataljon 308. bbr Novi Travnik. Bataljonom je komandovao kapetan iz rezerve, Mirsad Skopljak, a Brigadom-poručnik iz JNA, Bisljim Zurapi-Bis, koji je bio i najodgovorniji starješina koji je planirao ovaj napad. Iako je veoma značajno, ovo b/d je izvedeno bez borbene dokumentacije.

Cilj napada je bio: “Razbijanje neprijateljske odbrane, nanošenje što većih gubitaka u ž/s i MTS-u te oslobađanje šireg rejona Sebešića”.

Drugi bataljon 308. bbr je za ovo b/d angažirao 220 boraca. U sadjejstvu su bile još i sljedeće jedinice: jedinica iz 17. kbbr sa 100 boraca (komadant, Vahid Dervišić), CSB Banja Luka (sa sjedištem u Travniku)- sa 30 pripadnika i MUP Novi Travnik- sa 30 pripadnika. Naoružanje 380 angažiranih boraca bilo je kvalitetno (310 AP, 4 PM, 6 RB, 6 RPG, 4 MB-120 mm, 6 MB-82 mm), ali municije nije bilo dovoljno za jedan napad ovih razmjera (jedinice su bile popunjene sa 1 b/k za P/N i 0,5 b/k po oruđu).

Položaje u navedenom rejonu, koji su bili objekat napada, posjedala je postrojba iz Brigade HVO „Stjepan Tomašević“ iz Novog Travnika. Zapovjednik postrojbe u Sebešiću bio je Ivica Čobanac. Nije pouzdano utvrđeno sa kolikim je snagama posjedan navedeni rejon napada ali se procjenjuje da je bilo angažirano oko 220 bojovnika, dobro naoružanih i podržanih sa 6 MB-120 mm, 8 MB-82 mm, 3 BsT-82 mm. Ove postrojbe su raspolagale sa 3 b/k municije po oružju i 1 b/k municije po oruđu. Imali su, godišnjem dobu, prilagođene maskirne uniforme a radi raspoznavanja u borbi, bojovnici su nosili crvene i plave trake koje su mijenjali svaka 24 sahata. Imale su i 2 sanitetska m/v za sanitetsko obezbjeđenje.

Napad je otpočeo u zoru (06.00 sati), 02. jula 1993. godine. Borbe su trajale 5 dana i, može se reći da je zadatak izvršen 07. 07. 1993. godine, u 23.00 sati. Ovaj vremenski period pratilo je veoma povoljno vrijeme pa su se napadi odvijali, uglavnom, po sunčanom vremenu. Bilo je i noćnih napada.

Jedinice u napadu su u potpunosti izvršile postavljene zadatke i uspjeh je bio potpun. **Oslobođeno je novih 20 kvadratnih kilometara teritorije u rejonu Sebešići, te važna naseljena mjesta: Sebešići, Kolonija, Laz.**

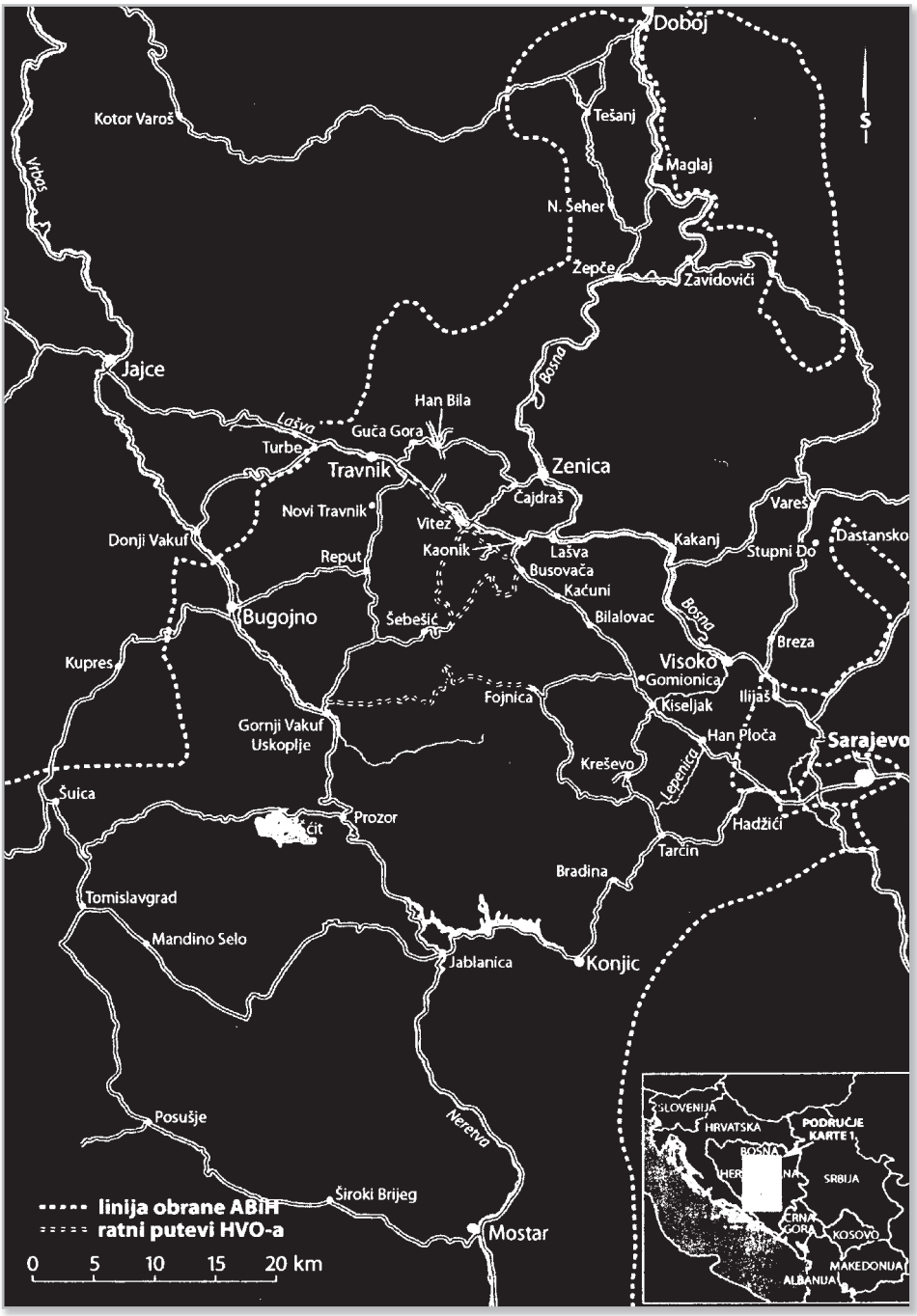

Ratni putevi HVO u srednjoj Bosni 1993. godine

Postrojbe HVO su pretrpjele značajne gubitke. Pouzdano se zna da su imale najmanje 5 poginulih i 10 teže ranjenih a 6 bojovnika je zarobljeno. U ratni plijen odbrambeno-oslobodilačkih jedinica Armije RBiH u napadu dospjele su nove količine tako potrebnog MTS-a: 100.000 metaka za PAP/AP, 2 MB-120 mm, 3 MB-82 mm, 6 AP, 4 PAP, 1 PM.

Gubici oslobodilaca su- 2 poginula borca. Poginuli su: Lendo (Zajko) Ibrahim i Karač (Ibrahim) Nezir.

Ova sjajna pobjeda jedinica 3. korpusa Armije RBiH, gledano **sa strateškog interesa** nastavka uspješne borbe i protjerivanja postrojbi HV/HVO iz srednje Bosne i dokidanja paradržavne tvorevine HRHB na tom prostoru, **bila je "najštetnija".** Ovom pobjedom HVO je stavljen u okruženje i natjeran da se počne ozbiljno boriti. To se i dogodilo. Naravno, ova trdnja može se osporavati argumentima da je likvidacijom baze HVO-a u Sebešiću, prekinut dotok MTS i snaga iz Hercegovine i Hrvatske koje su do tada ozbiljno uticale na stanje u srdnjoj Bosni. (vidi mapu Ratni putevi HVO-a u srednjoj Bosni 1993.) Da, to je tačno, ali sve to je funkcioniralo i do datuma oslobađanja Sebešića pa je i pod tako povoljnim uvjetima HVO/HV izgubio srednju Bosnu. Manji je bio dotok snaga iz Hecegovine nego što bi bio odliv snaga HVO iz srdnje Bosne, da je put za Hercegovinu ostao otvoren! Jer, poziv Hrvatima srednje Bosne da se isele i podebljaju 'hrvatski perec' još uvijek je bio zvanična politika HDZ. Pobjedom nad snagama HVO u Sebešiću i njihovim stavljanjem u enklavu u lašvanskoj dolini, uticalo je presudno da Hrvati, makar i prisilno, ostanu u srednjoj Bosni!

HVO u Bugojnu postao je još usamljeniji. Jedino mu je ostalo da nastavi sa učvršćivanjem veza saradnje sa SCA na bugojanskoj liniji koju je „držao" od Crvenih Glibova do Humca. Jer, sa Armijom RBiH u Bugojnu, želio je obračun- da se konačno utvrdi ko je gospodar u gradu.

2.3
Borbena vrijednost jedinica HVO-Armija RBiH u Bugojnu

2.3.1 Organizacija jedinica, linija komandovanja, sadjejstvo, saradnja (HVO-Armija RBiH)

Jedince HVO bile su organizirane u četiri operatne zone. Operativna zona je odgovarala operativnoj jedinici 'korpus' u Armiji RBiH. Operativnoj zoni Sjeverozapadna Hercegovina (sjedište OZ „SZH" bilo je u Tomislavgradu, komandant Željko Šiljeg) pripadale su općine: **Bugojno,** Gornji Vakuf, Prozor, Kupres, Livno, Tomislavgrad. (Vidi shemu-Ustroj Hrvatskog vijeća odbrane)

Dakle, vojno zapovijedanje bugojanskim postojbama HVO išlo je iz dalekog Duvna (Tomislavgrada). Međutim, kako je Bugojno politički pripadalo Travničkoj regionalnoj zajednici "herceg-bosne", to je političko zapovijedanje bugojanskom HVO-u išlo i iz Travnika. Ta dvojnost uticaja iz dva centra sa različitim vojnopolitičkim položajem, negativno se odražavala na unutrašnju homogenost HVO Bugojna. (Vidi shemu- Struktura civilnih i vojnih organa HVO Bugojna u 1993. godini, autora Edina Ramića).

Borbeno sadjejstvo između Operativne zone „SZH-Sjeverozapadna Hercegovina, Tomislavgrad" i Operativne zone „Srednja Bosna"sa sjedištem u Vitezu, bilo je slabo. „Premda je bilo nastojanja da se koordiniraju operacije između četiri OZ u HVO-u, njihova koordinacija i saradnja nikada nisu bile osobito dobre." S druge strane, jedinice Armije RBiH Bugojna i Gornjeg Vakufa bile su u jedinstvenoj zoni odgovornosti 3. korpusa Armije RBiH sa sjedištem u Zenici, a njima je komandovano preko Operativne grupe „Zapad" (OG Zapad), čije je sjedište bilo u Bugojnu. **Saradnja sa političkim organima** i politički uticaj Okruga Travnik i Zenica na jedinice 3. korpusa Armije RBiH bio je i formalno i praktično mnogo manji nego što je bio uticaj političkih organa (HDZ-a) na postrojbe HVO. Politička i 'vojna' vlast bile su razdvojene, dok su u HVO-u bile spojene. Komanda 3. korpusa Armije RBiH se mnogo više 'sikirala' za Gornji Vakuf (pa i Bugojno), sa kojima je komadovala posredno preko OG „Zapad", nego Komanda OZ „SZH" za Bugojno, sa čijim jedinicama je komandovala neposredno.

Što se tiče Komande OZ „Srednja Bosna", ona je imala mnogo svojih problema s kojima nije mogla izači na kraj, i u njihovom rješavanju joj postrojbe HVO iz Bugojna i Gornjeg Vakufa (OZ „SZH") nisu mogle pomoći kao ni ona njima.

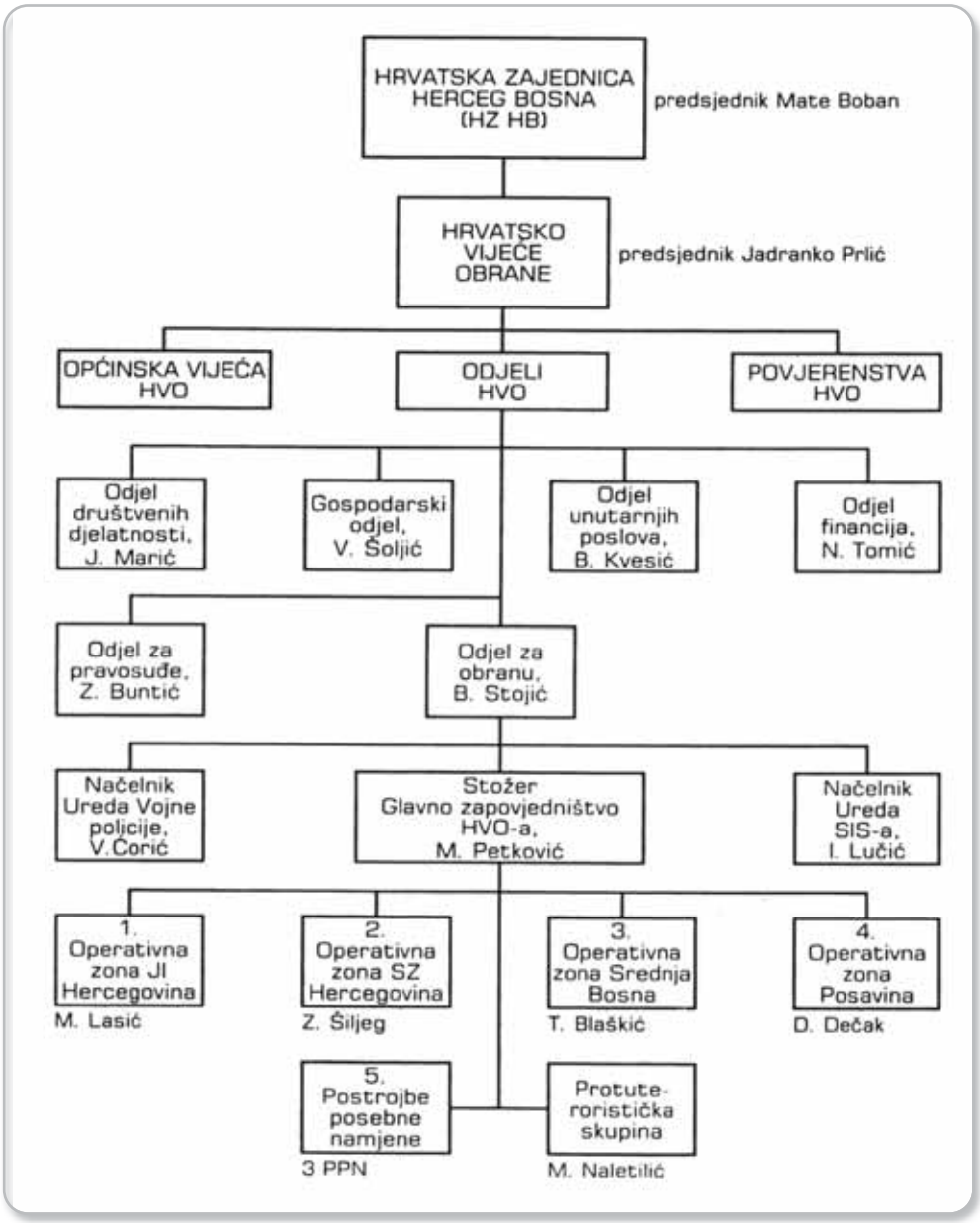

Shema: Struktura Hrvatskog vijeća odbrane

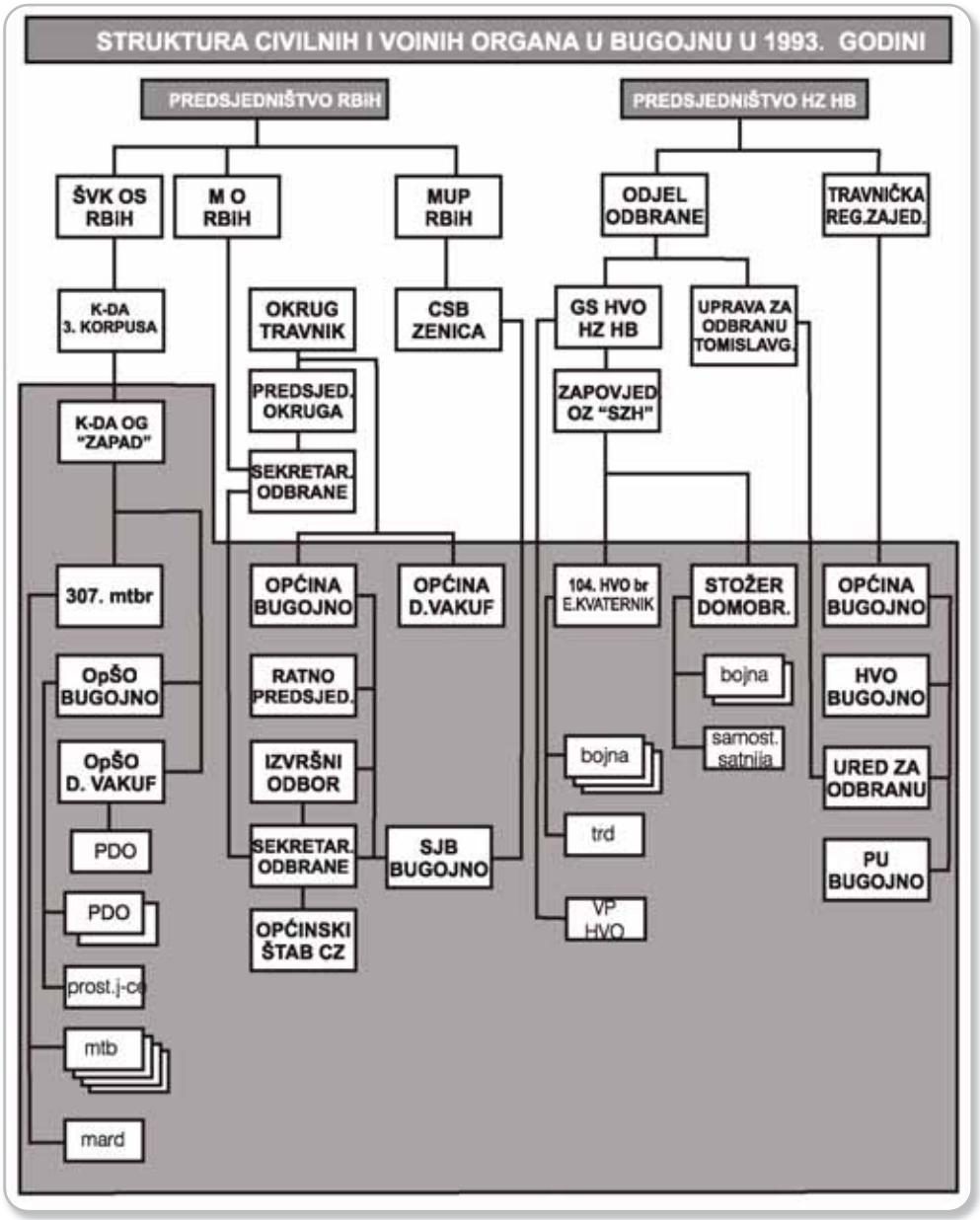
STRUKTURA CIVILNIH I VOINIH ORGANA U BUGOJNU U 1993. GODINI
PREDSJEDNIŠTVO RBiH
PREDSJEDNIŠTVO HZ HB
ŠVK OS RBiH
M O RBiH
MUP RBiH
ODJEL ODBRANE
TRAVNIČKA REG.ZAJED.
K-DA 3. KORPUSA
OKRUG TRAVNIK
CSB ZENICA
GS HVO HZ HB
UPRAVA ZA ODBRANU TOMISLAVG.
PREDSJED. OKRUGA
ZAPOVJED OZ "SZH"
K-DA OG "ZAPAD"
SEKRETAR. ODBRANE
307. mtbr
OPĆINA BUGOJNO
OPĆINA D.VAKUF
104. HVO br E.KVATERNIK
STOŽER DOMOBR.
OPĆINA BUGOJNO
OpŠO BUGOJNO
RATNO PREDSJED.
bojna
HVO BUGOJNO
OpŠO D. VAKUF
IZVRŠNI ODBOR
bojna
samost. satnija
URED ZA ODBRANU
PDO
SEKRETAR. ODBRANE
SJB BUGOJNO
trd
PU BUGOJNO
PDO
OPĆINSKI ŠTAB CZ
VP HVO
prost.j-ce
mtb
mard

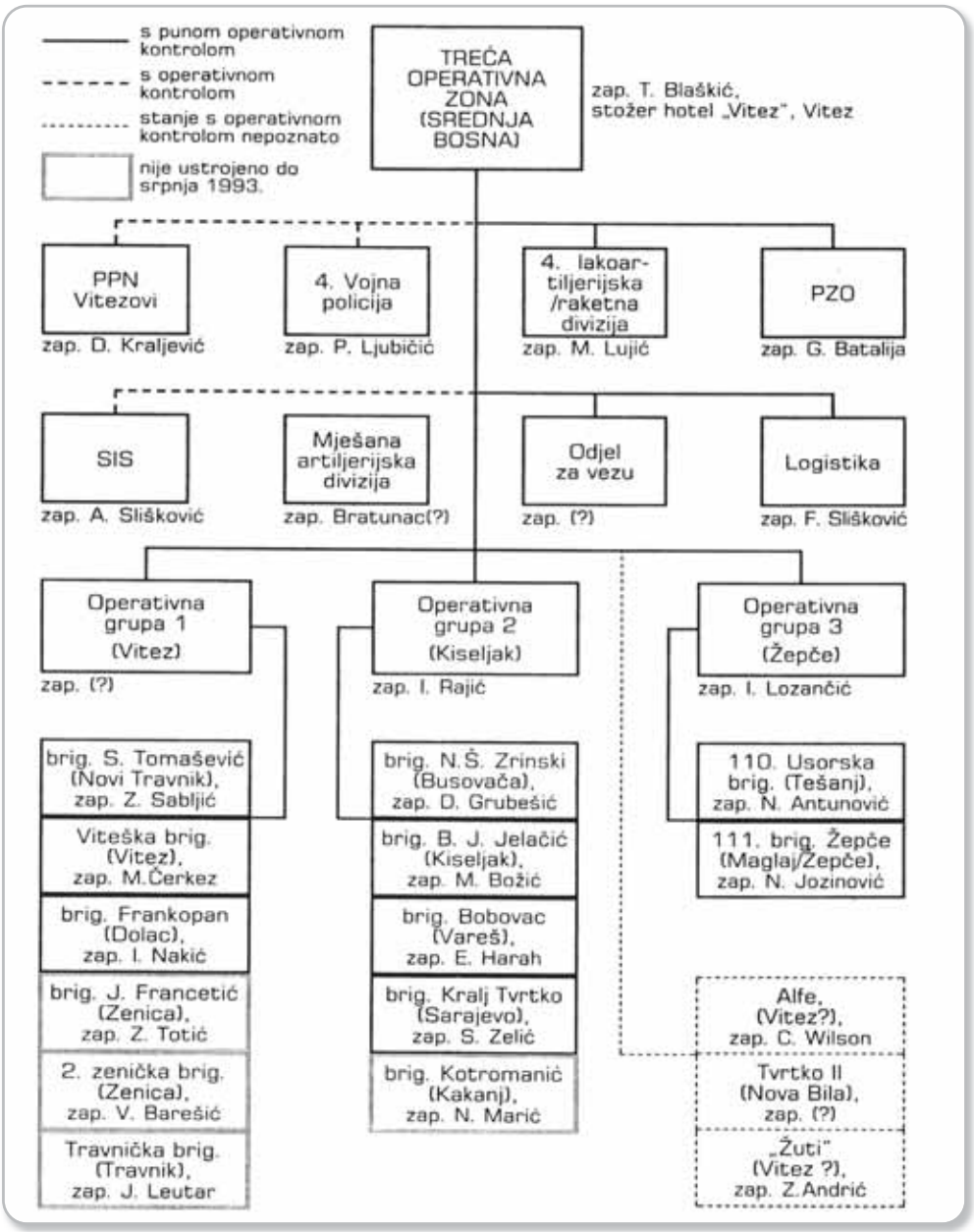

Shema: Treća operativna zona HVO

Od sredine 1993. godine, nije to više ni teorijski mogla, jer je bio prekinut fizički spoj između njih. Tok borbi između jedinica Armije RBiH i postrojbi HVO u srednjoj Bosni je pokazao da su **postrojbe HVO imale bolju saradnju i borbeno sadjejstvo sa jedinicama SCA** (na Mravinjcu, Sečevu i na Vlašiću, preko čijih su se položaja u odsudnom trenutku i povukle), **nego sa jedinicama HVO u Bugojnu** iz sastava 2. OZ „SZH“ HVO! (Strukturu 3. OZ „srednja Bosna“ vidi na priloženoj shemi. Shema je preuzeta iz citiranog djela autora Šredera i ima određenih netačnosti, ali osnovna struktura koju daje je korisna.).

2.3.2 Odnos snaga HVO Bugojno-OS Bugojno

	VRSTA JEDINICE	OS RBiH	HVO HZ-HB	ODNOS	NAPOMENA
BRIGADNE JEDINICE	PJEŠADIJSKI BATALJON	4	3	1,33 : 1	
	ARTILJERIJSKI DIVIZION	1	1		
	UKUPNO U BRIGADI	2.816*[1]	1.961*[2]	1,43:1	
JEDINICE OPĆINSKOG ŠTABA ODBRANE / DOMOBRANSKE JEDINICE	ODRED / PROTIVDIVERZANTSKI ODRED	3	3	1:1	DOMOBRANSKA BOJNA
	PROSTORNE JEDINICE ČETE / VODOVI	20	2	10:1	SAMOSTALNA SATNIJA
	UKUPNO U ŠTABU	1.650*[3]	1.250*[4]	1,32:1	
UKUPAN BROJ LJUDSTVA		oko 4.500	oko 3.200	1,4:1	

*[1] Monografija 707. sbbr.
*[2] Zapovjedništvo brigade „Eugen Kvaternik“ Bugojno, „Analiza stanja popune brigade“, Bugojno 06. 06. 1993. godine, AIIZ, inv. Br. : 6-170.
*[3] Monografija 707. sbbr.
*[4] Zapovjedništvo postrojbi domobranstva Bugojno, „Izvješće o dostignutom stupnju orgaizacije domobranstva...“, broj 10/93-D od 18.03.1993. godine, AIIZ, inv.br.: 6.393

Tabela: Odnos snaga Armije RBiH-HVO na teritoriji općine Bugojno, pred sukob u julu 1993. godine

Odnos snaga na Bugojanskom bojištu bit će razmotren u samo nekim bitnim elementima.

U pregledu „Odnos snaga Armije RBiH-HVO na teritoriji općine Bugojno,“ pred sukob u julu 1993. godine, prikazan je broj i omjer jedinica te njihovo **brojno stanje**. Bez velike analize može se zaključiti da je **brojnost ljudskog faktora bila na strani Armije RBiH.** Naravno, u pregledu je prikazano brojno stanje ‘Po spisku’. Efektivno brojno stanje snaga spremnih za borbu, mnogo je manje, u armijskim jedinicama i do 50%, ali u postrojbama HVO- i do 70%.

Kvalitet i količina naoružanja te popunjenost municijom i **MTS,** bila je **na strani HVO.** HVO je municije imao u izobilju, naročito tenkovske i artiljerijske, što će u kasnijem tekstu posebno argumentirano potvrditi zapovjednik HVO Slobodan Praljak. Jedinice Armije RBiH Bugojno su oskudijevale u svim vrstama municije (npr. imale su samo 3 metka za tenk neposredno pred sukob u julu ‘93.).

Oružane snage Bugojna imale su veću unutrašnju homogenost, čvršću vojnu organizaciju, veću spremnost na podnošenje žrtava, jaču želju da pobijede i promjene nametnutu nepravednu situaciju- mnogo jaču, nego što je HVO imao želju da je zadrži. Još u maju '93. godine 104. HVO brigada je imala izrađen "Plan za izvlačenje sa linija prema četnicima" radi odlaska *(Brigada E. Kvaternik, br. 14-122-18/93 od 31. 05. '93.).*

Samo mjesec dana prije otpočinjanja odlučnuh sukoba za Bugojno, u junu 1993. godine, **u lancu komandovanja i međuljudskim odnosima hrvatskog vođstva** - „vođstva Brigade, Domobranstva i civilnog dijela HVO" (Zapisnik sa sjednice Hrvatskog vijeća odbrane Bugojno, održanog 15. 06. 1993. godine, u prostorijama zgrade stare Pošte, Arhiv Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo, inv. br. 6-353), bile su očigledne **naprsline.** Predsjednik HVO, Vladimir Šoljić, optužio je jednu grupu u vođstvu Brigade da pravi rez prema HVO-u, da radi na razdoru hrvatskog naroda, da radi na privatizaciji vojske i objekta Vile; u komandi vlada nepotizam; razdor se pravi i prema domobranstvu, odjelu odbrane, a rivalitet- između vojne policije i brigadne policije. Omalovažavanje predsjednika HVO naročito je bilo izražano kroz formu da mu se ne podnose izvješća, ne javljaju mu se potčinjeni, itd. No, uzrok svemu je bio novac stečen favoriziranim položajem hrvatskog faktora spram bošnjačkog.

Ovakve surevnjivosti nije bilo između vojnih starješina jedinica OS Bugojna - 307. mtbr, OpŠO (ŠOS), MUP-a i OG „Zapad". **Inferioran položaj,** davno nametnut svima od strane HVO-a, **homogenizirao ih je.** Više komandi istog ranga na nivou jedne općine rezultirao je formiranjem Objedinjene komande čiji se komandant poštovao. To se pokazalo posebno produktivnim kad je došlo do napada HVO postrojbi, a veći dio Komande OG „Zapad" našao se izvan svog komandnog mjesta.

Razmatrajući pitanje odnosa snaga HVO-Armija RBiH u Bugojnu, poseban tretman zaslužuje **taktički raspored snaga i komandnih mjesta**. On **je u startu bio nepovoljniji za HVO**; HVO je, kao 'gradska vojska- vojska punktova', favorizirao grad kao mjesto svog razmještaja, kontrolu kretanja ljudi, roba, novca,... HVO je, zaista, znao odlično organizirati punktove i njihovo funkcioniranje, za razliku od armijskih jedinica! Sve tri bojne i njihova zapovjedništva, kao i neke druge važne jedinice HVO-a, bili su smješteni u gradu, na uskom prostoru, pa su se, praktično, odmah našli u okruženju, kad su sukobi otpočeli. Komandno mjesto 104. HVO brigade i Domobranstva je bilo dobro izabrano (na Gorici), ali to nije moglo spasiti situaciju kad su brzo padale bojne.

Komandna mjesta 307. mtbr i njenih bataljona bila su izvan grdskog područja, u svojim rejonima odbrane prema SCA, nisu mogla biti ugrožena novonastalom situacijom i mogla su na miran način odlučivati o b/d. U gradu se nalazilo KM Općinskog štaba odbrane Bugojno sa CV, na udaljenosti 400-500 m od zapovjedništava 2. i 3. bojne HVO. Svrhovito funkcioniranje ovako raspoređenih KM Brigade i Štaba u toku borbenih djejstava imalo je veliku psihološku i praktičnu važnost, kako za vojsku tako i za narod. Njihov raspored vidjet će se na shemama koje slijede.

2.3.3 Borbeni moral

Borbeni moral i kvalitet ljudskog faktora bio je na visokom nivou kod obje vojske.

Borbeni moral jedinica Armije RBiH izvirao je iz saznanja o pravednosti ciljeva borbe i nepostojanja 'rezervne domovine' u koju se može otići ako se bitka izgubi, brojčane nadmoćnosti, većeg borbenog iskustva iz borbi sa SCA i nestišljive želje da prekinu tiraniziranje i ponižavanje nametnuto od strane oholog HVO-a. Porodice boraca Armije RBiH bile su tu, u gradu, sa njima. Bitka za Bugojno bila je, ustvari, bitka za opstojnost svojih porodica. Zato se ta bitka nije smjela izgubiti.

HVO se uzdao u dolazak Hrvatske vojske, njenu snažnu logističku podršku, odličnu popunjenost municijom i MTS-om, te u dotadašnju praksu jedinica Armije da izbjegavaju sukob, što je upućivalo na **nerealan zaključak- Armija je slaba.** Međutim, HVO je imao i rezervno rješenje- ako i pođe po zlu, uvijek se moglo poći u susret Hrvatskoj vojsci zajedno s narodom, te podebljati „geografsku kiflu" Hrvatske- pet hiljada 'dobrovoljaca' Hrvata Bugojna, po ranijim planovima trebalo je preseliti u Veliku Kladušu. (Anto Valenta, PODJELA BOSNE I BORBA ZA CJELOVITOST, Vitez 1994., str. 68). To **rezervno rješenje, da li se odlučno boriti za Bugojno ili otići- najviše je rušilo borbeni moral bojovnika HVO-a.** Osim toga, porodice bojovnika bile su poodavno u Hrvatskoj, što ih kao magnet vuklo iz Bugojna.

U procjeni snaga i vlastitih izgleda za uspjeh, **rukovodstvo HVO-a** u Bugojnu, OZ „SZH", GS HVO u Grudama i GS HV u Zagrebu, **zanemarilo je činjenicu da je HVO u junu 1993. godine izgubio srednju Bosnu (Zenica, Travnik, Kakanj, veći dio Novog Travnika, Fojnicu) i da je HVO Bugojna bio u 'debelom' operativnom okruženju,** a vinkovačka 5. brigada HV, upućena na Gornjevakufsko bojište 'iz lijepe naše' bila je negdje 'tamo daleko', daleko čak i od Gornjeg Vakufa, koju više nije bilo realno očekivati da se pojavi u Bugojnu. Koliko je bila nerealna procjena vlastitih sposobnosti HVO-a Bugojno, opet, najbolje svjedoči zapisnik sa već spomenute sjednice HVO Bugojno, od 15. 06. 1993. godine, na kojoj sam predsjednik HVO, Vladimir Šoljić, optužujući zapovjedništvo brigade, izjavljuje da je dopustila **„da nam Muslimani uzmu 70% grada (objekata), nisu do zadnjih dana izvršili fortifikacijsku pripremu,..**." Da su pravilno izvukli zaključke iz očiglednih činjenica- uopće ne bi počinjali sukob, nego bi tražili kompromise za suživot.

Izgleda da ih je zavaralo i to što su bili uvjereni da "...snage iz srednje Bosne (Muslimani) neće doći u Bugojno i početi rat". Po ovom pitanju procjena je bila ispravna (ali rizična)- ne samo da snage Armije iz srednje Bosne nisu došle da otpočnu sukob u Bugojnu, nego nisu došle da jedinicama OS Bugojno pomognu, kada je HVO očigledno izvršio na njih napad. Nisu došle, a mogle su. No, iz ovoga nije trebalo izvući zaključak da je HVO-u pobjeda osigurana; trebalo je izvući zaključak- da i

bez pomoći ostalih jedinica 3. korpusa Armije RBiH, jedinice OS Bugojna mogu uspješno izaći "nakraj" u borbi s bugojanskim HVO.

"Sa Muslimanima u Bugojnu treba pregovarati, a vojsku pripremiti za rat...", bila je poruka predstojnika Odjela odbrane HZHB, Brune Stojića- stoji dalje u pomenutom zapisniku.

Koliku je stvarnu vlast imao HVO u Bugojnu, samo mjesec dana pred sukob, opet zorno svjedoči spominjani zapisnik: svu robu u Bugojno uvozili su i prodavali Hrvati, a koliko su robe privatnici Hrvati mogli prodati Muslimanima, odlučivao je HVO Bugojno. Ako su Muslimani željeli nabaviti hranu, trebalo je da dozvolu dobiju od HVO-a, da hranu doveze Hrvat i, bit će im rečeno "...koliko im pripada od ukupno dopremljene količine hrane". **Iz ove stvarne prevlasti, temeljene na nerealnim osnovama stvarne snage, HVO je "crpio" visok moral.**

Pored tako velike prevlasti, opravdano je pitanje- **šta je to još želio HVO u Bugojnu, pa je otpočeo borbena djejstva? Vjerovatno to- da Bošnjaka u Bugojnu uopće ne bude!**

Tipičan primjer pogrešne procjene mogućnosti Armije RBiH u Bugojnu dao je pukovnik Miro Andrić, zamjenik načelnika Glavnog stožera. (Vidi akt br.02-2/1-01-767 od 10. 05. 1993. godine, koji se odnosi na zapažanja o stanju u općinama lašvanskog područja).

REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA
HRVATSKA ZAJEDNICA HERCEG-BOSNA
HRVATSKO VIJEĆE OBRANE

GLAVNI STOŽER
ZAMJENIK NAČELNIKA GS

NAČELNIKU GS

Broj: 02-2/1-01-757
Mostar, 10.05.1993.g.

Po dogovoru pukovnika Andrića s generalom Petkovićem u svezi s angažiranjem referenta inžinjerije GS T.Mihalja i adutanta načelnika GS B.Andrića i sa V.Vegarom u svezi s angažiranjem načelnika Uprave za vojnu i preventivnu psihologiju V.Čubele kao dužnosnika koji bi trebali pojačati oprativni dio zajedničkog zapovjedništva HVO i A BiH, stigli smo u Vitez u večernjim satima 02.05.o.g. gdje smo kasno doznali za sastanak generala Petkovića i generala Halilovića, kao i članova zajedničkog zapovjedništva u Jablanici. Zbog nemogućnosti odlaska na sastanak izvršili smo obilazak nekih kritičnih sela u općini Vitez, Busovače i Novog Travnika.

Zapovjedništvo A BiH u Bugojnu za sada se zauzima za izbjegavanje sukoba i pokazuje volju za sputavanjem ekstremnijih muslimana koji skidaju zastave i pucaju na Hrvate. Policijske snage i interventne grupe za sada drže pod kontrolom određene dijelove grada i u stanju su se suprotstaviti otvorenom napadu, što se vrlo često očituje u noćnim satima.

Dodadtne probleme čini VII.muslimanska čiji je dio smješten na Ravnom Rostovu; u sklopu nje se nalaze i strari državljani koji po potrebi čine "sivi" dio njihovog ustroja, pa na taj način mogu raditi orobljavanja, prijetnje i ubojstva bez stvarne adrese počinitelja.

REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA HRVATSKA ZAJEDNICA HERCEG-BOSNA

Dostaviti:

1. načelniku GS
2. predstojniku Odjela obrane
3. Uredu predsjednika
4. a/a

pukovnik Miro Andrić

3.

ODBRANA BUGOJNA OD SNAGA EKSTREMNOG DIJELA HVO I HRVATSKE VOJSKE

(17.-28. jula 1993. godine)

3.1.
Napad snaga HVO/HV na jedinice Armije RBiH i MUP-a RBiH i bošnjačko stanovništvo Bugojna

3.1.1 Izazivanje incidenata radi ubrzavanja sukoba

Otkako je, početkom 1993. godine, dat nalog za (preuranjenu) implementaciju Vens-Ovenovog plana, HVO Bugojna je počeo forsirati incidentne situacije ne bi li izazvao opći sukob i pobjedom konačno zaokružio zacrtanu teritoriju sa Bugojnom u „HZ-HB“. **Do polovine jula 1993. godine izazvao je čak 22 teška incidenata koji su bili dovoljni da upale plamen općeg sukoba HVO i Armije RBiH u Bugojnu. U izazvanim incidentima uhapsio preko 81 pripadnika Armije RBiH i MUP-a RBiH; ubio je 11 a ranio 3 pripadnika OS Bugojno.** Svi su bili bošnjačke nacionalnosti. Toliki broj incidenata bio je neophodan jer je vođstvo bošnjačkog naroda i Armije RBiH u Bugojnu bilo opredjeljeno za mir, suživot i strpljivost, zbog čega je izbjegavalo adekvatan odgovor. Samo na 2 incidenta masovnog hapšenja pripadnika Armije RBiH uslijedio je (i to veoma blag) odgovor u kojem nije poginuo niti jedan Hrvat. Radi izvršavanja specijalnih zadataka, hapšenja, pljačkanja, kidnapiranja Bošnjaka, u cilju radikalizacije situacije i izazivanja bilo kakvog ‘odgovora’, pri Stožeru domobranstva, HVO Bugojno formirao je Jedinicu za posebne namjene, namjene teroriziranja bošnjačkog stanovništva. Nazvao ju je ATG- antiteroristička grupa. Stavljao ju je na punktove gdje je najlakše mogla doći do izražaja. Tek kad je formirao ovu jedinicu, jedinicu ATG, 07. 07. 1993. godine, uspio je iznuditi odgovore. ATG je za 10 dana stvorio povod za opći napad HVO na OS Bugojna!

„Nestajanje“ Bošnjaka u Bugojnu otpočelo je 08. februara 1993. kada je na punktu HVO-a u Vrbanji uhapšen Edin Gurbeta. Njegovo tijelo nikad nije pronađeno. (Svi podaci o navedenim incidentima preuzeti su iz knjige ZLOČINI U VRBANJI JULA 1993., Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo, 2001., str. 99-103, i, Edin Ramić, Ratni put 307 bbr/707. sbbr, neobjavljeno, str. 25).

Dvanaestog februara 1993. godine nestao je Salih Buljina, pripadnik Armije RBiH, prilikom povratka sa linije odbrane kući na odmor. Tijelo mu je pronađeno kasnije u rijeci Vrbas, u selu Čaušlije.

U martu 1993. godine, HVO je ubio dva pripadnika Armije RBiH u Bugojnu, da bi dodatno zaoštrio odnose sa Armijom RBiH.

Šesnaestogodišnji Samir Muratspahić iz Planinice „nestao“ je 19. aprila 1993. godine.

Na svom punktu u Humcu, postrojbe HVO-a su 09. maja 1993. godine zarobile 38 pripadnika Armije RBiH koji su se vraćali sa linija odbrane prema SCA. Istog dana, kod zgrade Ljubljanske banke, pripadnici HVO-a su otvarali vatru, a sa hotela „Kalin“ iz snajpera je ubijen Jasmin Lipovac.

Na punktu u Pajić Polju, 9. maja 1993. godine, HVO je zarobio 7 pripadnika Armije RBiH. Pet je pustio a dvojicu zadržao, Emina Jusufija i Zakira Mukića, koje je kasnije ubio i bacio u Vrbas.

U toku noći, 9./10. maja 1993. godine, HVO je zarobio još jednu grupu pripadnika Armije RBiH. Poslije ove provokacije Armija je odgovorila zarobljavanjem dvadesetak pripadnika HVO. Po dogovoru njihovih komandi, svi zarobljeni su puštani.

Pripadnici Hrvatskog vijeća odbrane, 10. maja 1993. godine, nasilno su zaposjeli Upravnu zgradu “Špedicije” i naredili prisutnim radnicima da idu kući.

Već 12. maja 1993., pripadnici Hrvatskog vijeća odbrane otvorili su jaku pješadijsku vatru iz pravca naselja Gaj po objektu bivše škole “Vojin Paleksić”, a iz s. Udurlije- na s. Milanovići. Posebno jaka vatra otvorena je iz objekta “Stolarije” po naselju Gromile.

Istog dana u s. Bristovi napadnuta je patrola Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Bosne i Hercegovine, opljačkana i razoružana; u kafani preko puta Osnovne škole „9. septembar”- razoružana su još dva pripadnika Armije RBiH.

Na punktu u s. Klepićima pripadnici HVO su spalili zastavu Armije RBiH.

Osamnaestog maja 1993., četverica pripadnika HVO, vozilom su kružili kroz grad i provocirali prolaznike a posebno pripadnike Armije RBiH i MUP-a RBiH. Oko 17.00 sati otvorili su vatru na pripadnike MUP-a RBiH ispred zgrade bivšeg „Poljoprodukta“ i pri tome ranili jednog pripadnika. Pri pokušaju zaustavljanja vozila od strane ostalih pripadnika MUP-a, došlo je do ranjavanja jednog pripadnika HVO u navedenom vozilu.

„Incidenti“su postali tako česti da je UNPROFOR 30. maja 1993. godine preuzeo kontrolu na punktovima u Pajić Polju, Humcu i Vrbanji. HVO je od 24. juna 1993., pojačao kontrolu puta Bugojno-Gornji Vakuf, pored kojeg se nalazi i naselje Vrbanja, koje je postalo pojam masovnog zločina HVO postrojbi Bugojna za čitavu gornjevrbasku regiju.

Dana 26. juna ‘93. trojica neidentificiranih pripadnika HVO-a upala su u kuću B.K. i opljačkala zlato i novac.

Devetog jula 1993. godine došlo je do masovnih hapšenja- zarobljavanja na punktovima. Uhapšene- zarobljene osobe su, uglavnom, brzo oslobađane, osim u

nekim slučajevima. Na punktu u selu Bristovi (ulaz u Bugojno s pravca Novog Travnika, preko Ravnog Rostova), među ostalim su uhapšena i tri pripadnika 27. mtbr Armije RBiH, u civilu, koji su putovali za Bugojno. Odvedeni su u nepoznatom pravcu, a za njihovu sudbinu se saznalo tek u avgustu, kada su njihova, za života izmučena i izmasakrirana tijela, pronađena u masovnoj grobnici u Bagarića gaju, u naselju Vrbanja. Žrtve su bili: Nedžad Zulić, Muharem Šušić i Nazif Krkić.

U naselju Bristovi, 10. jula 1993., ubijen je Selver Duvnjak, a ranjena su još dva pripadnika Armije RBiH: Amir Alispahić i Muhamed Ćeso. Istoga dana, u tom naselju, HVO je opljačkao sanitetsko vozilo Ratne bolnice Bugojno a vozača i pacijente zarobio. Toga su dana u naselju Vrbanja pripadnici HVO-a uspostavili punkt na kojem su zatvorili jednog pripadnika Armije RBiH i osam civila.

Tri dana kasnije, 13. jula 1993., HVO je u blizini Rudnika Gračanica zatvorio jednog pripadnika Armije RBiH i jednu ženu, koji su nakon intervencije pušteni.

3.1.2 Povod za sukob

Kulminacija svih navedenih događaja zbila se 17. jula 1993. godine (prema još neobjavljenoj knjizi, Edin Ramić, Ratni put 307. bbr/707. sbbr, str. 30). Naime, toga dana, oko 14.00 sati, HVO Bugojno, Jedinica za posebne namjene - ATG, uspostavila je punkt na magistralnom putu Bugojno-Gornji Vakuf, u naselju Vrbanja kod raskrsnice koja vodi prema selu Kandija, na kojem su otpočeli sa hapšenjem i pljačkanjem Bošnjaka. Kao odgovor na ovaj događaj, stanovnici Vrbanje bošnjačke nacionalnosti (pripadnici Armije RBiH i MUP RBiH, koji su se nalazili kod kuća na odmoru) postavili su svoj punkt, na istom putu, oko 500 metara bliže gradu. U poslijepodnevnim satima, iz pravca Bugojna, na punkt postavljen od stanovnika Vrbanje bošnjačke nacionalnosti, naišlo je vozilo HVO-a, u kojem su bili pripadnici Jedinice za posebne namjene. Tom prilikom, zbog pokušaja nasilnog prolaska vozilom kroz postavljeni punkt, otvorena je međusobna vatra, iz vozila i sa punkta. U toj vatri poginuo je jedan pripadnik HVO, jedan pripadnik HVO je ranjen, a jedan je prošao bez ozljeda. Prilikom sprovođenja zadržanog pripadnika HVO, dolazi do paljbe od strane jedinica HVO iz pravca Crniča i sa punkta HVO u Gornjoj Vrbanji, usljed koje dolazi do pogibije zadržanog pripadnika HVO.

Nakon ovog incidenta, u kontaktima komandi Armije RBiH i HVO, dogovoreno je da se ukinu svi punktovi i oslobode se zarobljene osobe, a da kontrolu daljih događaja preuzmu zajedničke patrole MUP-a RBiH- SJB Bugojno i MUP-a „HZ-HB”- PU Bugojno.

Na osnovu dogovora o prekidu djelovanja i uklanjanju putnih barikada, na teren je upućena mješovita patrola policije, sa zadatkom obezbjeđenja prohodnosti putne komunikacije Bugojno-Gornji Vakuf.

Mješovita patrola je bila sastavljena od po četiri policajca (četiri Bošnjaka pripadnika MUP-a RBiH- SJB Bugojno i četiri policajca MUP-a "HZ-HB"- PU Bugojno). Mješovita patrola je krenula na izvršenje zadatka sa dva motorna vozila, u vozilu MUP-a RBiH nalazila su se tri policajca Bošnjaka i jedan policajac Hrvat, a u vozilu MUP-a "HZ-HB", nalazila su se tri policajca Hrvata i jedan policajac Bošnjak, u pratnji patrole bilo je i jedno sanitetsko vozilo.

Prilikom dolaska mješovite patrole policije na punkt u Vrbanji, formiran od strane stanovništva Vrbanje bošnjačke nacionalnosti, oko 16.30 sati, patrola je utvrdila da se pored puta nalazi jedno vozilo, u kojem je bilo tijelo Miroslava Telente, koje je zatim izvučeno i prebačeno u sanitetsko vozilo. Nakon kraćeg zadržavanja i uklanjanja prepreka sa putne komunikacije, patrola je nastavila put prema punktu HVO u Gornjoj Vrbanji.

U koloni se prvo kretalo vozilo MUP-a "HZ-HB", a zatim vozilo MUP-a RBiH, dok je sanitetsko vozilo upućeno nazad prema Bugojnu.

Stotinjak metara prije dolaska na punkt HVO, jedan od policajaca MUP-a "HZ-HB", prislonio je pušku na potiljak policajcu Bošnjaku koji je sjedio na prednjem sjedalu u vozilu MUP-a "HZ-HB" i zabranio mu da uzima oružje u ruke.

Po dolasku vozila na punkt, pred njih je istrčala grupa maskiranih pripadnika HVO. Odmah po zaustavljanju vozila, započelo je zlostavljanje policajaca MUP-a RBiH, izvučeni su iz vozila, a potom je započelo fizičko zlostavljanje. Iz vozila MUP-a "HZ-HB" izveden je i policajac MUP-a RBiH, uz pitanje "Da li si ti balija ?" i udaranje.

U tom periodu najviše je zlostavljan policajac Esad Mušić, kojega su pripadnici HVO prvo skinuli, a potom takvog bacali u trnje. Prema izjavi preživjelog policajca MUP-a RBiH, u momentu kada je ponovo vraćen na punkt koji su formirali stanovnici Vrbanje bošnjačke nacionalnosti, da provjeri informaciju o pripadnicima HVO, policajac Esad Mušić je bio u izuzetno teškom stanju.

Od tog momenta, do povlačenja snaga HVO iz Bugojna, o sudbini zarobljenih policajaca Bošnjaka : Esada Mušica, Muje Hozića i Elvedina Šehe nije se znalo ništa, osim što su stanovnici- Bošnjaci u obližnjim kućama čuli galamu i pucnjavu iz tog pravca, a nakon povlačenja snaga HVO iz Bugojna, njihova izmasakrirana tijela su pronađena u rijeci Vrbas.

Nakon te pucnjave, stanovništvo Gornje Vrbanje, uglavnom se povuklo prema Hadžibegovića kućama, osim jednog broja starijih osoba koja to nisu željela ili nisu mogla učiniti.

Paralelno sa postavljanjem ovih punktova, HVO je uspostavio i punkt kod kuće Anđelka Tolimira, koja je služila i kao privremeni pritvor za uhapšene Bošnjake. I na tom punktu je uhapšen veći broj Bošnjaka, koji su zatim prebačeni u Motel „Akvarijum". Paralelno sa pomenutim punktovima HVO je uspostavio punktove i u svim naseljima sa većinskim hrvatskim stanovništvom i na njima započeo sa hapšenjem Bošnjaka i zarobljavanjem pripadnika Armije RBiH (Bristovi, Kula, Čaušlije, kod Hotela "Kalin"...).

☆ ☆ ☆

U noći, **17./18. jula 1993. godine,** snage HVO Bugojno su otpočele i sa pješadijskim napadima, podržanim izuzetno jakim artiljerijskim djejstvima, na jedinice Armije RBiH i naselja sa bošnjačkom većinom. Može se reći da od tog momenta **počinje odsudna bitka za odbranu prostora općine Bugojno od napada ekstremnog dijela HVO, HVO Bugojna, ali i odsudna bitka za opstanak Bošnjaka na ovim prostorima.**

3.1.3 Obostrani raspored snaga pred sukob

Prije otpočinjanja boja za Bugojno, bit će predočena startna pozicija, tj. obostrani raspored jedinica Armije RBiH Bugojno i postrojbi HVO Bugojno, kako u samom gradu tako i šire- na teritoriji cijele općine Bugojno.

Na mapi 'Obostrani raspored snaga Armije RBiH-HVO na teritoriji općine Bugojno, jula 1993.', vidljivo je da su linije odbrane prema SCA (SCA-plava isprekidana linija) držale i jedinice Armije RBiH (zelena isprekidana linija podvučena plavom bojom) i postrojbe HVO (crvena isprekidana linija). Granica zona odgovornosti je bila na položaju zvanom Crveni Glibovi i na mapi je označena crvenom i zelenom punom linijom. Od te granice prema Donjem Vakufu i dalje prema Kamenjašu (i Novom Travniku) liniju odbrane prema SCA je držala Armija RBiH, tj. 307. mtbr Bugojno sa svoja četiri bataljona, najvećim dijelom, a manjim dijelom-Protivdiverzantski odred OpŠO Bugojno. (Sa drugim svojim PDO-om OpŠO Bugojno je bio angažiran na linijama odbrane na općini Gornji Vakuf). Linije odbrane prema SCA koje je držala Armija RBiH, bile su opasne, jer su bile veoma blizu linijama SCA.

Na jugu, prema planini Raduši, na prilično velikim rastojanjima od linija SCA, ponegdje i preko dva kilometra zračne linije, po sistemu otpornih tačaka, liniju su držale postrojbe HVO.

Armija je svoje **glavne snage** primakla linijama odbrane prema SCA. Simbolične snage je držala u samom gradu, uglavnom snage prostorne strukture. HVO je svoje glavne snage držao u gradu a simbolične snage po otpornim tačkama prema SCA, s kojim je od početka 1993. bio gotovo neprekidno u statusu 'primirja'. To što je HVO svoje glavne snage držao u gradu (a slabije, domobranske snage po selima, izvan grada) bila je i glavna slabost taktičkog položaja HVO u napadu na Armiju RBiH. Želio je da u momentu napada na armijske jedinice bude u prednosti i da odmah zagospodari gradom, a, ustvari, doveo je sebe u inferioran položaj- u okruženje na veoma malom prostoru i bez mogućnosti manevra vlastitih snaga.

Samo crveno obojen prostor na predočemoj mapi je taj kojim je HVO suvereno vladao. Ostali prostor unaokolo (a izvan linija koje je držao SCA)- kontrolirale su jedinice Armije RBiH. Bez stvarnih manevarskih mogućnosti po unutrašnjim pravcima unutar omeđenog prostora, bez fizičke veze sa postrojbama HVO Gornjeg Vakufa i Novog Travnika- može se zaključiti da je HVO imao slabiji taktički položaj u odnosu na jedinice Armije RBiH.

Na mapi 'Okvirni raspored sanaga u gradu Bugojnu 17. 07. 1993.', prikazani su objekti i rejoni rasporeda značajnijih snaga obiju strana u samom gradu. Dobar poznavalac grada Bugojna, uočit će da je većinu privrednih i javnih objekata u gradu držao HVO.

Već je spominjano da je HVO, u junu 1993. godine, na sjednici svog predsjedništva konstatirao da Armija RBiH drži preko 70% grada. Naravno, bilo je to namjerno pretjerivanje radi optužbi nekooperativnog Zapovjedništva 104. HVO brigade „Eugen Kvaternik" za ispoljenu 'neposlušnost' predsjedniku HVO.

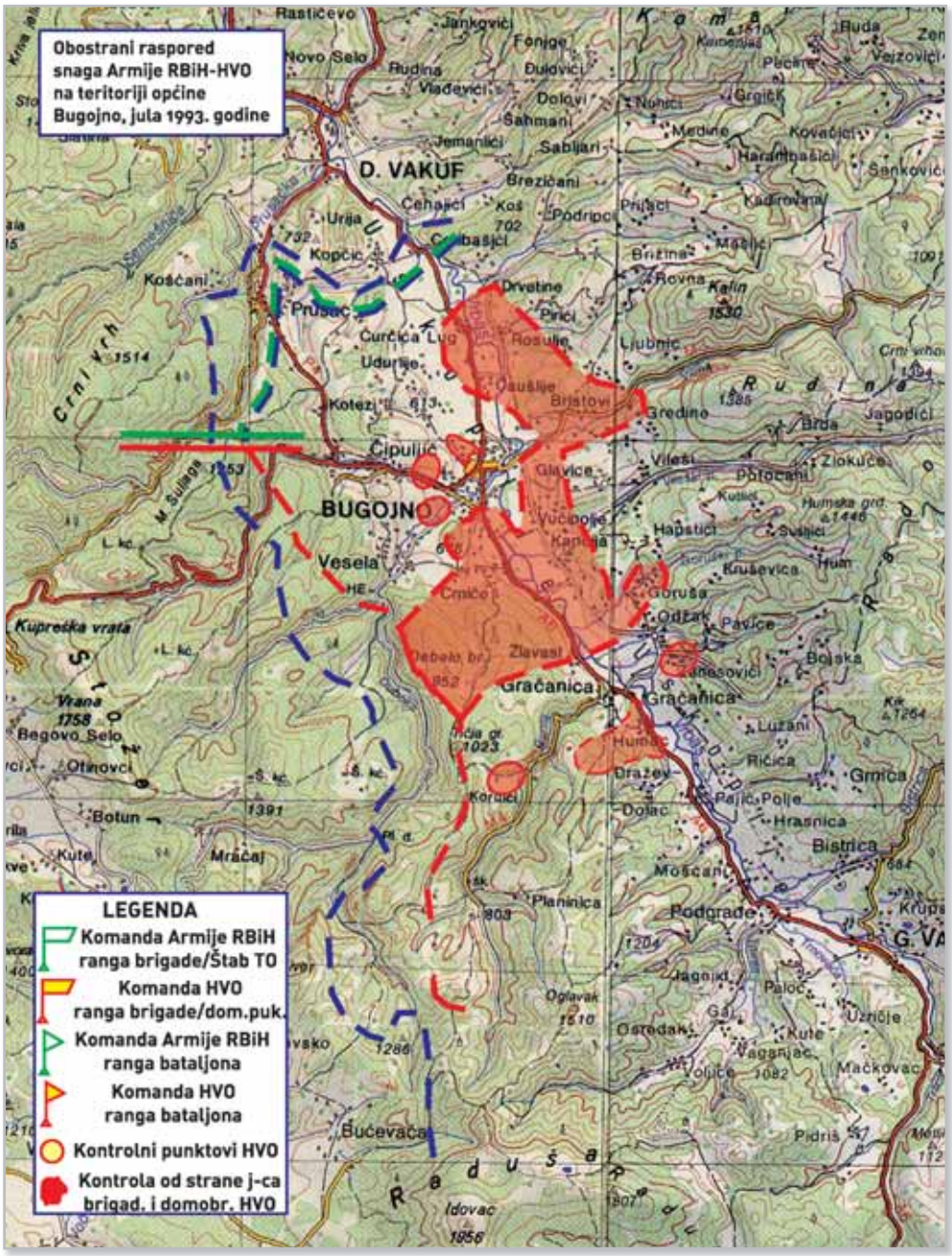

Obostrani raspored snaga Armije RBiH-HVO na teritoriji općine Bugojno, jula 1993. godine

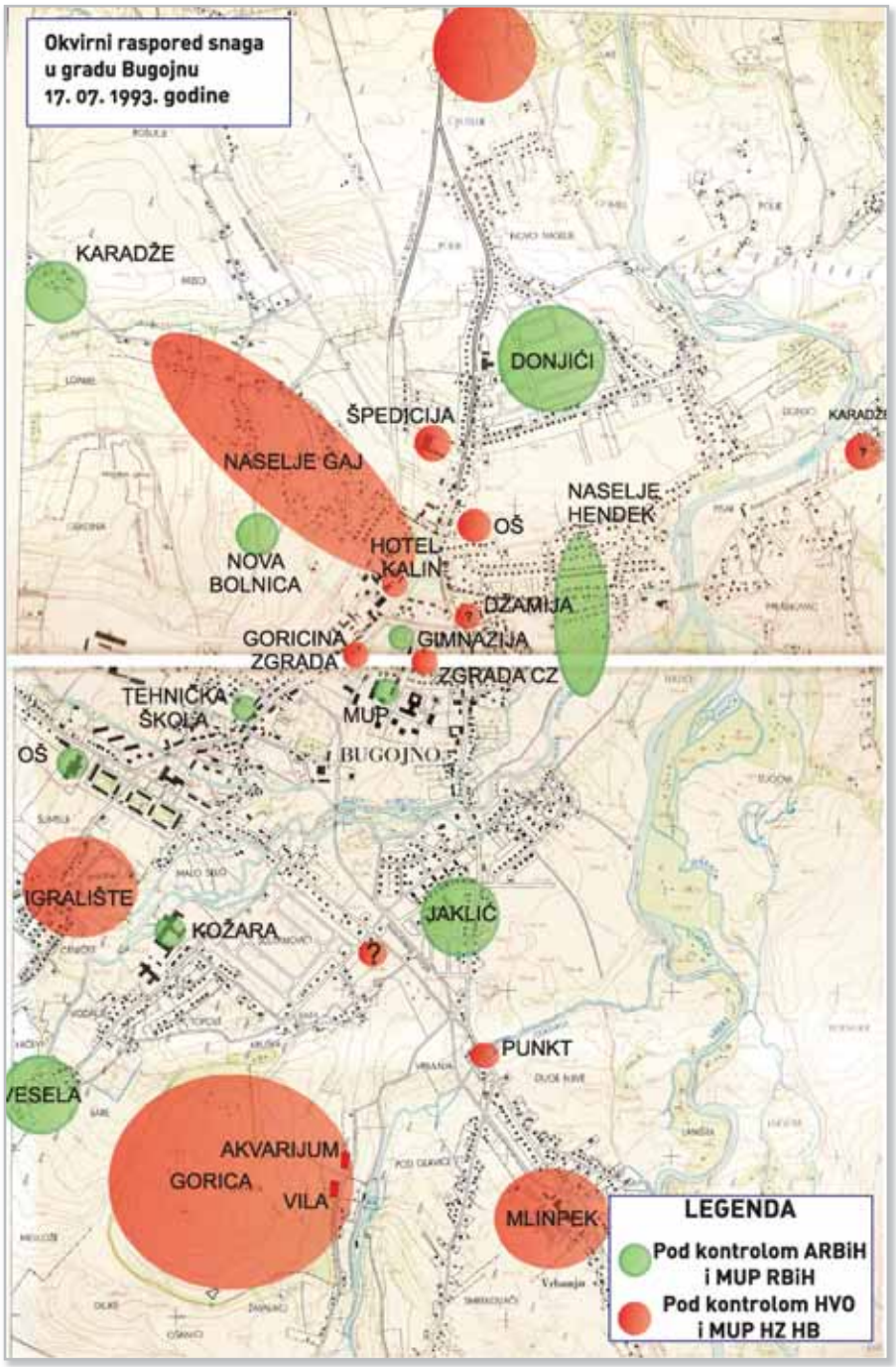

Okvirni raspored snaga u gradu Bugojnu 17. 07. 1993. godine

3.1.4 Tok borbenih djejstava

Postavlja se pitanje, **da li se** i ovog kritičnog dana za Bugojno, 17. 07. 1993., **mogao** dogovorom **sukob odgoditi?** Da li je, inače popustljivija strana- strana bošnjačkog vojnog i političkog vođstva, ovog dana postupila suglasno svom dotadašnjem opredjeljenju- 'izbjeći sukob'? Kako je na situaciju reagirao UNPROFOR? Kako se ponašao srpski agresor?

Odgovor na sva ova pitanja najbolje **je dat u izvornim dokumentima-izvještajima** iz jedinica Armije RBiH, (svi navedeni izvještaji čuvaju se u Arhivu Armije RBiH u Sarajevu) napisanim u stvarnoj situaciji i bez naknadnih korekcija. Stoga ćemo tok borbenih djejstava pratiti navodeći najbitnije sadržaje iz tih izvještaja i dajući potrebna objašnjenja samo tamo gdje bude nužno potrebno. Iz izvještaja potčinjenih armijskih jedinica OS Bugojno izostavljeno je samo ono što se ponavljalo. Zadržana je autentičnost vojne terminologije toga vremena koja je bila u upotrebi.

Također, tok djejstava je prikazan po danima rata, sa potrebnim shemama-mapama koje će čitaocu približiti događaje po mjestu, vremenu i promjeni taktičke situacije na bojištu.

3.1.4.a. Petak, 16. 07. 1993. godine
(Prema Operativnom izvještaju 307. mtbr za OG Zapad Bugojno, broj 02-779-36, od 16. 07. 1993. god.)

Stanje odnosa sa HVO Bugojna je složeno. HVO je postavio punkt kod Klepića mlina. Oduzeta roba, pohapšeni neki pripadnici 307. mtbr. Jedinicama Armije RBiH Bugojno naređena je povišena b/g ali još ne preduzima ništa.

3.1.4.b. Subota, 17. 07. 1993. godine
(Prema Izvještaju OpŠO Bugojno za OG Zapad, broj 02/263-71, od 18. 07. 1993. u 18.00 sati
- ali se odnosi na događaje od 17. 07. 1993.)

Četnici su 17. 07. 1993. godine, u popodnevnim satima granatirali Prusac i uže gradsko područje Bugojna.

Ustaše su 17. 07. 1993. godine u 14.00 postavili punkt u Bristovima. Kao odgovor naši su postavili punkt u Veseloj, na kojem je zarobljeno 6 Hrvata i dva automobila.

Nakon toga je postavljen punkt HVO u Vrbanji, na kojem je zarobljeno nekoliko naših ljudi. Na odstojanju (200 m) postavljen je naš punkt, gdje je ubrzo došlo do međusobne pucnjave, kojom prilikom su poginula 2 pripadnika HVO i jedan je ranjen. Na ovom području ustaše su otvorile vatru po našem naselju i komunikaciji Bugojno-Gornji Vakuf iz rejona Vodovoda. Na našem punktu zarobljena su 4 Hrvata.

Za vrijeme navedenih događaja postavljen je naš punkt i u Gračanici, gdje su zarobljena 3 Hrvata. Nakon ovoga je postavljen punkt HVO kod Okašnice.

Na pregovorima OpŠO Bugojno i Stožera HVO Bugojno dogovoreno je da se svi zarobljeni puste i svi punktovi uklone. Kada je mješovita policija krenula da provjeri sprovođenje dogovora, na punktu Vrbanja, HVO je na prevaru zarobio naša tri policajca, za čiju sudbinu ne znamo, vjerujemo da su ih ubili.

Maksimalno je podignuta b/g na obje strane.

(Nedostaje izvještaj od 307. mtbr).

3.1.4.c. Nedjelja, 18. 07. 1993. godine (Iz Izvještaja OpŠO Bugojno za OG Zapad od dana 18. 07. '93. o događajima koji se odnose na ovaj dan)

Vrši se pregrupisavanje radi eventualnih b/d.

Ustaše su otvarale vatru iz podnožja Humca (Glave) po Gračanici; ovo mjesto su napustili bojovnici HVO i stanovništvo hrvatske nacionalnosti.

U užem gradskom području HVO je otvarao vatru sa Hotela Kalin (smještena u njemu policija HVO). Od ove vatre poginuo je jedan dječak a jedan borac je ranjen.

(**OpŠO Bugojno traži** od OpŠO Gornji Vakuf **da UNPROFOR posjeti OpŠO Bugojno,** jer je 17. 07. '93. posjetio Stožer HVO na Vili Gorica; akt u OpŠO Gornji Vakuf zaveden je pod brojem 01-411-1/93., 18. 07. 1993. god.).

U 22.00 počeo je opći napad postrojbi HVO. Borbe su se vodile cijelu noć (javlja OpŠO Bugojno u Izvještaju broj 02/263-71, od 19. 07. u 06.00 sati).

(Prema Telegramu 307. mtbr za OG Zapad, broj 2364, od 18. 07. 1993. god.):

HVO djejstvovao po rejonima Gaj i Kula. Armija RBiH odgovorila.

HVO posjeo svoje rovove oko svojih sela. Armija RBiH posjela svoje položaje oko svojih sela naspram položaja HVO.

U svojoj zoni 2. bataljon je razoružao seljake u selu Fakići i selu Čeline kuće.

(Prema Dnevnom operativnom izvještaju OG Zapad za Komandu 3. korpusa, broj 02/503-93, od 18. 07. 1993. godine)

Ustaše su 17. 07. '93. god. postavile ***punkt u Bristovima i Vrbanji****. Kao odgovor 200 m niže naši mještani stavljaju punkt, na kojem ginu 2 pripadnika HVO koji nisu htjeli da stanu, a jedan biva ranjen. Stanovnici sela Vesela postavljaju punkt i na istom zarobljavaju 6 Hrvata. Hrvati pucaju po gradu. Mi postavljamo punkt u selu Gračanica, na kojem bivaju zarobljena 4 Hrvata.*

Nakon pregovora na kojima je dogovoreno da se svi punktovi skinu a zarobljeni puste- pripadnici Armije su sve ispoštovali, HVO djelomično; nastavio je sa hapšenjem i snajperskom vatrom po gradu. Po dogovoru dvoja kola mješovite policije poslata su u Vrbanju da provjere jesu li oba punkta skinuta. Pri tome su ekstremisti uhapsili naša tri policajca i još ih nisu pustili. Vrjerujemo da su ih ubili.

STOŽER HVO ODBIJA SVAKI RAZGOVOR U VEZI SA SITUACIJOM.

HVO je počeo napad na Bugojno od Novog Travnika, na pravcu Donjići-Terzići dana 18. 07. 1993. godine, u 22.00 sati.

☆ ☆ ☆

Prateći situaciju na osnovu izvještaja vidljivo je sljedeće: a) da je početak napada odredio HVO; b) da je u svoje zapovjedništvo HVO pozvao predstavnike UNPROFOR-a iz baze u Gornjem Vakufu, i da ih je, najvjerovatnije, obavijestio o svojim namjerama i dao im instrukcije kako da se ponašaju u proizvedenoj situaciji; očigledno je da se HVO nada brzom uspjehu u Bugojnu i ne traži od UNPROFOR-a posredovanje, naprotiv; 'neutrani' UNPROFOR to prihvata i poslije primljenih instrukcija od HVO na Gorici, ne svraća u Komandu OpŠO Bugonjo, kako je to radio inače, radi upoznavanja sa situacijom od obje strane;

Komanda OpŠO Bugojno, dosljedna svom opredjeljenju- 'izbjeći sukob'- traži posjetu UNPROFOR-a preko OpŠO Gornji Vakuf, radi posredovanja, dok sukob nije eskalirao, što je ostalo bez reakcije; isto to traži u direktnim kontaktima sa Zapovjedništvom 104. HVO brigade, ali i to je odbijeno.

SCA, očigledno je, o svemu je obavješten, animiran, i, u odnosu na dotadašnje ponašanje, postao je veoma aktivan.

HVO je borbena djejstva počeo veoma snažno, s ciljem- da se vojnopolitička situacija ne vrati na početno stanje, stanje ni rata ni mira, i bez pobjednika. Da bi ostavio utisak- tukao je iz svih raspoloživih sredstava; a municiju nije trebao štedjeti- na vrijeme se snabdio iz baza Hrvatske vojske koje su bile razmještene po Bosni i Hercegovini. (Kao i SCA, i HVO je primjenjivao pravilo- „kad tuča započne- batina se bira!“).

Nije bilo reakcije ni Komande 3. korpusa.

OS Bugojna opredjelile su se za jedinu preostalu opciju- osloncem na vlastite jedinice, prihvatiti nametnutu opciju – oružanu borbi i ići do kraja, do pobjede.

*

3.1.4.d. Ponedjeljak, 19. 07. 1993. godine

(koristiti mape za 19. 07. 1993.)

(Dio Izvještaja OpŠO Bugojno za OG Zapad, broj 02/263-71, od 19. 07. 1993. god., u 06.00 sati)

...U jutarnjim satima (postrojbe HVO) započeli su granatiranje grada i naših položaja. Naše jedinice su prešle u aktivna b/d. Do sada imamo 3 ranjena borca.

Vanredni borbeni izvještaj OpŠO Bugojno za OG Zapad, broj 02/263-72, od 19. 07. 1993. god., u 12.00 sati

HVO nastavlja sa granatiranjem područja grada i muslimanskih sela iz svih raspoloživih artiljerijskih sredstava. U područjima gdje je hrvatsko stanovništvo u izrazitoj većini, zarobljava civile, pljačka imovinu i pali kuće.

Veći dio grada drže naše jedinice, a u toku je zauzimanje i preostalog dijela grada (otpornih tačaka). Do sada imamo 5 poginulih i 9 ranjenih boraca.

Zarobljenih civila i vojnika ima više sa obje strane.

Vanredni izvještaj operativnog dežurnog 307. mtbr za OG Zapad, bez broja, od 19. 07. 1993. god., u 14.00 sati

1.- Četnici povremeno granatiraju položaje 2. bataljona a linije su nepromjenjene.

2.- U jutarnjim satima intenzivirane su borbe sa HVO-om. Jedinice 307. mtbr vode intenzivne borbe: 1. bataljon drži posjednute linije a u toku su borbe oko rejona Vučipolje; linija je pomjerena ispod sela Kaići; 2. bataljon napreduje prema rejonu Gaj i rejonu Udurlije; 3. bataljon vodi borbu u rejonu Boganovci Donji (gdje je probio

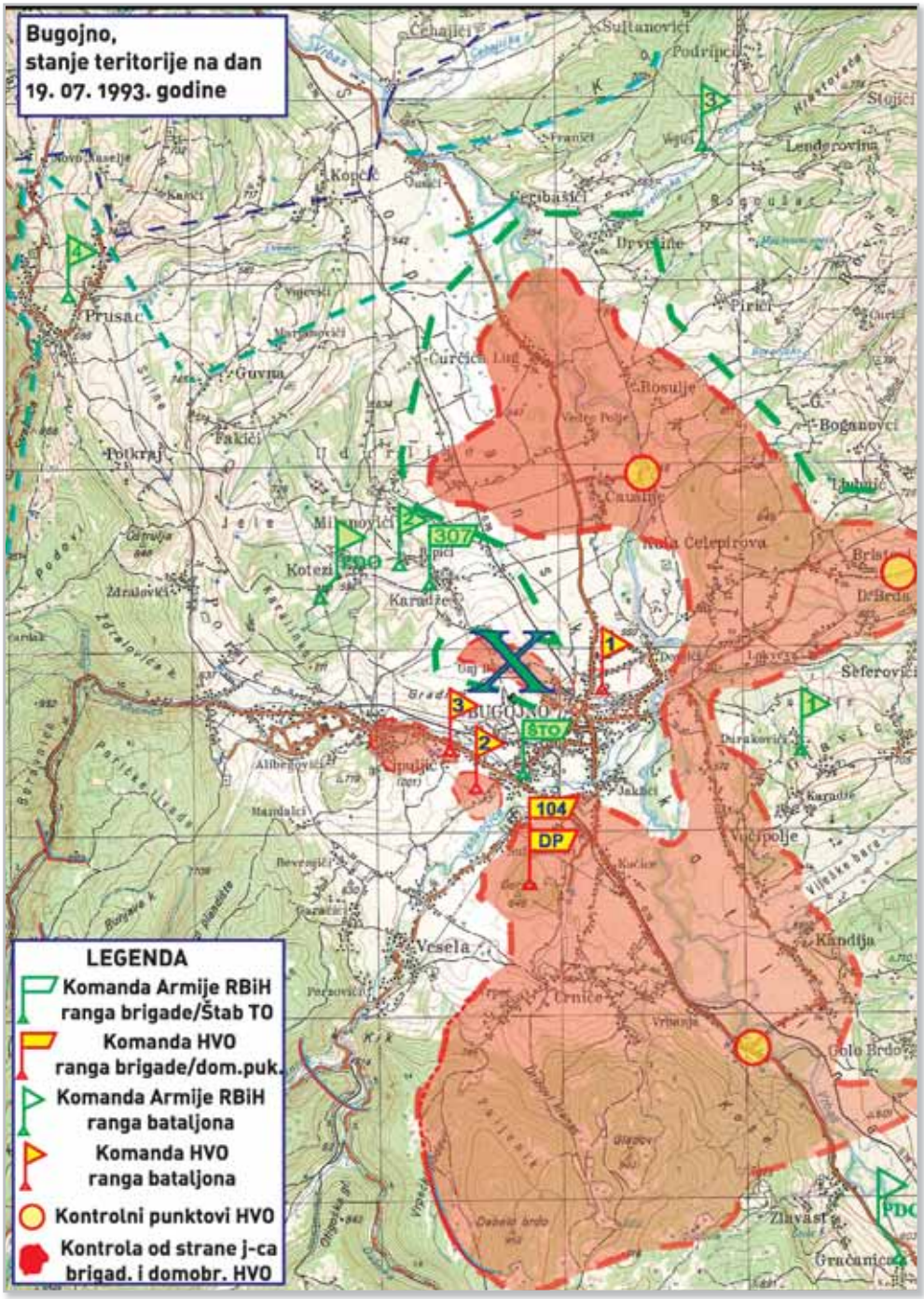

Bugojno, stanje teritorije na dan 19. jula 1993. godine

linije) i rejonu Drvetine (prodrli su do mosta u Čaušlijama); 4. bataljon je posjeo l/o prema SCA u rejonu Crveni Glibovi, koje su držali dijelovi HVO. Djejstva su još u toku.

Do sada brigada ima 4 poginula i nekoliko ranjenih boraca.

HVO intenzivno granatira položaje naših jedinica.

Vanredni operativni izvještaj OG Zapad za 3. korpus,
broj 04/506-93, od 19. 07. 1993. god., u 15.00 sati
(iz izvještaja su izostavljeni dijelovi koji se ponavljaju u prethodnim)

...Od 03.00 sati vode se žestoke ulične borbe. Do sada smo ovladali većim dijelom grada. HVO granatira grad i bošnjačka sela, zarobljava civile, pljačka i pali imovinu.

Pripadnici 307. mtbr uspostavili su liniju selo Gaj i pravcem Čaušlije-Vrbaski most u Čaušlijama, selo Ljubnić-selo Glavice. U toku je zauzimanje preostalog dijela grada i naselja iz pravca Donjeg Vakufa.

U 06.00 sati 19. 07. 1993. godine, HVO je napustio liniju prema četnicima na mjestu Mala Šuljaga, Crveni glibovi i iznad sela Poriče. Naše snage su posjele položaje do mjesta Klanac na šta su četnici počeli granatiranje Prusca iz rejona Kupresa.

(Iz Izvještaja Komande OG Zapad za Komandu 3. korpusa,
broj 04/507-93, od 19. 07. 1993. god., u 21.00 sati)

...HVO vrši pregrupisavanje snaga. I dalje žestoko granatira grad i prigradska naselja iz svih artiljerijskih oruđa. Ovim pregrupisavanjem HVO direktno ***ugrožava bošnjačka naselja koja gravitiraju prema Gornjem Vakufu.*** *Pripadnici Armije OpŠO i 307. mtbr su premoreni, ali moral je na zavidnoj visini....*

(Zahtjevi, iako su izrečeni u vidu taktičkog prijedloga, p. a.)

Od 3. korpusa se traži jedan bataljon (da skine pritisak na bošnjačka sela prema G. Vakufu, **tu je i selo Vrbanja, u kojem, u ovom operativnom trenutku HVO izvršava zločin, ali to komanda pouzdano ne zna, zapravo- naslućuje)**, na način što bi izvršio udar na snage HVO u selu Bristovi sa pravca Ravnog Rostova. Traže municiju 7,62 mm za puške.

UNPROFOR traži pregovore od OpŠO Bugojno (major Bins), što nije prihvaćeno bez odobrenja Komande 3. korpusa. Pregovori bi dali vremena HVO da se adekvatno pregrupira **dok ne dođu snage Hrvatske vojske** da se uključe na ovom području, a koje idu iz Duvna.

U z/o 317. bbr Gornji Vakuf, u ovom izvještaju, dat je precizan opis linija koje drže četnici, HVO i snage Armije Gornjeg Vakufa. Vidljivo je da su na položajima za odbranu Gornjeg Vakufa simbolične snage, nedovoljne da pouzdano odbrane grad i naselja od nadolazeće Hrvatske vojske. (Izvještaj br. 04/507-93 od 19. 07. 1993. god.)

Vidljivo je, također, ne samo da **Hrvatska vojska još nije stigala,** nego da HVO Gornjeg Vakufa nije u mogućnosti bez nje pokrenuti pješadijske napade, nego djeluje sa distance - minobacačkom i snajperskom vatrom po gradu od koje su poginuli jedan borac i tri civila- jedan starac, jedna žena i jedno dijete.

UNPROFOR i dalje odbija pratnju za sanitetska vozila iz Gornjeg Vakufa prema Bugojnu.

U saopćenju za javnost Informativne službe Armije RBiH Bugojno, za ponedjeljak - **19. jula 1993. godine,** svijetu je objavljeno, između ostalog, sljedeće:

„...sva nastojanja da učestale ekscesne situacije u odnosima sa HVO ne dovedu do otvorenih sukoba ostala su bezuspješna. ... Pošto nije bilo nikakvih realnih mogućnosti da se otvoreni sukob izbjegne, bili smo prinuđeni da prihvatimo borbu, svesni koliko će ona nanijeti štete svim građanima ovog grada, pa i šire. ...čvrsto vjerujemo da ćemo u borbi poštovati sve norme međunarodnog prava.“

U Popodnevnom saopćenju, izmedu ostalog je objavljeno da su

*„...jedinice Armije u sadjejstvu sa MUP-om već u ranim jutarnjim satima ovladali većinom uporišta HVO-a u gradu. Tako su zaredom padala uporišta u objektima **bivše Ljubljanske banke, Robne kuće „INPO“, Muzičke škole, Doma kulture, GP „Gorica“.** Pored toga što su ovladale većim dijelom gradskog područja, jedinice Armije i MUP-a **su ovladale gotovo cjelokupnim sjevero-istočnim dijelom općine.** Pripadnici HVO su gotovo cijelog dana sa stotinama granata iz cjelokupnog arsenala artiljerijskih oruđa granatirali grad i prigradska naselja. Prilikom granatiranja više objekata je **razoreno** a nekoliko je i **zapaljeno“....***

3.1.4.e. Utorak, 20. 07. 1993. godine
Redovni borbeni izvještaj OpŠO Bugojno za OG Zapad, broj 02-263-73, od 20. 07. 1993. god., sa stanjem u 18 sati

U proteklom periodu ustaše su nastavile granatiranje iz svih raspoloživih artiljerijskih sredstava. Grad i seoska naselja sa muslimanskim stanovništvom se bukvalno razaraju, a kuće pale.

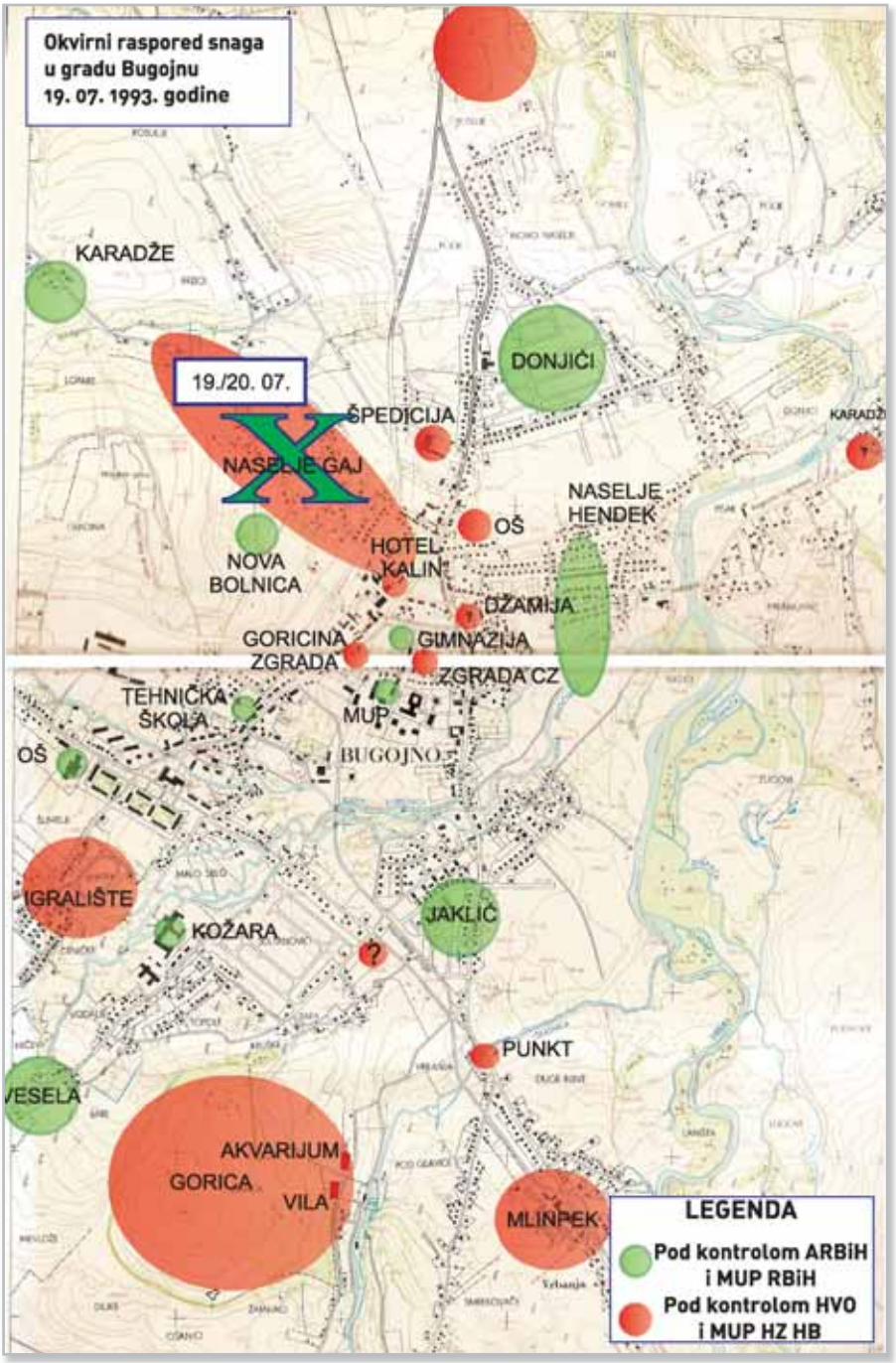

Okvirni raspored snaga u gradu Bugojnu 19. 07. 1993. godine

Linije razdvajanja su: selo Čipuljić (isključno Gornji Alibegovići, uključno selo Vesela), selo Vrbanja isključno, rijeka Vrbas. A sela: Zlavast, Gračanica, Kordići, Ivica, Skrti, Planinica, Zanesovići i Odžak su organizirali kružnu odbranu.

Naše jedinice nastavljaju sa oslobađanjem teritorije. Do sada imamo 9 poginulih i 16 ranjenih.

(Napomena autora: Iz ovog izvještaja se vidi da je zona odgovornosti OpŠO veoma iscjepkana: zapadni dio, čiju okosnicu odbrane čini značajno selo Vesela, razdvojen je od južnog položajima HVO u rejonu sela Crniče i Crnički podovi. Selo Vrbanja je, pak, u potpunom okruženju).

Vanredni operativni izvještaj OG Zapad za Komandu 3. korpusa, broj 04/508-93 od 20. 07. 1993. god., u 09.15 sati

Linije prema četnicima- i dalje bez promjena. U toku noći četnička artiljerija je djejstvovala po gradu i po prvim linijama odbrane. Pješadijskih napada nije bilo.

Borbena djejstva sa HVO-om nisu prestajala ni tokom noći a sa svitanjem se pojačavaju.

Tokom noći došli smo do podataka da će specijalne snage Hrvatske vojske napasti tvornicu „Slavko Rodić" iz pravca Mandalca i Gornjih Alibegovića. Ove snage će biti propuštane preko četničkih položaja a u njima će vjerovatno učestvovati i četnici.

U toku noći (znači 19./20. 07. 1993., p.a.) ***naše snage su uspjele održati oslobođene dijelove grada. Ovladale su prigradskim naseljem Gaj. Blokirale su dio snaga 1. bojne HVO. Oslobođen je centar grada. Ovladano je objektima MUP-a i PTT.***

Iz obavljenog razgovora sa pripadnikom Stožera HVO utvrđeno je da će Hrvatska kompromitirati svoju politiku kada je u pitanju Bugojno i da će ga braniti svim silama i sredstvima.

U dosadašnjim djejstvima imali smo 18 poginulih boraca i 20 ranjenih.

I dalje potrebna municija 7,62 i udar svježih snaga s pravca Ravnog Rostova.

(Na osnovu Vanrednog operativnog izvještaja OG Zapad za Komandu 3. korpusa, broj 04/509-93, od 20. 07. 1993. god., u —— sati)

HVO drži: selo Vrbanja do rijeke Okašnice, Vilu Gorica, selo Crniče, selo Goruša, selo Kandija, selo Vučipolje, i, selo Bristovi.

U naseljima: s. Udurlije, s. Lug, s. Čaušlije su mu pričuvne snage; dijelovi 1. bojne HVO su u blokadi, u prigradskom naselju Donjići, objektu OŠ „Vojin Peleksić" i Autotransportnom preduzeću „Špedicija".

Dijelovi 2. i 3. bojne HVO su istočno od sela Čipuljić tt 719 (isklj.).

U toku prijepodneva HVO je žestoko granatirao grad sa većinskim muslimanskim stanovništvom. Zapaljivom municijom je ***zapalio Poštu*** *i pokušao zapaliti ratnu bolnicu Dom zdravlja.*

Sa pravca Gornjeg Vakufa ugrožava sela (Duratbegov Dolac, dopunio autor- d.a.) *Dražev Dolac, Gračanicu, Zanesoviće, Odžak.*

Naše snage drže: od sela Čipuljić, Gornji Alibegovci, preduzeće „Slavko Rodić", Đolina kosa, Crveni glibovi i dalje prema četnicima- bez promjena;

Od sela Čipuljić- istočno, uz put Bugojno-Kupres, selo Vesela, preduzeće „Borac", selo Sultanovići, rijeka Okašnica do ušća u Vrbas, zatim niz rijeku Vrbas do sela Čaušlija, prema Donjim Karadžama sa desne strane rijeke Vrbasa do Čaušlijskog mosta do sela Drvetina, i, uzvodno selo Donji Boganovci, selo Ljubnić, i dalje bez promjena.

Ne dobijemo li pojačanje i municiju, HVO će zauzeti sela Gračanicu, Odžak, Zanesoviće, (Duratbegov Dolac, p. a.), ***Dražev Dolac, sa velikim brojem izbjeglica.***

U dosadašnjim djejstvima poginulo je 23 a ranjeno 40 boraca (podaci se odnose na područja sa kojima postoji veza).

(Iz Operativnog izvještaja OG Zapad Komandi 3. korpusa, broj 04/510-93, od 20. 07. 1993. godine, na kraju dana)

...U z/o 307. mtbr HVO granatira cjelokupno područje općine Bugojno gdje je muslimansko stanovništvo većinsko....Još se vode žestoke ulične borbe oko preduzeća „Špedicija" i šireg rejona oko njega, kao i za prigradska naselja Donja Vrbanja, te na dijelu između rijeka Vesočnice i rijeke Vrbasa prema Gorici, a zatim s. Udurlijama i Čaušlijama.

Van područja grada, sela: Zlavast, Gračanica, Kordići, Ivica, Skrti, Planinica i Odžak, koja su se zabarikadirala (organizirala kružnu odbranu), iz pravca Paić Polja i Humca trpe žestoka djejstva HVO artiljerijom i pješadijom. HVO dovodi nove snage.

UNPROFOR i EP su tražili pregovore i prekid vatre. ...Obzirom da sa Komandantom OG Zapad sada nemamo veze- tražimo vašu saglasnost za pregovore.

U toku dosadašnjih b/d imamo 25 poginulih (samo iz dostupne zone).

U z/o 317. bbr Gornji Vakuf djeluju snajperisti i MB-82 i 60 mm. (Zašto?, jer još nema Hrvatske vojske, koja bi trebala ići u napad, p.a.).

U Saopćenju za javnost Informativne službe Armije RBiH Bugojno, 20. jula 1993. godine, između ostalog saopćeno je i sljedeće:

„Cijelo vrijeme otkako je došlo do otvorenih sukoba, postrojbe HVO-a bespoštedno granatiraju grad i prigradska naselja. Količina ispaljenih granata ovdje se već iskazuje četverocifrenim brojevima. Po svemu sudeći, svoj vojnički poraz, HVO želi da obilježi totalnim razaranjem grada. Ipak, svaka razrušena ili zapaljena zgrada je motiv više da ovaj narod izdrži, a borcima razlog više da u borbi budu odlučniji“.

U popodnevnom saopćenju, između ostalog, saopćeno je da je ***“zapaljena zgrada Pošte, da piromani iz postrojbi HVO pale kuće i druge objekte, kao i šumske lokalitete oko grada“.***

3.1.4.f. Srijeda, 21. 07. 1993. godine

(koristiti mape za 21. 07. 1993.)

Borbeni izvještaj 307. mtbr za OG Zapad, bez broja, u 16.05 sati:

Četnici drže poznatu liniju, djelovali su iz rejona Pribraća sa više tenkovskih granata po užem grdskom jezgru Bugojna. Nije primjećen pokret i pregrupisavanje.

U toku dana nastavljeni su sukobi sa HVO. Snage HVO imaju liniju odbrane: ***s. Rosulje (od crkve)-s. Čaušlije-s. Udurlije-s. Čurčića Lug-Resnik-s. Bristovi-put za selo Kandiju-Lokve-s. Hadrovići-kota 700.***

U grdu postrojbe HVO drže jake otporne tačke: Hotel Kalin, Autotransportno preduzeće „Špedicija“ i školu „Vojin Peleksić“.

Tokom cijelog dana ***(vatrena podrška HVO)*** *HVO je granatirao uže i šire područje grada i naše položaje svojim oruđima: VBR sa VP u selu Kandija, ZiS 76 mm sa VP u selu Kula; sa VP Gromila: H-122 mm, H-105 mm, ZiS-76 mm i MB-120 mm; MB-120 mm sa VP Garački podovi.*

Prema HVO-u brigada drži sljedeće položaje:

* ***Prvi bataljon*** *307. mtbr, ojačan Protivoklopnom četom izvodi odbrambena djejstva i blokadu terena: s. Gradina-s. Seferovići-s. Durakovići-s. Kaići-s. Karadže-s. Golo Brdo i rejon s. Ljubnić i s. Kula;*

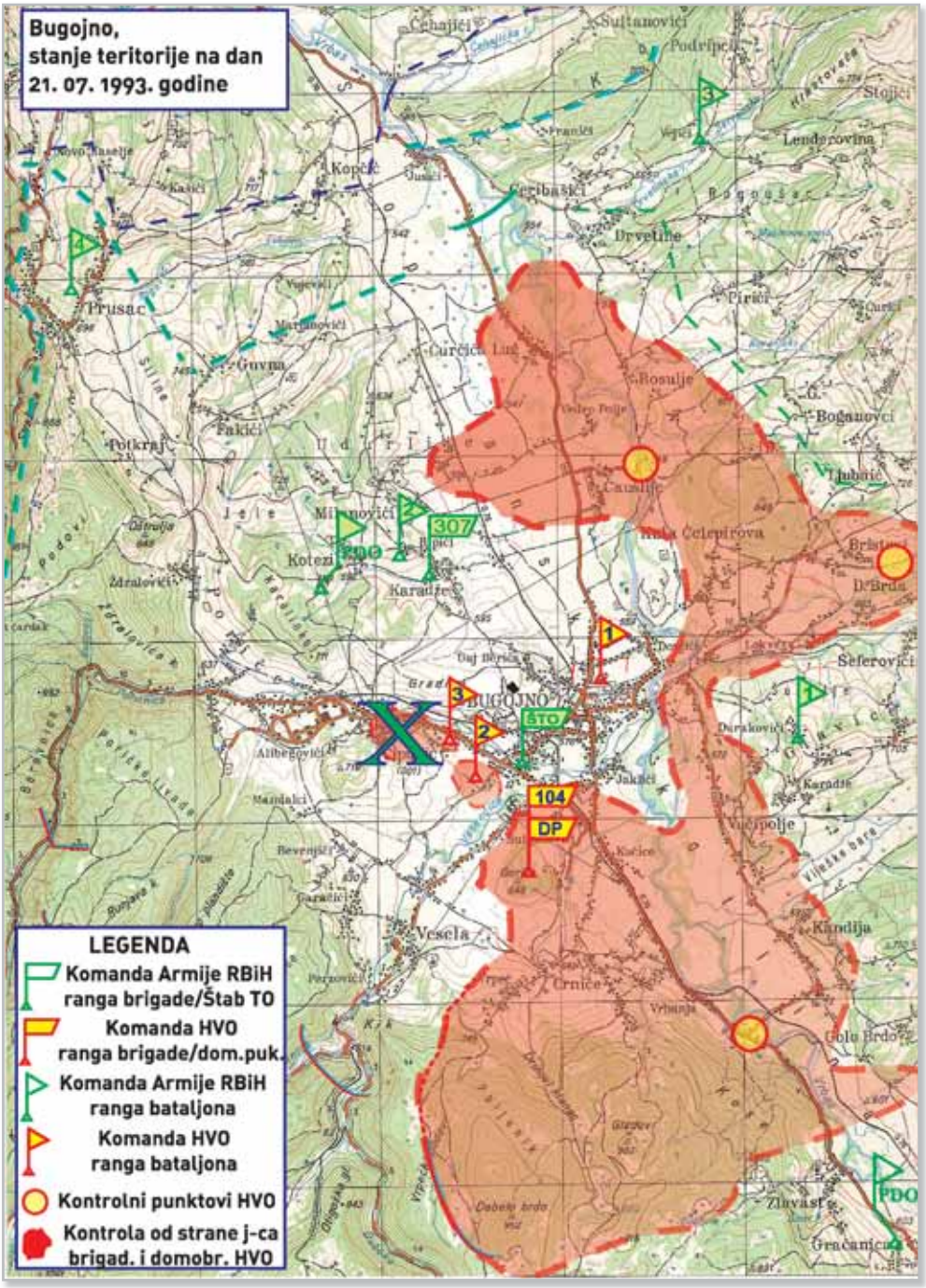

Bugojno, stanje teritorije na dan 21. jula 1993. godine

* ***Drugi bataljon*** *307. mtbr, poslije uspješnih napadnih djejstava na Gaj, nastavio je sa izvođenjem napadnih djejstava prema gradu. Drži* ***u okruženju postrojbe HVO u „Špediciji“, „Kalinu“, školi „Vojin Peleksić“ i susjednim kućama.*** *U b/d poginula 4 borca, 1 teže i 4 lakše ranjena.*

* ***Treći bataljon*** *307. mtbr izvodi odbranu prema četnicima i napadna djejstva na snage HVO pravcem: s. Pirići-s. Gornji Boganovci-s. Rosulje. Zbog jakog otpora u s. Donji Boganovci, snage su zadržane na polaznoj liniji.*

* ***Četvrti bataljon*** *307. mtbr drži liniju prema četnicima, na ranije poznatim linijama i bivše položaje HVO na Crvenim Glibovima. Dio snaga sadjejstvuje PDO-1 u izvođenju b/d.*

Dnevni operativni izvještaj OG Zapad za Komandu 3. korpusa, broj 04/513-93, od 21. 07. 1993. god., u 23.20 sati
(Ponavlja se šta drže snage HVO.)

Tokom dana “raspala” se Komanda 3. bojne HVO u selu Čipuljić. Vode se borbe oko Komande 2. bojne i na prilazima brda Gorica, gdje se nalazi Stožer i Centar veze.

Sa brda Gorica HVO je tenkom razorio Samostan časnih sestara. Uništava i sve vrijednije objekte u gradu.

U toku pisanja ovog izvještaja dobili smo podatke ***DA SU NA PODRUČJE GORNJEG VAKUFA PRISTIGLE NOVE SNAGE (Hrvatske vojske) SA 4 TENKA T-55 i 1 tenk tipa „LEOPARD“.***

U **jutarnjem saopćenju** Informativne službe Armije RBiH Bugojno, između ostalog, saopćeno je da je od svih artiljerijskih kalibara danas najaktivniji bio višecijevni bacač raketa (VBR). Zapaljivim projektilima je u samom centru grada HVO **zapalio** zgradu nekadašnjeg **Hotela „Jadran“;** svim vrstama projektila granatirana je Nova bolnica (u izgradnji).

U večernjim satima ova služba je mogla objaviti: ***„Danas su jedinice Armije RBiH skršile posljednji otpor uporišta HVO U GRADU. Posljednji osinjaci bojovnika- kasarne Prve, Druge i Treće bojne su pale. Pokušaji da se bojovnici HVO privole na predaju nisu uspjeli, pa je u jakom napadu naših jedinica, uz znatan ratni plijen, više zarobljenih, slučaj riješen vojničkim sredstvima.“...***(ovdje Info. služba pomalo događaje ubrzava, p. a.)

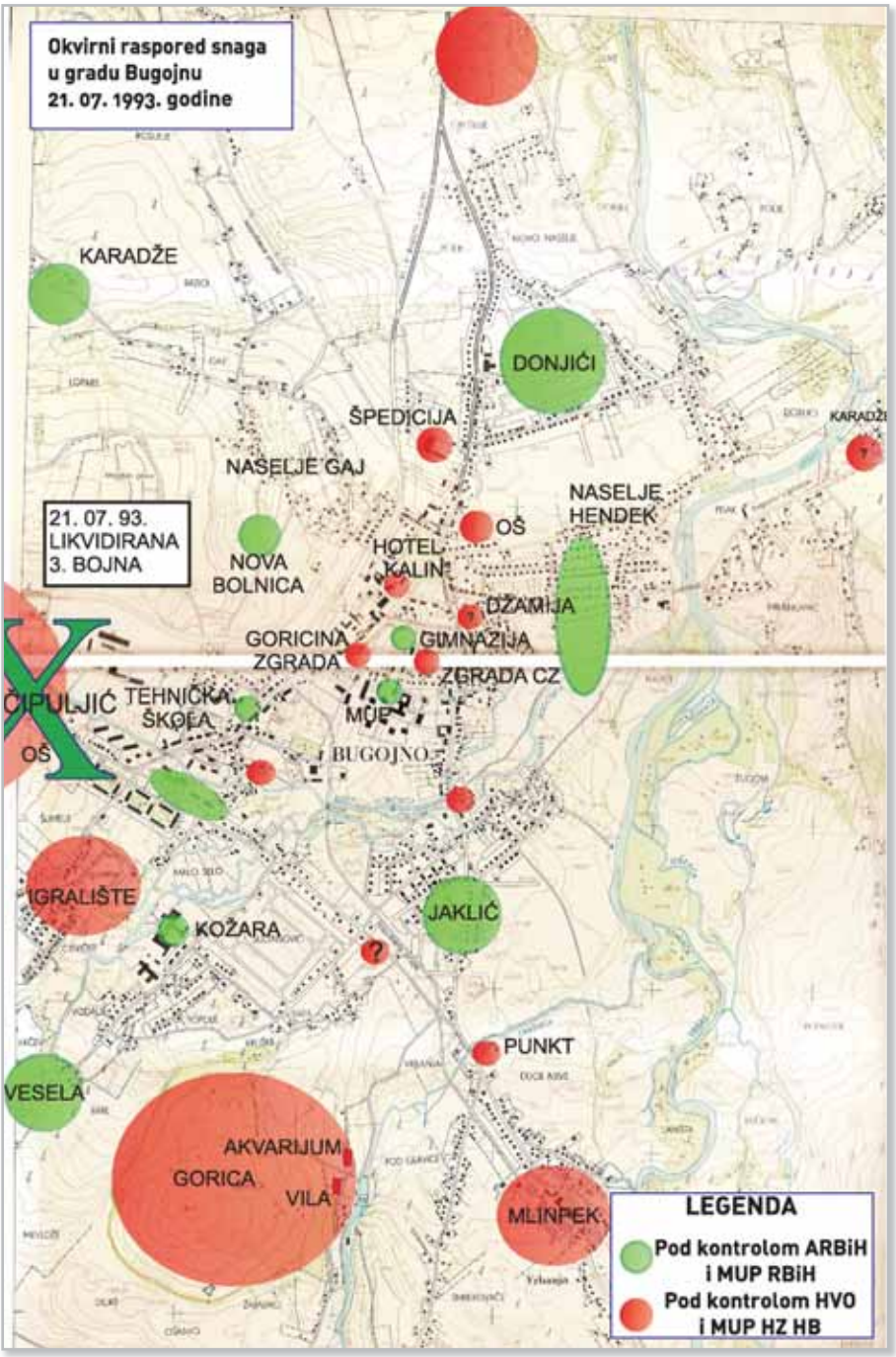

Okvirni raspored snaga u gradu Bugojnu 21. 07. 1993. godine

3.1.4.g. Četvrtak, 22. 07. 1993. godine

(Pošto Komanda 3. korpusa nije reagirala na zahtjeve da pošalje pomoć u ljudstvu i MTS-u, Komandant OpŠO(ŠOS) Bugojno traži pomoć u municiji 7,62 mm i minama 120 mm od Predsjedništva općine Travnik i 312. mtbr Travnik.).

Izvještaj OpŠO Bugojno Komandi OG Zapad,
broj 02/263-76, od 22. 07. 1993. god., u 18.00 sati

Četnici su intenzivno granatirali grad i položaje naših snaga. Nastavljena su b/d na likvidaciji otpornih tačaka 1., 2. i 3. bojne i hotela Kalin.

Uz pomoć UNPROFOR-a razmjenjeni su ranjenici i medicinsko osoblje zatečeno u ranije zajedničkim bolnicama.

Prva četa Odreda Gračanica je u sadjejstvu sa 1. b./307. mtbr i borbeno djeluje u pravcu sela Goruša.

HVO postrojbe su pokušale da diverzantskom akcijom zauzmu Gračanicu. Pokušaj je osujećen, HVO je izgubio 6 bojovnika. Poslije ovoga, ustaše su bacile tzv. ***Livanjsku atomsku bombu. PAT-om 20/3 mm zapaljivom municijom pale kuće.*** *Djejstva ostalih jedinica su u toku i pravo stanje još ne znamo.*

(Prema Dnevnom operativnom izvještaju OG Zapad za Komandu 3. korpusa, broj 04/515-93, od 22. 07. 1993. god.)

a) četnici *...Od kad su počeli sukobi sa HVO, tamo gdje su naše snage ispoljile težište, granatirane su sa četničkih položaja. Danas su granatirane sa Kupresa topovima 205*(?) *i 152 mm.*

b) HVO *i danas razara grad i prigradska naselja granatama svih kalibara. Iz okruženja dijelovi 2. bojne HVO su pokušali proboj uz pješadijski napad iz pravca Garačkih podova. Napad je odbijen a proboj onemogućen. HVO pokušao napad na s. Gračanicu uz prethodnu art. pripremu. Napad je odbijen.* ***Primjećen pokret jedinica HVO iz pravca Gorice prema Crničkim podovima i iz rejona s. Bevrnjići, gdje su izvršili pljačkanje a potom paljenje kuća.***

U z/o 317. bbr povremeno otvarana vatra iz P/N i art. naoružanja na grad i prigradska naselja. Primjećeno je pregrupisavanje snaga i MTS i dovlačenje novih snaga. Nastavlja sa rušenjem objekata.

c) vlastite snage *(*samo dijelovi koji se ne ponavljaju*...Pojačane linije prema četnicima.)*

Izvršena su napadna djejstva na snage u s. Donji Boganovci i Čaušlije kao i s. Lug; *b/d su još u toku.*

(Predlažu da se stave u funkciju drugi RRU zbog ometanja Paket-veza.

Izvještavaju da su u vezi sa „317. bbr postupili po naređenju za upotrebu koje je dostavila Komanda 3. korpusa i da su sa 307. pojačali linije prema četnicima a koje su ranije držale ustaše."

(Prema Redovnom operativnom izvještaju OG Zapad za Komandu 3. Korpusa, broj 03/525-93, od 22. 07. 1993. god., oko 24.00 sata)

a) Agresor (SCA); neprijatelj je angažirao svoju 19. lahku pješadijsku brigadu;

b) Trenutno su prema HVO angažirane sve snage koje nisu angažirane prema SCA (307. mtbr, PDO-1, PDO-2, MUP);

Raspored naših snaga u odnosu na HVO je sljedeći:

- ***1. mtb- posjeo je l/o: Vučipolje (desna obala r. Vrbas)-rejon Golo Brdo-rejon Goruša;***
- ***Jedinice PDO-2 i PDO-1 i jedinica PoČ (protivoklopna četa) su na liniji odbrane: Zlavast-tt 813-Dubovik-tt 876-Vrpečki podovi-s. Vrpeč-s. Vesela;***
- ***Jedinice 2. mtb i Prostorne jedinice su na liniji: s. Vesela-duž komunikacije prema s. Sultanovići-Jaklić;***

Pošto je komanda OG Zapad tek stigla na svoje KM, podrobnije izvještaje dobit ćete narednih dana.

3.1.4.h. Petak, 23. 07. 1993. godine

(koristiti mape za 23. 07. 1993.)

(Prema Redovnom borbenom izvještaju OpŠO Bugojno za OG Zapad, broj 02-263-77, od 23. 07. 1993. god., u 06.00 sati)

U toku noći ustaše su sa svog položaja na vili Gorica i Crničkih podova zapaljivom municijom i granatama u gradu zapalili nekoliko objekata....

(Prema Redovnom borbenom izvještaju OpŠO Bugojno za OG Zapad, zavedenim pod istim brojem kao i prethodni, na kraju dana)

I tokom današnjeg dana nastavljena su b/d sa postrojbama HVO. Snage PDO i Bataljona Prusac (4. b./307. mtbr, p. a.) *izvršile su pojačavanje značajne kote Kik iznad sela Vesela i time spriječile da HVO u cjelosti ovlada Crničkim podovima.*

Druga bojna je i danas u blokad*i u nastojanju da se preda ili eliminira.*

Istovremeno smo pregrupisali snage za napad na dijelove HVO u rejonu sela Perizovići-Jasike.

U koordinaciji sa snagama MUP-a, Vojne policije i 307. mtbr izvršen je pritisak na okruženu ***1. bojnu i ista je položila oružje i predala se. U gradu je ostala samo jedna otporna tačka HVO, a to je Hotel „Kalin“****.*

Stvoreni su uvjeti za pregrupisavanje snaga i izvođenje napada na Garačke podove.

(OpŠO Bugojno je na Ravno Rostovo izmjestio 25 težih ranjenika sa zahtjevom 3. korpusu da ih transportira u bolnicu Zenica i Travnik).

(Prema Redovnom operativnom izvještaju OG Zapad za Komandu 3. korpusa, broj 04/516-93, od 23. 07. 1993. god., na kraju dana)

a) četnici; *u z/o 307. mtbr četnici su u toku dana granatirali prve linije, gradsko područje a posebno rejon komandnog mjesta...*

b) HVO; u z/o 317. bbr *u popodnevno vrijeme ustaše su raketirale centar grada, oštećeno je više zgrada, nema povrijeđenih. Po gradskom jezgru granatiranje je izvođeno i MB i BsT. Po gradu su manje djelovali iz P/N ali su žestoko tukli DURATBEGOV DOLAC i s. LUŽANI.*

U z/o 307. mtbr *HVO je i danas je razarao grad zapaljivim granatama, pričinjena je velika materijalna šteta.*

c) naše snage; jedinice 307. mtbr i OpŠO Bugojno zarobile su dio 1. bojne HVO i ovladale preduzećem „Špedicija“, tako da je gradsko područje 95% pod kontrolom Armije RBiH. U gradu je ostala još samo jedna otporna tačka – Hotel „Kalin“ u kojem je bila smještena Jedinica vojne policije HVO.....

Izvršen je napad na uporište HUMAC..... U redovima ustaša osjeća se PANIKA...

U jutarnjem **saopćenju Informativne službe** Armije RBiH, između ostalog je objavljeno da je *„...meta fašističkih topnika veoma često i Sultan Ahmedova džamija u Bugojnu....Za razliku od džamije vjerski objekti bugojanskih katolika tokom ovih borbi su ostali netaknuti...“*

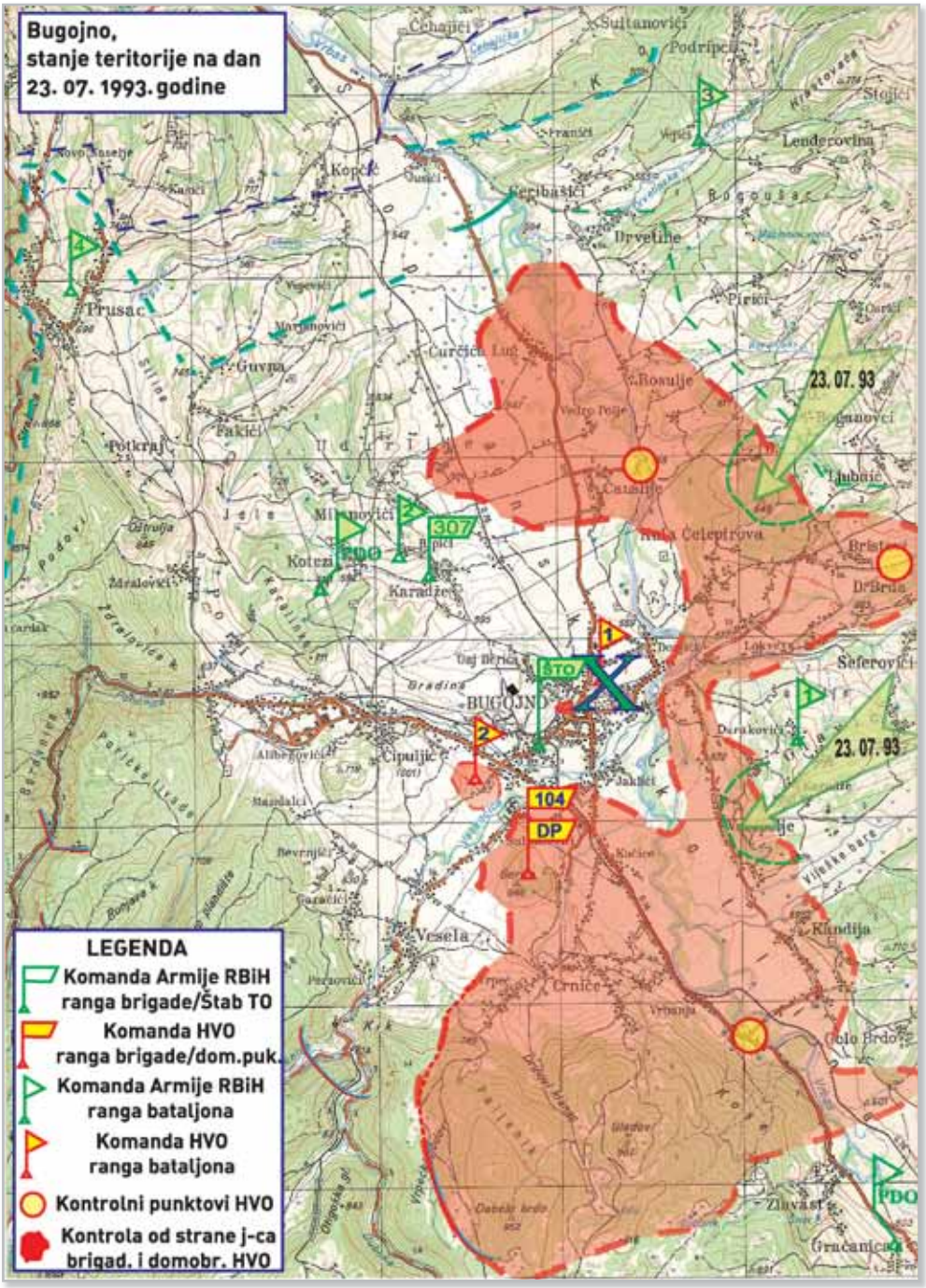

Ugrožavanje položaja HVO u rejonima Donji Boganovci i Vučipolje

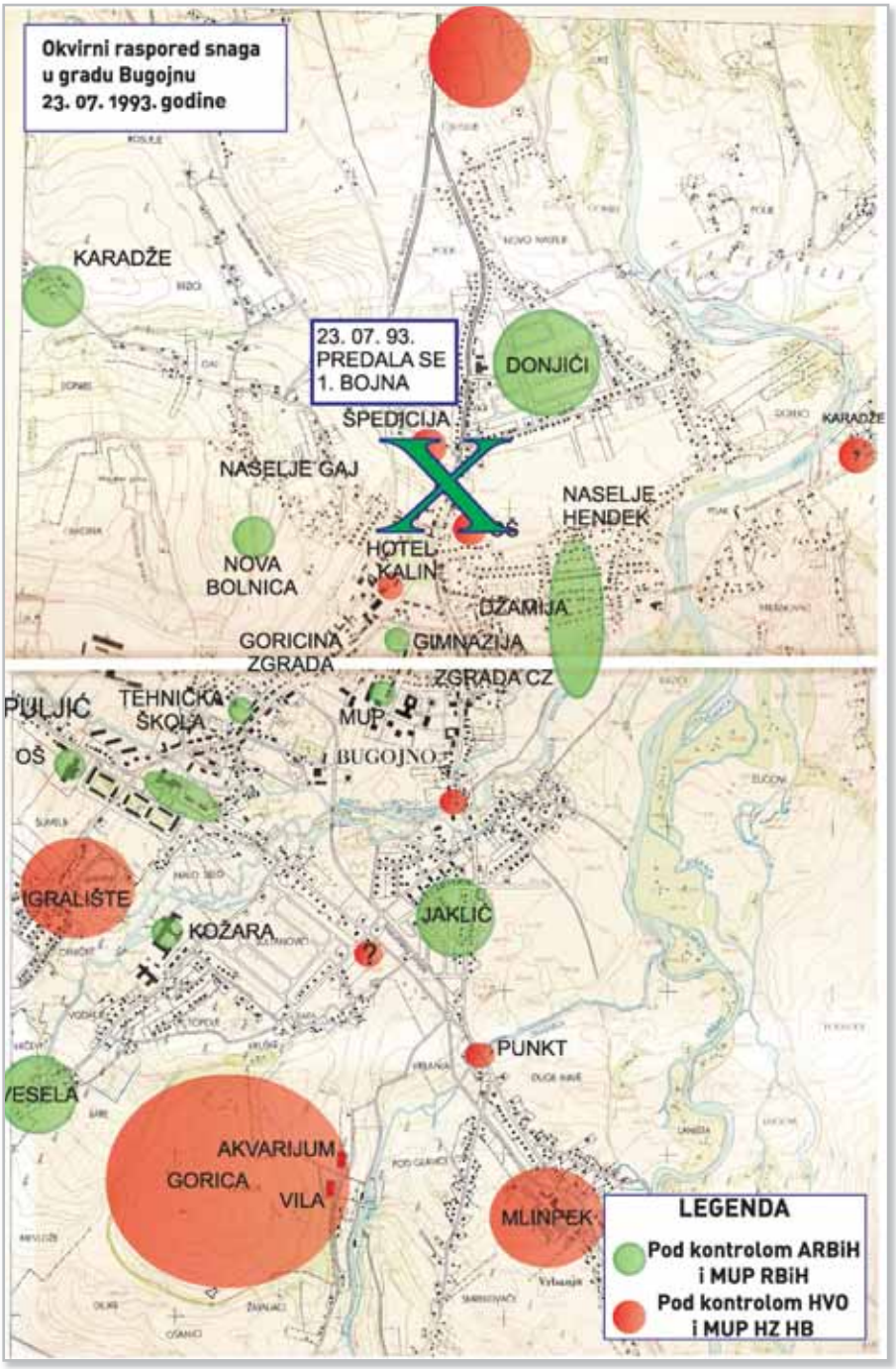

Okvirni raspored snaga u gradu Bugojnu 23. 07. 1993. godine

3.1.4.i. Subota, 24. 07. 1993. godine
(koristiti mape za 24. 07. 1993.)

(Prema Dnevnom operativnom izvještaju OG Zapad za Komandu 3. korpusa, broj 04/521-93, od 24. 07. 1993. god., u 22.50 sati)

1. AGRESOR,

a) četnici *– ništa bitno.*

b) ustaše-HVO : u z/o 317. bbr napali su položaj na Raduši, zauzeli rejon Oglavak između Raduškog kamena i Planinice. Zarobljeno oko 8 boraca.(ovo su tek pristigle snage Hrvatske vojske, p.a.)

Iz rejona Podova granatirao tenkom selo Voljice; iz rejona Babe djejstvovao VBR-om;

Iz rejona Pidriša kreće se jedinica jačine JEDNE BOJNE i 4 tenka. HVO zadržao pozicije prema dosadašnjim izvještajima.

U z/o 307. mtbr nastavljena su b/d sa ustašama-HVO; ustaše su tokom čitavog dana granatirali grad (Bugojno) *i prigradska naselja.*

U toku dana saznali smo za pristizanje pojačanja iz pravca Raduškog kamena ***- oko 150 bojovnika i 4 tenka*** (radi se o Hrvatskoj vojsci koja je krenula u osvajanje Gornjeg Vakufa i Bugojna, p. a.).

2. VLASTITE SNAGE,

a) 317. bbr Gornji Vakuf je naređeno da premjesti ČETU iz Bojske u Voljice, sa zadatkom- da zaustavi pristizanje pojačanja.

b) U z/o 307. mtbr b/d su se odvijala po sljedećem: ***ZAUZETA JE OTPORNA TAČKA HOTEL „KALIN“. Pri tom je ZAROBLJENO 100 bojovnika;*** (u hotelu je bilo i 150 civila).

c) Odred Gračanica izvodi b/d u rejonu HUMAC. U toku današnjeg dana ***ovladano je kompletnim područjem Goruša. PDOd-1 izvodi b/d i zaprečavanje tenkoprohodnih pravaca na Garačkim podovima.***

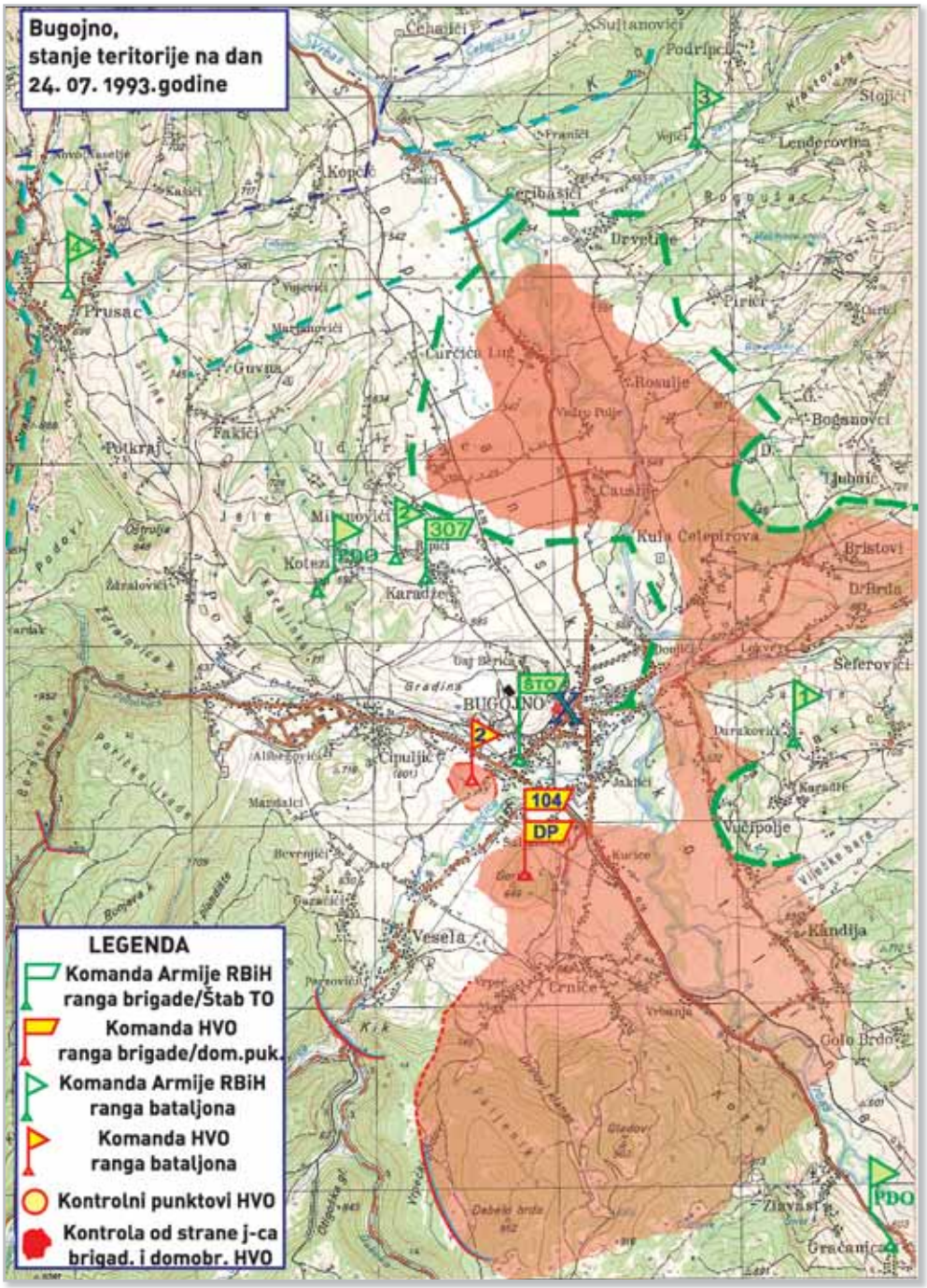

Snagama HVO u sjevernom i cenrtalnom dijelu općine prijeti presjecanje

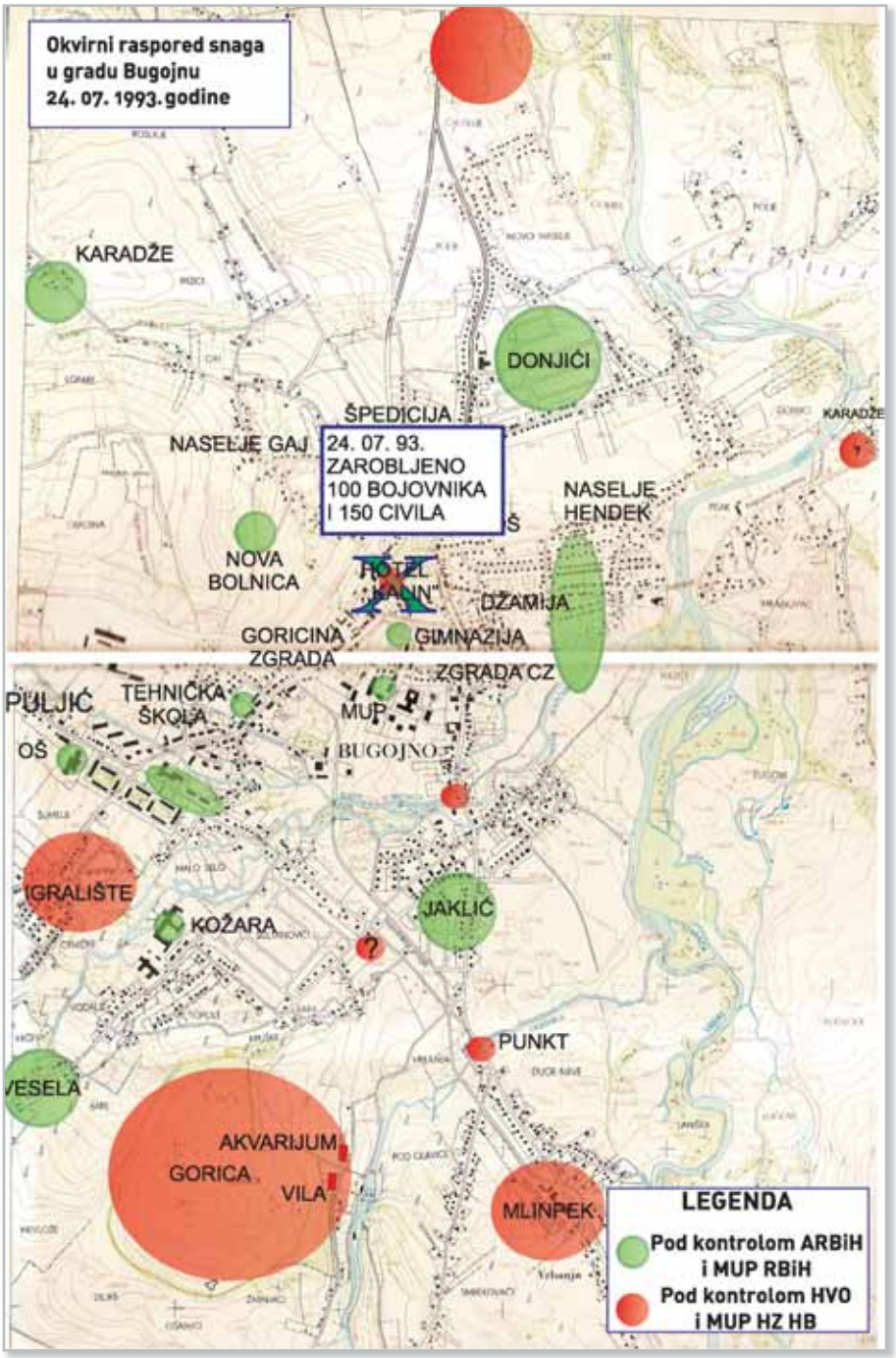

Okvirni raspored snaga u gradu Bugojnu 24. 07. 1993. godine

3.1.4.j. Nedjelja, 25. 07. 1993. godine

(koristiti mape za 25. 07. 1993.)

Vanredni operativni izvještaj OG Zapad za Komandu 3. korpusa, broj 04/523-93, od 25. 07. 1993. god., u 13.15 sati

Dana 25. 07. 1993. god., u 08.30 sati, HVO je izvršio napad na 3. mtb u rejonu Bristova s ciljem zbacivanja naših snaga sa desne strane Vrbasa i onemogućavanja uspostavljanja komunikacije Bugojno-Novi Travnik.

U 09.00 sati je iz pravca Crničkih i Garačkih podova izvršio napad na s. Crniče, selo Garačiće, selo Bevrnjiće i selo Alibegoviće, s ciljem odbijanja snaga Armije RBiH sa ovih prostora i stvaranja uvjeta za napad na grad.

Redovni borbeni izvještaj OpŠO Bugojno za OG Zapad, broj 02-263-79, od 25. 07. 1993. god., na kraju dana

U toku dana, 25. 07. 1993. godine, nastavljena su b/d na području grada i okoline.

U toku su b/d oko 2. bojne HVO. U par navrata pozivani su na predaju, što su odbili.

Oko 14.30 sati naše snage su zauzele naselje Pejakove kuće. Oko 14.00 sati ustaške snage iz Vučipolja su napale naš 1. bataljon (bataljon 307. mtbr, p. a.) *i jedinice iz 2. sektora su uzvratile, borbe su u toku.*

(OpŠO Bugojno je za danas najavio izmještanje još 25 težih ranjenika na Ravno Rostovo i zatražio od Komande 3. korpusa, svoje drugopretpostavljene komande, da ih prebaci u bolnicu Zenicu ili Travnik; zatražio je i 200 litara nafte, p. a.).

(Dio redovnog borbenog izvještaja OpŠO Bugojno za OG Zapad, broj 02-263-80,od 26. 07. 1993. god., a koji se odnosi na događaje iz 25. 07. 1993.)

...Oko 21.00 sati, 25. 07. 1993. godine, našim snagama predala se 2. bojna HVO... Predalo se 108 bojovnika.

U toku noći (znači, 25./26. 07. 93., p. a.) ***primjećen je pokret civila iz sela Čaušlije u pravcu Bristova i Kandije.***

Informativna služba Armije RBiH Bugojno, za ovaj dan, između ostalog, objavila je i sljedeće: *"...Obilazeći najuži dio centra grada ustanovili smo da* ***je artiljeriji novog agresora trebalo samo dva dana da gradu nanese više štete nego što je pretrpio za prethodnih četrnaest mjeseci."*** (od SCA, p.a.).

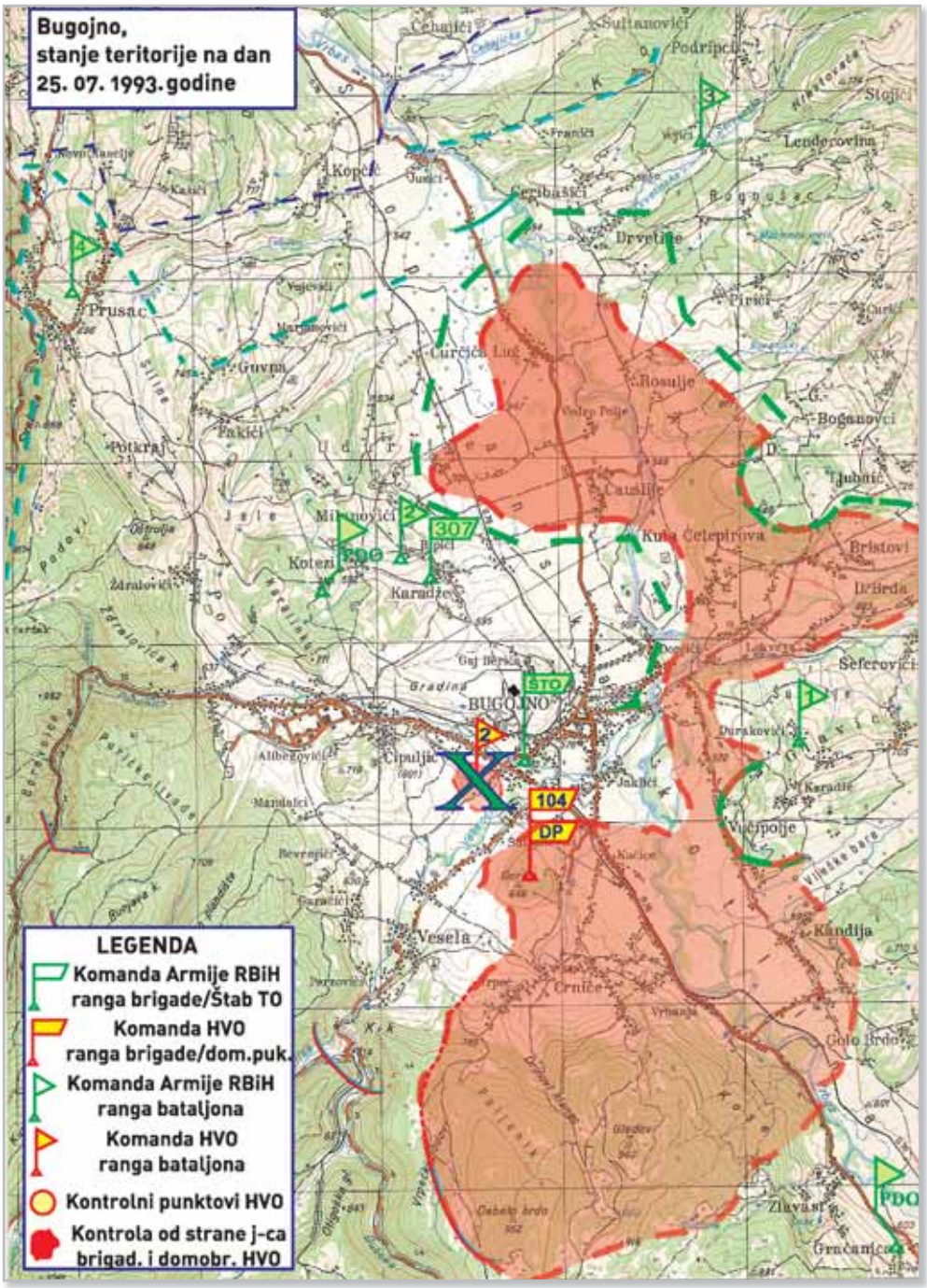

Bugojno, stanje teritorije na dan 25. jula 1993. godine

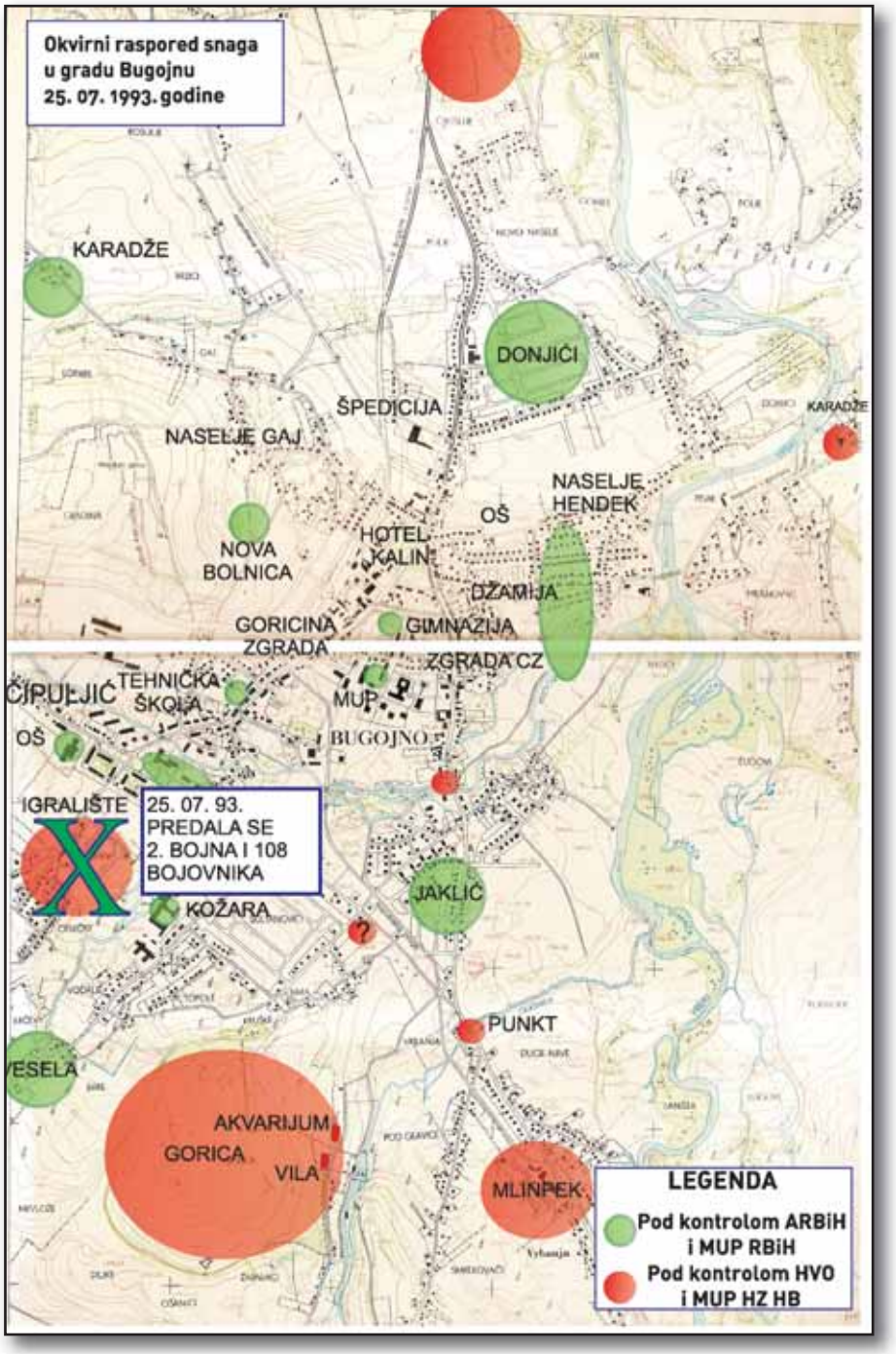

Okvirni raspored snaga u gradu Bugojnu 25. 07. 1993. godine

3.1.4.k. Ponedjeljak, 26. 07. 1993. godine
(koristiti mapu za 26. 07. 1993.)

(Ostatak redovnog borbenog izvještaja OpŠO Bugojno za OG Zapad, broj 02-263-80, od 26. 07. 1993. god., na kraju dana)

...Oko 06.00 sati, 26. 07. 1993. godine, na Garačkim podovima čule su se eksplozije i primjećen je požar, što ukazuje da su bojovnici HVO palili svoje položaje i dizali zemunice u zrak da ih ne bi jedinice Armije RiH mogle koristiti. Ovo ukazuje da su napustili položaje prema četnicima i u ovom rejonu.

Noć u gradu protekla je mirno.

Vanredni izvještaj OG Zapad za Komandu 3. korpusa, broj 01/524-93, od 26. 07. 1993. god., u 20.35 sati

Stigao sam na svoje KM. Ne treba mi ni ljudi ni MTS. Znam šta ću dalje. Detaljniji izvještaj ću vam poslati naknadno, po prikupljanju detaljnijih podataka.

POZDRAV DOMOVINI!

Komandant OG „ZAPAD“

Selmo Cikotić

(Nema izvještaja iz 307. mtbr, p. a.)

U jutarnjem **saopćenju za javnost** Informativne službe Armije RBiH Bugojno, između ostalog, saopćeno je:

„...Ovom akcijom slomljen je otpor postrojbi HVO (104. brigade HVO „Eugen Kvaternik“ i Domobranstva, p. a.) *i sada je na redu obračun sa grupama bojovnika stacioniranih po okolnim selima,* ***pridošlim iz Hercegovine i Hrvatske,*** *koji su, u sigurnosti jakih skloništa, čekali svoju šansu- da pljačkaju, pale i ubijaju nedužno civilno stanovništvo.*

Prema našim saznanjima, u toku noći primjećeno je kretanje većeg broja vozila i pješaka u pravcu uporišta HVO-a u južnim dijelovima teritorije općine Bugojno.“

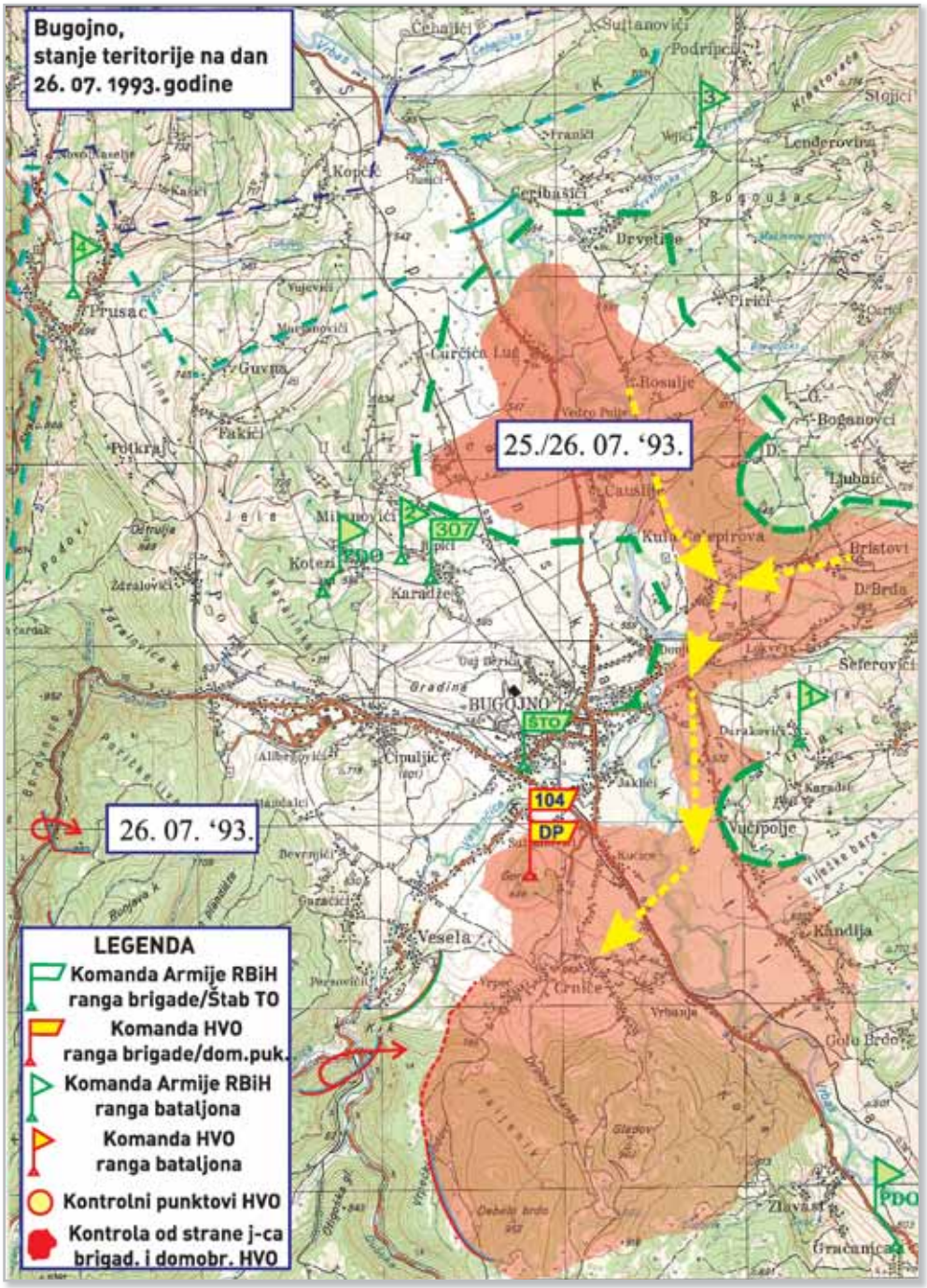

Smijer povlačenja bojovnika i evakuacije stanovništva iz Bugojna, 26. jula 1993. godine

U popodnevnom saopćenju objavljeno je:

„Posljednje informacije sa terna govore da je nadvladao glas razuma. Prazna su osvanula neka sela i prigradska naselja kao što su Udurlije, Lug, Čaušlije i Bristovi, donedavno lokacije jačih snaga postrojbi Hrvatskog vijeća odbrane i domobranskih snaga. U popodnevnim satima je, također, najavljena mogućnost predaje bojovnika u selu Jasika. ***Loša strana ovih događaja je ta što civilno stanovništvo napušta svoje domove bez realne potrebe.*** *Svakodnevno se putem sredstava javnog informiranja, od strane Armije upućuju proglasi u kojima se stanovništvo obavještava da se svim građanima ovoga grada garantira lična i imovinska sigurnost....“*

3.1.4.l. Utorak, 27. 07. 1993. godine

(koristiti mapu za 27. 07. 1993.)

U jutarnjem saopćenju Informativne službe Armije RBiH Bugojno, za utorak- 27. jula 1993. godine, najbolje je oslikan prethodni dan u Bugojnu.

„Protekao je jedan, relativno miran, dan. Ugođaj mira, nakon toliko burnih dana, pokvarila je artiljerija četnika koja je sa desetak granata, granatirala uže dijelove centra grada. Ranjenih i poginulih nije bilo, a materijalne štete, nastale ovim granatiranjem, samo su povećale utisak razorenog grada.

Inače, život u gradu, iz sata u sat, postaje sve bliži normalnom.

U napuštene dijelove grada i okolna naselja vraćaju se njegovi žitelji, što treba da bude motiv više svima onima koji žele da nastave da žive u ovom gradu i ovoj državi.

Prema podacima izviđačkih aktivnosti naših jedinica, u širem rejonu sela Kandija, nalaze se vozila, spremljena da veliki broj žitelja ovoga grada povezu bespućima i stazama beznađa. Ovom prilikom pozivamo sve one koji se spremaju na takav put, da još jednom razmisle o toj najsudbonosnijoj odluci svoga života. Koji je to ideal da čovjek napusti sve ono u što je ugradio svoju snagu, znanje i trud, i krene u totalnu neizvjesnost i siromaštvo. Oni koji su vam obećali državu, nisu kadri je stvoriti, niti vojničkim, niti demokratskim sredstvima. Ne mogu uspostaviti vlast i red ni na mnogo manjim prostorima, nego što je to jedna država.

Kljukaju vas lažima o dolasku nekakvih brigada, kažu „profesionalne vojske Hrvatske“, *„o polijetanju aviona iz Zagreba koji će dati podršku tim snagama“, i tako dalje, i tome slično.* ***Stvarnost je, kako vidite, sasvim drugačija.*** *Stoga, (još) jednom pozivamo sve one koji zaslužuju i žele da žive u ovome gradu i Republici Bosni i Hercegovini,* ***da se vrate svojim kućama,*** *i, u skladu sa svojim mogućnostima, pruže pomoć za konačno oslobođenje.*

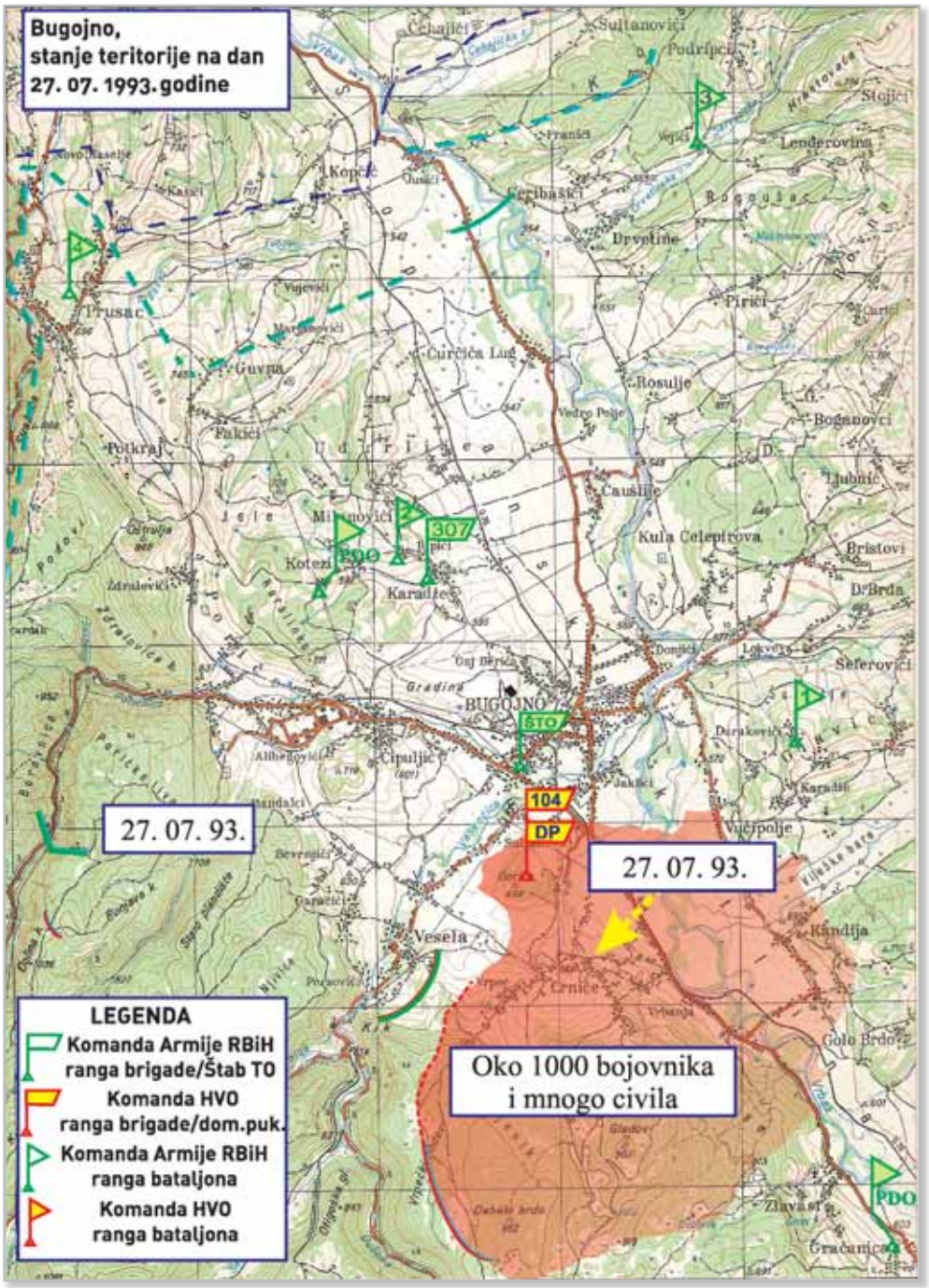

Koncentracija bojovnika i civila na prostoru Kandija-Crniče

(Prema Vanrednom izvještaju OG Zapad za Komandu 3. korpusa, broj 03/528-93, od 27. 07. 1993. god., u 17.00 sati)

U 14.30 sati, jedinice HVO sa rejona Gorice (tt 646, Komandno mjesto HVO-a) pokušale su izvršiti ***pješadijski napad*** *prema gradskom naselju Sultanovići... Napad je na vrijeme osujećen i spriječen. Dva pripadnika Armije RBiH su ranjena. U sljedećem pokušaju, jedinice 307. mtbr bit će prinuđene na aktivnija djejstva.*

(Prema Redovnom borbenom izvještaju OpŠO Bugojno, broj 02-263-83, od 27. 07. 1993. god., na kraju dana)

Četnici su sinoć (26/27. 07. 1993.) *granatirali s. Karadže* (gdje je KM 307. mtbr) *i grad.*

Danas, oko 16 sati, zaposjeli smo liniju na Garačkim podovima prema četnicima (koju su ranije držale snage HVO, kote 827, 922). *Četnici su sa Risovca granatirali grad i selo Poriče sa 9 projektila.*

...Uzimanjem sela Peruzovića i Garačkih podova, linija odbrane prema HVO je sljedeća:

Tičija glava tt 1022-Debelo brdo 952, Gladovo tt 907- Drinovi klanac-s. Vrpeć-Gorica tt 646- s. Sultanovići-katoličko groblje- s. Vučipolje-s. Kandija-tt 710-Golo Brdo (muslimansko greblje)-s. Zlavast (u našim rukama)-tt 813- Dubovik.

Unutar omeđenog prostora (Kandija-Crniče) nalazi se velik broj civila i oko 1000 bojovnika.

Posredstvom UNPROFOR-a, ponudili smo im da se predaju, ali su odbili.

Cijenimo da će pokušati proboj prema selu Gračanica ili prema selu Kordići. Na oba pravca ***ojačavamo svoje snage s ciljem- suziti obruč i prisiliti ih na predaju.***

(Nema izvještaja iz 307. mtbr)

(Odgovor Komande OG Zapad na upit Komande 3. korpusa, broj 03/527-93, od 27. 07. 1993. god., u 11.25 sati)

Mjesta: selo Kula Ćelepirova, selo Lokva i selo Bristovi su pod našom kontrolom. ***Put Bugojno-Novi Travnik je prohodan i u funkciji je.***

(Prema Redovnom operativnom izvještaju OG „Zapad“ za Komandu 3. korpusa, broj 03/531-93, od 27. 07. 1993. god., na kraju dana)
(samo dijelovi koji se razlikuju u odnosu na obrađene izvještaje)

...b) U z/o 307. mtbr linija odbrane prema HVO je sljedeća: s. Zlavast (pod našom kontrolom)- tt 813- Gladovo tt 907- Debelo Brdo tt 952- Drinovi klanac- s. Vrpeć (pod našom kontrolom)-Gorica tt 646 (pod njihovom kontrolom)- s. Sultanovići-katoličko groblje- s. Vučipolje (veći dio pod našom kontrolom)- tt 710-Golo brdo.

Unutar omeđenog prostora Kandija-Crniče nalazi se velik broj civila hrvatske nacionalnosti i oko 1.000 bojovnika....

...U z/o 317. bbr Gornji Vakuf bili su aktivni snajperisti; HVO drži objekte navedene u prethodnom izvještaju.

c) vlastite snage

U z/o 317. bbr, njezini bataljoni angažirani su na sljedeći način:

- *na prostoru rejona Bojska-Grnica (lijeva obala rijeke Vrbas)-Dražev Dolac i Duratbegov Dolac, razmještene su snage 3. bataljona;*
- *na prostoru s. Voljica-s. Osridak-s. Gaj-s. Jagnjid, nalaze se snage 2. bataljona;*
- *na prostoru rejona Vrse i Privor, s. Boljkovac-s. Seferovići i s. Voljevac, razmještene su snage 1. bataljona.*

Jedinice 317. bbr kontroliraju sljedeće objekte: *Ščedim, Bukovica- sjeverno od s. Hrasnica, Rajci, Baba, raskrsnica puteva: Gornji Vakuf-Novi Travnik-Suhodol, Rimčev gaj (tt 824), Dobro (tt 1683), Podborovac (tt 1889), Tur (tt 1072), Klisac, Kosirača (tt 940), Raduša, Pliševica (tt 831), a IP* (izviđačkim patrolama, p. a.) *kontroliramo sljedeće objekte: Prišćevac (tt 996), Petac (tt 1014), Pale, Karaulica (tt 1409), Krošnjata (tt 1044), Kobila (tt 1082), Kolo, Sarajevska i Travnička vrata, Kozje stijene, Gunjača (tt 1845)....*

3.1.4.m. Srijeda, 28. 07. 1993. godine
(koristiti mape za 28. 07. 1993.)

U jutarnjem saopćenju Informativne službe Armije RBiH Bugojno, između ostalog- objavljeno je:

„...Dan u gradu, do kasnih popodnevnih sati, protekao je u miru, da bi oko 16 sati srpska artiljerija, sa položaja iz pravca Koprivnice, sa desetak granata granatirala

širi rejon grada. Grad nije poštedjela ni artiljerija Hrvatskog vijeća odbrane. U ranim večernjim satima, sa više granata granatirani su razni dijelovi grada. Istovremeno su bojovnici preostalih postrojbi HVO, sa brda Gorica otvarali pješadijsku vatru po okolnim naseljima i u pravcu grada. Izuzev novih materijalnih šteta, drugih posljedica nije bilo.“

(Prema Borbenom izvještaju 307. mtbr za OG Zapad, broj 02/877-60, od 28. 07. 1993. god.)

...Linije odbrane su prema četnicima mirne.

U toku dana ustaše nisu borbeno djelovale. ***HVO se mirno i organizirano povlači prema Crničkim podovima i dalje. Napustio je selo Kandiju. Još nije napustio selo Crniče.***

Naše snage su izvršile pregrupisavanje i ojačala rejone: Nišan, s. Planinica, s. Kordići, Gračanica- u čijoj neposrednoj blizini prolazi kolona HVO koji se povlači...

Stanje u gradu je dobro, a u naseljima gdje je bilo hrvatsko stanovništvo,... preduzimamo sve mjere da se obezbijede i da se spriječi pljačkanje.

(Prema Redovnom borbenom izvještaju OpŠO Bugojno za OG Zapad, broj 02/263-82, od 28. 07. 1993. god, u 18.00 sati- prvi izvještaj)

U proteklom izvještajnom periodu stanje je bilo relativno mirno.

Ustaše su, zajedno sa većinom hrvatskog naroda, napustili s. Kandiju, Vilu Gorica i s. Crniče i odlaze preko Crničkih podova u pravcu Kupresa, preko Mračaja.

Jedinice PDO-1 sa ojačanjem 307. mtbr pokušavaju spriječiti odvoz MTS-a HVO sa Crničkih podova.

Danas je izvršena razmjena naših 40-ak zarobljenika (civila iz Vrbanje, zatočenih u podrumu Motela Akvarijum, p. a.) *za 18 ranjenika HVO* (koji su bili na liječenju u Domu zdravlja pod kontrolom Armije RBiH, p. a.) *iz Doma zdravlja posredstvom UNPROFOR-a.*

(Prema Redovnom borbenom izvještaju OpŠO Bugojno za OG Zapad, drugi izvještaj, zaveden pod istim brojem kao i prethodni)

Tokom dana ***HVO se izvukao, civili i bojovnici****, preko Crničkih podova, rijeke Duboka i Mračaja prema Kupresu. Prije polaska* ***minirali su i digli u zrak: Vilu „Gorica“, Motel „Akvarijum“, ..., kao i preostale muslimanske kuće u selu Vrbanji i selu Crniče.***

Prilikom prolaska između žena i djece ***bojovnici su marširali!!!***

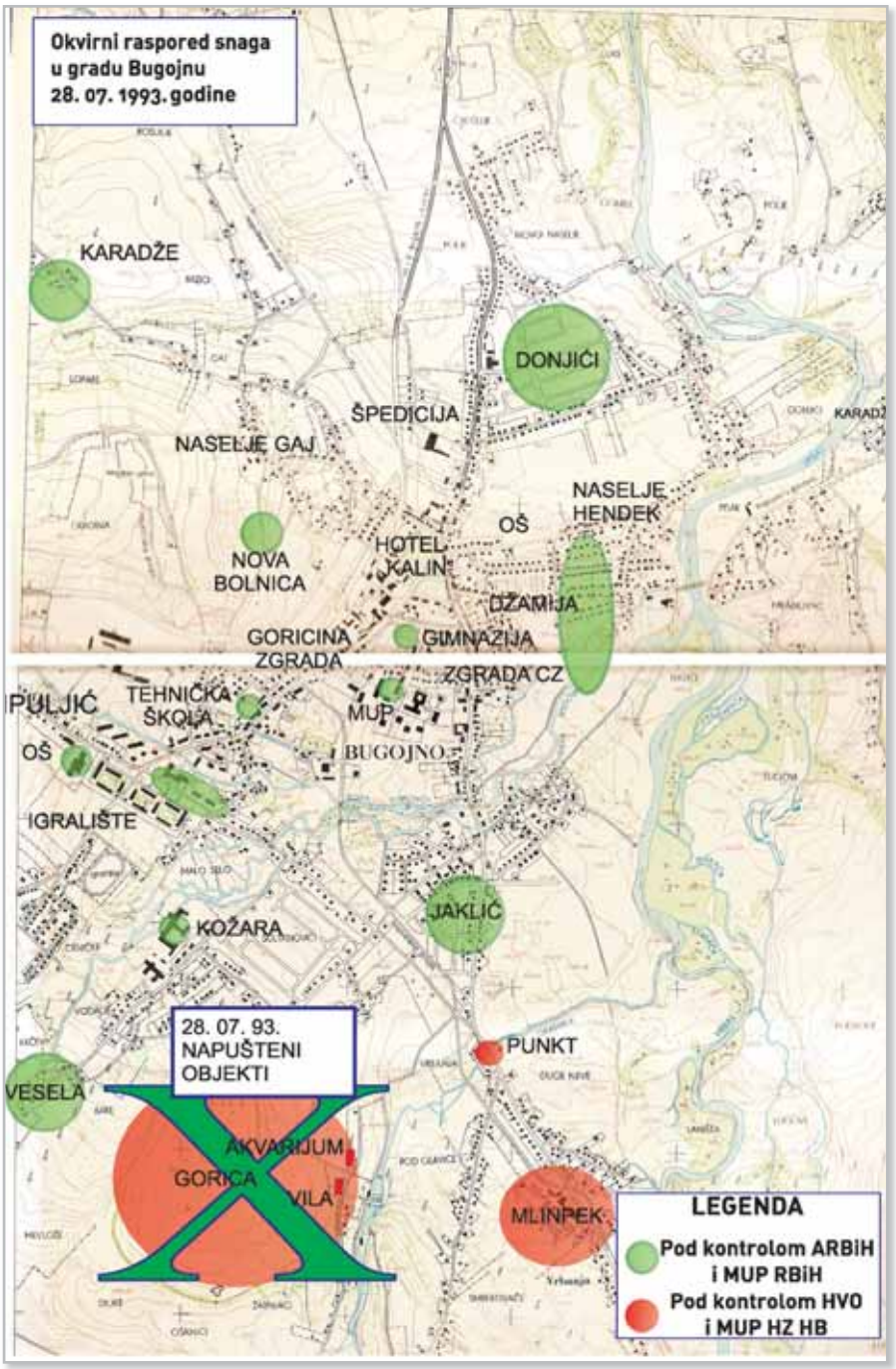

Okvirni raspored snaga u gradu Bugojnu 28. 07. 1993. godine

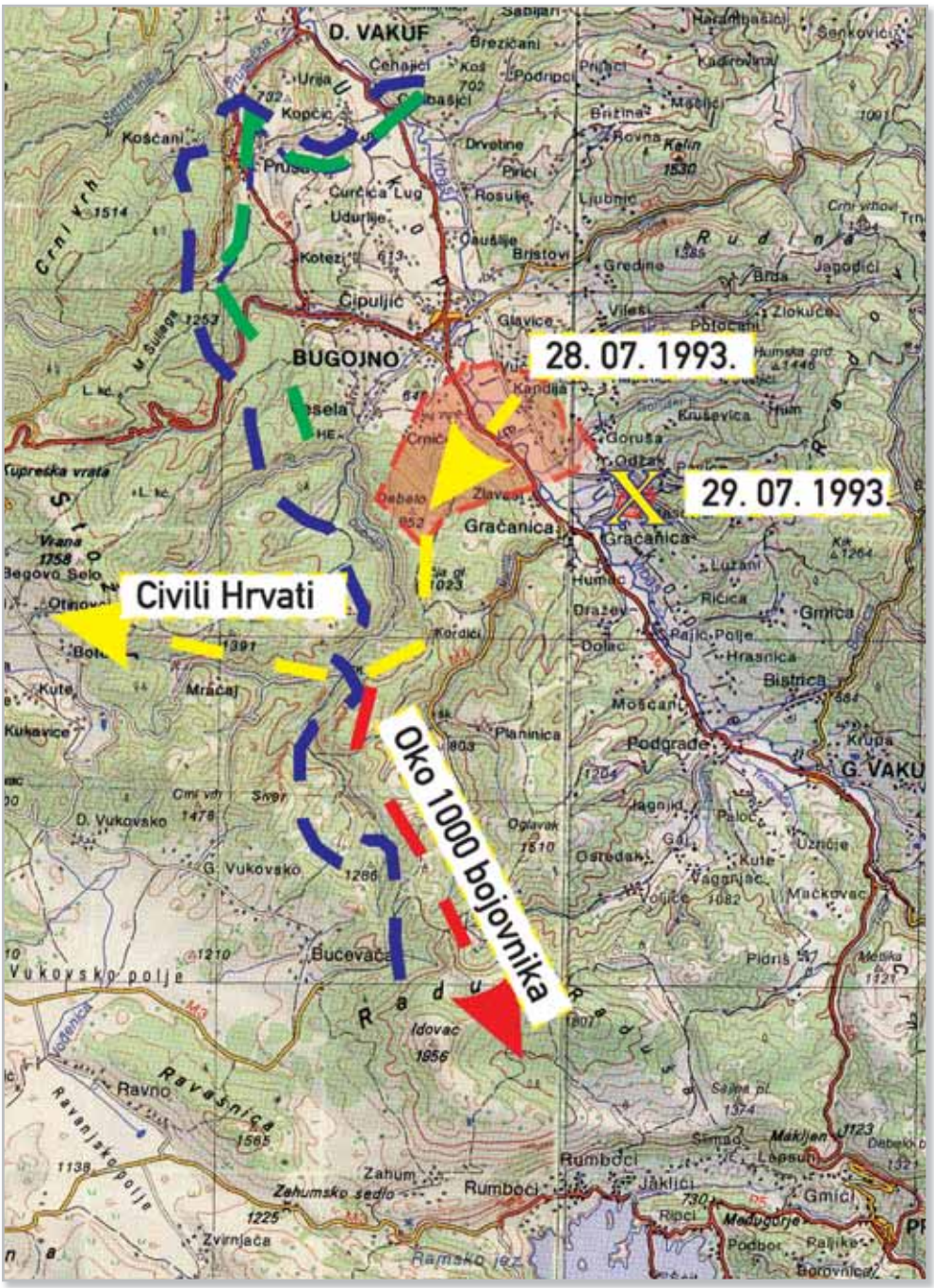

Pravci izvlačenja bojovnika i civila iz Bugojna, 28. jula 1993. godine

(Prema Redovnom operativnom izvještaju OG Zapad za Komandu 3. korpusa, broj 03/537-93, od 28. 07. 1993. god., u 20.00 sati)

(samo dijelovi koji se ne ponavljaju u izvještajima potčinjenih jedinica)

a) ...U toku dana ispaljeno je oko deset haubičkih projektila po centru grada iz pravca Kupresa...

b) ....U z/o 317. bbr- ekstremni dio HVO je djelovao snajperskom, minobacačkom, tenkovskom i vatrom iz Boforsa (protivavionski top kalibra 40 mm, tipa Bofors, p. a.) *po gradu, selima i položajima. Pored grada, meta napada su bila i sela: Strmica, Boljkovac, Voljevac, Pridvorci, Zastinje, Bistrica. Ali nije bilo pokreta pješadijskih jedinica.*

c) OG Zapad je naredila pokret dijela jedinica 307. mtbr prema Gornjem Vakufu: 3. mtb da iz Bugojna sa 2 svoje čete odmaršuje do sela Kordići, s ciljem: preko sela Planinica-Nišan (tt 1277) uspostaviti liniju odbrane na Oglavku (tt 1510), na kojem se već nalazi jedna manja jedinica jačine voda 317. bbr., i spriječiti prodor .... Radi sadjejstva ovom bataljonu, upućena je i Protivoklopna četa.

Na prostoru Tičija glava (tt 1023) nalazi se Diverzantska četa sa jednom četom iz 2. mtb. Na prostoru Debelo brdo (tt 952) nalazi se jedna četa iz sastava 4. mtb.

Na prostoru sela Gračanica nalaze se jedinice PDOd-2 OpŠO Bugojno.

3.1.4.n. Četvrtak, 29. 07. 1993. godine

(koristiti mapu za 29. 07. 1993.)

(Iz Izvještaja 307. mtbr za OG Zapad, bez broja, od 29. 07. 1993. god.)

...HVO U BUGOJNU VIŠE NE POSTOJI!

(Prema Redovnom operativnom izvještaju OG Zapad za Komandu 3. korpusa, bez broja, od 29. 07. 1993.)

...U z/o 317. bbr evidentirani su sljedeći događaji: granatiranja, tenkovska paljba, pješadijski napad na položaje iznad Voljica; ponovo je bačena „livanjska bomba" na Pozadinsku bazu; položaji koje je dosad držao HVO ostali su nepromjenjeni...

U z/o 307. mtbr skuplja se ratni plijen! Zaplijenjeno je dosta MTS-a (jedan tenk T-55, jedan BVP M80, artiljerijskog naoružanja i municije).

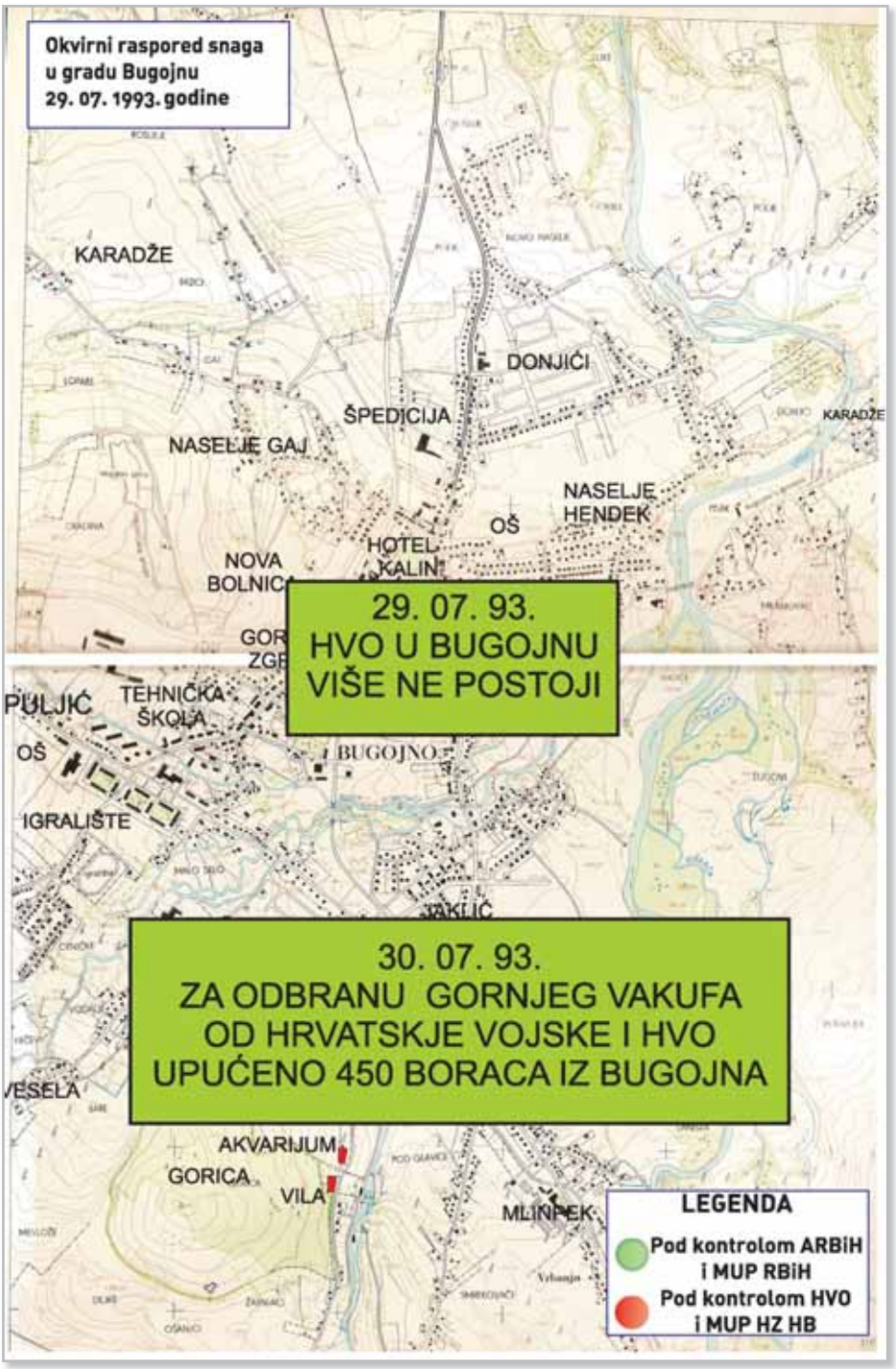

Okvirni raspored snaga u gradu Bugojnu 28. 07. 1993. godine

Informativna služba Armije RBiH Bugojno, 29. jula 1993. godine, izdala je dva saopćenja za javnost.

U **Jutarnjem saopćenju,** između ostalog, objavljeno je:

„Jučerašnje kasne popodnevne sate, Bugojno je preživjelo sa dosta neprijatnih posljedica. Sve je počelo nakon, gotovo cjelodnevnog izvlačenja preostalih bojovnika i velikog broja civila iz sela koja su bila pod kontrolom postrojbi Hrvatskog vijeća odbrane. Nakon povremenog granatiranja grada, koje je počelo nešto iza 16 sati, uslijedila je prava kanonada iz svih orudja sa uporišta na Crničkim podovima. Stotine projektila su razarali i palili grad. Jedno od najžešćih, a zbog blizine položaja artiljerije i ciljeva, i najpreciznije granatiranje - ostavilo je duboke tragove na stanovnike Bugojna. Izvjestan broj gradjana je ranjen, a medju prvima žrtva zločinaca bilo je jedno trogodišnje dijete.

Topnicima neprijateljskih postrojbi ekstremnog dijela HVO pridružili su se i bojovnici drugih specijalnosti. Slika užasa kompletirana je dizanjem u zrak i paljenjem objekata koje su napuštale neprijateljske snage. U plamenu je nestalo desetine kuća, te reprezentativni objekti- Hotel "Akvarijum" i Vila "Gorica".

Sve ovo prethodilo je nastojanju nekoliko hiljada civila, medju koje su se ubacili i bojovnici, da se preko teritorija, pod srpskom kontrolom, prebace dalje ka Hercegovini. Ne znamo koliko će biti dirljiv susret novih saveznika i kako će biti, od strane srpskih snaga, primljeni oni koji ***zapališe Čipuljić, nekada najveće srpsko naselje u Bugojnu, oni koji do temelja razoriše i pravoslavnu crkvu u istom naselju i ubiše toliko građana koji ostadoše da žive u ovome gradu.***

U **Popodnevnom saopćenju**, objavljeno je:

„Nepuna 24 sata nakon povlačenja preostalih bojovnika Hrvatskog vijeća odbrane sa teritorije opštine Bugojno život u gradu i prigradskin naseljima poprima normalnije tokove.

Specijalne jedinice Armije i Ministarstva unutrašnjih poslova vrše detaljne pretrese terena sa kojih su se povukle neprijateljske snage. Inače, Skopaljska dolina još uvijek odiše mirisom paljevina stambenih i gospodarskih objekata. Još uvjek pitomom kotlinom leluja miris sagorjelog baruta i eksploziva stotina granata ispaljenih od strane dojučerašnjih žitelja ovog grada.

I pored svega što se desilo ovom gradu i njegovim žiteljima, uprkos svim nastojanjima ekstremnog dijela Hrvatskog vijeća odbrane, u gradu je ostalo dovoljno gradjana svih nacionalnosti da zgarišta i ruševine obnove, obnove svoje Bugojno, da bude ponos i dika svih nas. Uprkos svemu što je proživio ovaj narod, borci Prusca poručuju da je država Bosna i Hercegovina država svih njenih građana.

3.1.4.nj. Petak, 30. 07. 1993. godine

***(Prema Izvještaju iz 307. mtbr za OG Zapad,
broj 02-779-50, od 30. 07. 1993.god.)***

Naše snage se nalaze dijelom na liniji odbrane prema četnicima a dijelom na gornjevakufskom bojištu gdje je angažirano 450 boraca iz Bugojna.

3.1.4.o. Subota, 31. 07. 1993. godine

***(Prema redovnom borbenom izvještaju OpŠO Bugojno za OG Zapad,
broj 02/263-85, od 31. 07.1993. god, sa stanjem u 06.00 sati)***

Sve je bilo mirno, bez djejstava, poginulih i ranjenih.

3.1.5 SUMARNI ZAKLJUČAK o b/d „Odbrana Bugojna“ (17. – 28. 07. 1993. god.)

U vremenu od 17.-28. jula 1993. godine, jedinice Armije RBiH općine Bugojno, izvele su najznačajnije borbeno djejstvo u toku svog postojanja u Odbrambeno-oslobodilačkom ratu ‘92.-’95. To djejstvo je u popisu b/d Armije RBiH nazvano: „Odbrana grada Bugojna“. Djejstvo je ocijenjeno kao **veoma značajan odbrambeni boj.** Iako je djejstvo po obliku b/d ocijenjeno bojem, vjerovatno, zbog ukupne veličine snaga koje su u njemu učestvovale, njegove posljedice su imale dalekosežnije domete, **čak operativnog značaja.**

Ovaj boj se dogodio na teritoriji općine Bugojno a radi se o odbrani grada i šire okline, te stanovništva od napada Hrvatske vojske i velikohrvatski nastrojenog (ekstremnog) dijela HVO-a, HVO Bugojno.

Okupaciono-agresorska jedinica **HVO**- 104. brigada HVO „Eugen Kvaternik“, jačine 2.000 dobro naoružanih bojovnika, odlične podrške, kojom je zapovjedao Lučić Ivica, i Bugojanska domobranska pukovnija (dp), kojom je zapovijedao Frano Bodušić, otpočele su napad 17. jula 1993. godine, na dijelove grada sa bošnjačkim stanovništvom, na objekte koji su bili pod kontrolom Armije RBiH, **s ciljem** - konačno staviti pod svoju punu (političku i vojnu) kontrolu grad i cjelokupnu teritoriju općine Bugojno. Drugim riječima-uspostaviti vlast “HZ HB”u punom kapacitetu, eliminirati legalne organe vlasti RBiH i njenu oružanu silu- Armiju RBiH Bugojno.

Nosilac b/d odbrane bila je 307. motorizovana brigada Bugojno, kojom je komandovao Tahir Granić. Brigada je u b/d angažirala oko 2.000 boraca. U odbrani su učestvovale i jedinice OpŠO Bugojno koji je u borbi angažirao oko 750 boraca. Štabom je komandovao tada major Abdulah Jeleč. Obje ove jedinice bile su u OG „Zapad“ Bugojno u 3. korpusu Armije RBiH. Jedinice Stanica javne bezbjednosti- SJB Bugojno- učestvovala je u borbi sa oko 150 policajaca. Dužnost načelnika obavljao je Senad Dautović. Jedinice prostorne strukture angažirale su oko 400 pripadnika. OG „Zapad“ (komandant Selmo Cikotić) ukupno je na kvalitetan način mogla angažirati oko 3.300 pripadnika Oružanih snaga Republike Bosne i Hercegovine sa prostora Bugojna.

Iako je sukob sa HVO-om bio očigledan i neizbježan, iako se popuštanjem sukob izbjegavao i odlagao, do sukoba je došlo bez posebno rađene dokumentacije za odbranu- „spontano organizirana odbrana“- po otpočinjanju b/d, što je krajnji ishod odbrane činilo do kraja neizvjesnim.

Cilj odbrane je bio: „Spriječiti snage HVO-a da ovladaju kompletnim prostorom grada Bugojna, zaštititi civilno stanovništvo i onemogućiti dalje napredovanje (HVO-a) prema srednjoj Bosni i zaokruživanje teritorije hrvatske para države na prostoru RBiH, tzv. HR-HB (koja će i formalno uskoro biti proglašena, 28. 08. '93.).

Zadatak jedinica OS Bugojno glasio je: „Izvođenjem uporne i aktivne odbrane nanijeti neprijatelju gubitke u ž/s i MTS-u, slomiti njegovu napadnu moć i očuvati cjelovitost teritorija Republike Bosne i Hercegovine, sa težištem na zaštiti civilnog stanovništva".

Rezultat ovih jedanaestodnevnih borbi bio je **potpuni uspjeh** - potpuna realizacija zadatka i cilja: odbranjena je slobodna teritorija grada Bugojna i općine u cjelini. Bugojno je (kao i Travnik) jedan od najznačajnijih gradova koji je odbranjen i oslobođen od ekstremnog dijela HVO-a.

Nepouzdani su podaci kolike je gubitke imao HVO. Najpribližniji su podaci koje je 1999. objavio Ante Visković - 107 poginulih i 130 ranjenih bojovnika HVO Bugojno. Gubici HVO-a u MTS-u sasvim su izvjesni.

U **ratni plijen** OS Bugojno dospjela su sljedeća sredstva: 1 tenk T-55, 1 Fagot, 2 haubice H-105 mm, 3 haubice H-122 mm, 4 topa 76 mm „ZiS", 2 topa B-1 76 mm, 3 LRL -107 mm, 2 LRL-128 mm, 15 MB-120 mm, dosta PAM-ova i drugog oružja i oruđa.

OS Bugojna imale su veoma velike gubitke: **92 poginula i 211 ranjenih boraca.**

3.2.
Pregled stradanja pripadnika Armije RBiH

U borbenom djejstvu „Odbrana Bugojna“, izvedenom u periodu od 17. 07.- 28. 07. 1993. godine, Oružane snage RBiH Bugojno imale su veoma velike gubitke u živoj sili- 92 poginula i 211 ranjenih boraca. (Izvor- Ovjerena Potvrda KzR 307. bbr, broj 38-32-02/1-3-27/12, od 09. 12. 1998. god.).

3.2.1. Poginuli (rangirani prema datumu pogibije do 29. 07. ‘93.)

1. Haračić Fahrija
2. Čehić Almir
3. Ćatić Bahrija
4. Ćatić Fahrudin
5. Čorhušić Edib
6. Čusto Mujo
7. Fuka Sulejman
8. Hodžić Mesud
9. Jusić Hasan
10. Jusić Husejn
11. Musić Sinan
12. Rujanac Sabit
13. Selimović Mesud
14. Sijamija Rusmir
15. Smajić Enver
16. Teskeredžić Senad
17. Vugdalić Huso
18. Zec Asim
19. Zec Fahrudin
20. Alić Hamdija
21. Alić Hašim
22. Batić Sabahudin
23. Beganović Ibrahim
24. Beganović Tahir
25. Cetin Raif
26. Čizmo Zenuh
27. Dagoja Zijad
28. Delić Hajrudin
29. Gazić Almir
30. Habibović Vehab
31. Hadžibegović Sulejman
32. Huskić Mirsad
33. Jusić Alen
34. Karadža Muzafer
35. Krivdić Jasmin
36. Kulenović Dževad
37. Mastalić Sead
38. Nuhefendić Muris
39. Nuhić Nermin
40. Smajić Edhem
41. Šošić Amir
42. Talić Mesud
43. Talić Senad
44. Tukar Sait
45. Tupo Senad
46. Velagić Nuhan
47. Velagić Sadik
48. Zukanović Hajrudin
49. Balihodžić Derviš
50. Bašimamović Emin
51. Čaluk Fahrudin
52. Halilović Bakir
53. Hodžić Smail
54. Jusić Zijad

55. Karagić Kemal
56. Katkić Fahrija
57. Kelić Munir
58. Muratspahić Senad
59. Smajić Mustafa
60. Verem Rahmija
61. Zec Omer
62. Bilanović Esad
63. Burzić Midhat
64. Gromila Hašim
65. Kovačević Nijaz
66. Sarać Mehmed
67. Talić Ekrem
68. Bašić Omer
69. Behić Eniz
70. Džanan Raif
71. Fazlibegović Mustafa
72. Hadžić Abdulah
73. Kosovac Nihad
74. Mekić Rasim
75. Mujkić Hašim
76. Ramljak Erdovan
77. Velagić Muharem
78. Čorhušić Vernes
79. Forić Enes
80. Šehić Selmir
81. Hadžić Kemal
82. Mehić Smail
83. Sofić Sead
84. Čaluk Esad
85. Ćurić Mirsad
86. Forić Džemal
87. Omeragić Ismet
88. Kero Nermin
89. Čolić Vahid
90. Neslan Džemal
91. Idrizović Ismet
92. Elkaz Refik.

3.2.2. Ranjeni

1. Abazović Haris
2. Abazović Haris
3. Abdalajbegović Sakib
4. Agić Mehmed
5. Ajanović Samir
6. Alić Fahrudin
7. Alić Hajrudin
8. Alić Muharem
9. Alkić Edin
10. Avdagić Armin
11. Avdić Ismet
12. Basarić Islam
13. Bašić Enver
14. Bašić Nihad
15. Batić Irfan
16. Beganović Senad
17. Begović Ibrahim
18. Berić Zijad
19. Bešir Šerif
20. Bešlagić Haris
21. Bevrnja Fadil
22. Bevrnja Nihad
23. Bilanović Halid
24. Bilkan Senad
25. Brkić Jakub
26. Bušatlić Ahmet
27. Bušatlić Mirsad
28. Cetin Munir
29. Čehaja Iso
30. Čehaja Suljo
31. Čehajić Safet
32. Čemer Faruk
33. Čemer Sanel
34. Čizmo Afan
35. Čučuk Salih
36. Ćatić Emin
37. Ćeso Fadil
38. Daul Dževad
39. Dautbegović Admir
40. Dedić Ibrahim
41. Dedić Mustafa
42. Dervišić Halil
43. Dervišić Hasan
44. Dervišić Nasaf
45. Dizdar Jusuf
46. Dželilović Enes
47. Dželilović Ferid
48. Dželilović Hamdo
49. Dželilović Muhamed
50. Dželilović Nail
51. Dželilović Salih
52. Džopa Senad
53. Džulović Jusuf
54. Dlakić Ibrahim
55. Duraković Kasim
56. Dželilović Mehmed
57. Džihan Enes
58. Džihan Sead
59. Fazlibegović Abduselam
60. Garača Huso
61. Gekić Munsif
62. Grbo Dino
63. Grcić Elvedin
64. Grizić Dževad
65. n.n.
66. Hadžić Ekrem
67. Hadžić Midhat
68. Hadžić Mirsad
69. Hajdarević Hajrudin
70. Hakanović Adis
71. Hamzakadić Amrudin
72. Haračić Malik
73. Hatibović Muhidin
74. Haznadarević Dino
75. Haznadarević Haris
76. Haznadarević Ibrahim
77. Haznadarević Vahid
78. Hodžić Mujo
79. Hodžić Nihad
80. Hodžić Rašid

81. Horozović Fadil
82. Hodžić Sulejman
83. Hodžić Zijad
84. Hubljar Emir
85. Huseinbegović Enes
86. Husić Ekrem
87. Husić Munir
88. Husić Salem
89. Idrizović Mensur
90. Islamović Enver
91. Ivković Ismet
92. Ivković Sulejman
93. Jašarević Zahid
94. Jusić Nijaz
95. Jusić Suad
96. Jusufbašić Mustafa
97. Jusufbegović Amel
98. Jusufija Ibrahim
99. Jusufija Semir
100. Kahvedžić Bakir
101. Kalajdžisalihović Salih
102. Kalbić Dževad
103. Kaniža Mehmed
104. Kaniža Nahid
105. Karadža Mesud
106. Karagić Enver
107. Karagić Fehrija
108. Karagić Husein
109. Karalić Nijaz
110. Karaosmanović Nijaz
111. Karašin Hamdija
112. Kehić Jusuf
113. Kelić Semir
114. Kero Fahir
115. Kišija Zijad
116. Kmetaš Hasan
117. Kmetaš Šerif
118. Korenić Mirsad
119. Kosovac Esma
120. Kovač Nusret
121. Kovač Salih
122. Kulašin Džemal
123. Kulašin Edin
124. Kunić Avdo
125. Kunić Pašo
126. Kurbegović Admir
127. Kurbegović Mehmed
128. Kurić Edin
129. Kurić Nizar
130. Kurtović Mirsad
131. Manjgafić Ferid
132. Mašić Nafiz
133. Mehić Namir
134. Mekan Rifet
135. Memić Hazim
136. Memić Rusmir
137. Mešan Hamid
138. Mlivo Enes
139. Mlivo Hamid
140. Mlivo Jasmin
141. Muharemović Akif
142. Muharemović Nermin
143. Muheljić Safet
144. Muhić Zlatif
145. Mulaosmanović Nedžad
146. Muratović Nusret
147. Muratspahić Abid
148. Muratspahić Fikret
149. Muslimović Muslija
150. Mustafica Mirsad
151. Mustafica Nihad
152. Nebić Jusuf
153. Nezić Hasan
154. Novalić Emir
155. Novalić Sead
156. Nuker Vernes
157. Omanović Senad
158. Omeragić Jakub
159. Omeragić Nedžad
160. Opardija Salem
161. Opardija Sefir
162. Pajić Sead
163. Petrović Zekir
164. Porić Omer
165. Pucar Muharem
166. Ramić Edin

167. Ramić Sulejman
168. Redžić Halid
169. Redžić Nusret
170. Rustempašić Asim
171. Rustempašić Elvedin
172. Rustempašić Hrusto
173. Rustempašić Rijad
174. Salihagić Adnan
175. Sarajlić Enes
176. Sarajlić Ihdija
177. Šehić Idriz
178. Šeho Mirsad
179. Šeho Sulejman
180. Selman Muharem
181. Sijamija Hajrudin
182. Škandro Senad
183. Skrobo Izet
184. Šljivo Nedžad
185. Smajić Adem
186. Smajić Elvedin
187. Smajić Naim
188. Sukara Azrudin
189. Sulejmanagić Džafer
190. Sultanović Almir
191. Sultanović Ibrahim
192. Šumar Enver
193. Supur Ešef
194. Supur Salko
195. Šutković Ismet
196. Šutković Mehmed
197. Tahirović Esad
198. Talargić Damir
199. Tukar Esad
200. Tutkur Muhamed
201. Vardalić Osman
202. Velić Sabahudin
203. Verem Šemsudin
204. Vilajet Suad
205. Zahirović Sabina
206. Ždralović Zijah
207. Zec Ahmet
208. Zec Mujo
209. Zec Nermin
210. Žuljko Almedin
211. Zulum Džemal.

3.2.3 Fotografije-svjedočanstva o razaranju Bugojna koje je izvršio HVO u periodu sukoba 17.-29. jula 1993. god.

(u nedostatku autentičnih, fotografije su preuzete sa VHS trake zbog čega su slabijeg kvaliteta)

VHS Slika, Zgrada Motela „Akvarijum“ Bugojno

(Zgradu je zapalio HVO pred povlačenje. U podrumu ove zgrade bili su zatočeni civili Bošnjaci iz Vrbanje.).

VHS Slika, Pripadnici Stožera HVO Bugojno na svom KM u Vili Gorica, juna 1992.

(Vidno razdragani i veoma iskreni pripadnici Stožera HVO Bugojno s ponosom uvježbavaju nacistički pozdrav. Pod njihovom komandom je bila 104. brigada HVO „Eugen Kvaternik“ Bugojno i Domobranska pukovnija Bugojno. Slijeva udesno stoje: dr. Ante Bagarić, Vladimir Šoljić - predsjednik HVO Bugojno, Babić Zdravko - Babac, vojni zapovjednik HVO Bugojno; sjede slijeva nadesno: dr. Zvonko Mihaljević, Frano Antunović i Zoran Galić.).

VHS Slika, Vila Gorica (Titova vila na Gorici kod Bugojna)
(U vili je bilo KM HVO-a. Prije povlačenja- HVO je zgradu zaplio i minirao.

VHS Slika, Sultan-Ahmedova džamija u Bugojnu

(Džamiju je srušio HVO Bugojno sa 50 projektila velikog kalibra. Da bi mogla srušiti munaru, artiljerija HVO je prethodno morala porušiti sve zgrade u toj ulici.).

BUGOJNO, maj 1993.

VHS Slika, Zgrada Pošte u Bugojnu
(Zgradu je granatama zapalila artiljerija HVO Bugojno.)

VHS Slika, Pravoslavna crkva u predgrađu Ćipuljić

(Crkvu je srušio HVO Bugojno, jula 1992. godine.)

VHS Slika, Stambeno-poslovni objekti u centru grada Bugojna
(Zbog poraza, objekte je za odmazdu direktnim artiljerijskim pogocima razorio HVO.)

VHS Slika, Selo Gračanica (bošnjački dio), općina Bugojno
(Selo je HVO Bugojno razorio artiljerijskim granatama, jula 1993. godine.)

VHS Slika, Kuća Fehke Velagića u Vrbanji, općina Bugojno

(U podrum ove kuće, u vrijeme sukoba, jula 1993., sklonilo se oko 150 bošnjačkih civila iz okupiranog sela Vrbanja. Pod okriljem noći ovi civili su se uspjeli izvući preko Vrbasa prema naselju Jaklić i dalje prema gradu Bugojno. One mještane sela Vrbanja, koji se nisu uspjeli izvući iz naseljela, HVO je pogubio počinivši strašan zločin nad civilnim stanovništvom.)

3.3.

Značaj ostvrenih vojnih rezultata na dalji tok ratnih djelovanja, na prostoru srednje Bosne, kao i cijele Bosne i Hercegovine

3.3.1. Mjesto gornje-vrbaskog područja (Gornjeg Vakufa i Bugojna) u planovima hrvatske države i Hrvatske vojske

Poslije poraza, među izbjeglim bojovnicima i stanovništvom Bugojna širilo se pitanje odgovornosti: 'Ko je zapovijedio napad HVO postojbi Bugojna na jedinice Armije RBiH Bugojna'? Pokretanje vojnih aktivnosti HVO-a u gornje-vrbaskom području protiv Armije RBiH, tj. na području općine Bugojno (i Gornji Vakuf), bilo je vezano za Glavni stožer HVO. Zapovjedništva domobranstva i 104. brigade HVO „Eugen Kvaternik" Bugojno su znala da su potezi Glavnog stožera HVO u direktnoj liniji zapovijedanja sa Glavnim stožerom Hrvatske vojske, pa ipak, zapovjedi su primane od rukovodstva paradržave „herceg-bosne", i oštrica kritika se s pravom usmjerila prema njima.

Vojno rukovodstvo te paradržave zalagalo se i svim sredstvima borilo za njeno teritorijalno zaokruživanje, ravnopravno postojanje i funkcionalno djelovanje, očekujući na tom putu "težak rat sa Muslimanima". To je, ustvari, bio i njihov cilj. U tom kontekstu interesantne su izjave Predstojnika odjela za odbranu HVO-a, Brune Stojića, i zapovjednika Glavnog stožera HVO-a, Milivoja Petkovića, iznesene **na sastanku zapovjednika Operativne zone Sjeverozapadna Hercegovina, održanom u Tomislavgradu, 08. juna 1993. godine, na kojem su učestvovali i zapovjednici bugojanskog HVO:** "Čeka nas težak rat sa Muslimanima;" "Vensov plan se neće provesti u djelo (vrlo teško)"; "Naš cilj je Herceg Bosna bez dilema (Bosna, vjerovatno, od 3 države)"; "Prebaciti postrojbe iz Bosne u hrvatske provincije"; "Granice provincija su naša prva crta obrane". (Citirano prema knjizi, *Zločini u Vrbanji jula 1993.,* Sarajevo 2001., str. 108)

Politika HDZ o proglašenju **"Hrvatske banovine u BiH" i "provođenje referenduma za priključenje Republici Hrvatskoj",** te uspostavljanje "Hrvatske zajednice Herceg - Bosna", uključivala je i mogućnost tzv. (Tuđmanovog) "humanog preseljenja" stanovništva, a tehnike „humanog" preseljenja stanovništva detaljno su razrađene u knjizi Ante Valente iz 1991., u kojoj je dat potpun inženjering zaokruživanja paradržavne tvorevine "Hrvatske zajednice Herceg-Bosna".

Kada je HVO/HV po srednjoj Bosni počeo gubiti gradove, krenule su kritike prema „hercegovačkoj politici“ koja ne vodi računa o interesima Hrvata srednje Bosne i Posavine. Predsjednik Hrvatske, ***Franjo Tuđman,*** tada je odlučio presjeći polemike i širenje nezdrave atmosfere, preuzimajući svu odgovornost na sebe-ističući da, sve što se dogodilo u „herceg-bosni“, dogodilo se na osnovu njegove zapovjedi. Pa i napad na jedinice Armije RBiH u Bugojnu, iako nije bilo, baš, izgleda za uspjeh u toj borbi. Naravno, za pripadnike Armije RBiH, potvrda tih sumnji obistinila se tek dugo poslije završetka rata.

Franjo Tuđman je skupio svoje Ministarstvo odbrane u Predsjedničkim dvorima, 22. oktobra 1993. godine, i u širem uvodu, između ostalog, izjavio: ***„Ja sam*** *pred par mjeseci* (početak juna ‘93., p.a.) *izložio situaciju i* ***DAO ZADAĆU,*** *ministru obrane Šušku i generalu Bobetku, za našu pomoć i naše angažiranje u „herceg-bosni“, jer se tamo rješava... pitanje budućih granica Hrvatske države... i da se odbrane položaji koje je HVO tamo držao. To je bila crta: Novi Travnik-Vitez-Busovača-Mostar, i da bi trebalo riješiti problem Gornjeg Vakufa i Bugojna. Ali ta zadaća sasvim nije do kraja izvršena.“* (STENOGRAMI O PODJELI BOSNE, knjiga 1., Split-Sarajevo, 2005., str. 351).

„...I ne samo obraniti crtu, što je bila zadaća u početku, ***TREBALO JE OVLADATI BUGOJNOM!*** (Isto, str. 352)

„...Mi smo s Muslimanima (tada, pred početak odlučnih sukoba, u junu ‘93., p.a.) *sklopili sporazum, i javni i tajni, oko ujedinjenja Muslimanske i Hrvatske Republike. Zbog strateških razloga moramo ići na taj sporazum s njima, ali isto* ***osigurati strateške interese Hrvatske što se tiče teritorija.*** *A imamo i sa Abdićem sporazum, da, ako dođe do razlaza, odnosno kada dođe do razlaza, da ta „Zapadna Bosna“ je sastavni dio Hrvatske.“* (Isto, str. 353)

3.3.2 Angažman Hrvatske vojske u napadu na Gornji Vakuf i Bugojno

Poslije poraza HVO-a u Bugojnu (i neuspjeha u Gornjem Vakufu), u Zagrebu je, očito, nastalo gorko otrežnjenje. Franjo Tuđman je priznao da je on izdao zadaću angažmana Hrvatske vojske u BiH, ali je **za neizvršenje** te zadaće pozvao na „**raport**“ generala Janka Bobetka. Izvršio je pomenutu ANALIZU sa Ministarstvom odbrane u Predsjedničkim dvorima u Zagrebu, 22. 10. ‘93., na kojoj je u svoju odbranu ***Janko Bobetko*** iskreno iznio podatke o angažmanu Hrvatske vojske na dijelu fronta, na pravcu Prozor-Gornji Vakuf-Bugojno. Potvrdio je da je ***angažirana kompletna 5. brigada sa vinkovačkog fronta,*** kojom je zapovjedao Kapular. „...***to je 2.500 ljudi,*** *plus sve topništvo, oklop* (12 tenkova, p. a.) *i kompletno zapovjedništvo, ... na toj liniji gore kod Gornjeg Vakufa, gdje i sada drži položaj u samome gradu“.* (Isto, str. 353)

„Peta brigada je svoj zadatak,..., jako dobro učinila i radila.“ (Isto, 354) *Imala je zadaću- obraniti crte,* ***ovladati Bugojno.”***

„Što se tiče streljiva..., ...čitav jedan aparet je isključivo lociran u Pločama, za dotur robe direktno preko Ljubuškog, gore preko Gruda, Grude su baza njihova, logistika,... što se tiče naše strane to je...apsolutno funkcioniralo. ...Gotovo i teorijski nemoguće je brže dostaviti nego što smo mi to radili.

Problem jeste podjela tih frontova kojih ima puno, svi su aktivni,...inicijativa je još u rukama Muslimana bila,...odnos snaga je bio nepovoljan za njih, uvijek 10:1 u prosjeku“. „...To (je) veliko frontalno zaposjedanje, da pošaljemo i pola ove vojske, to je toliki danas prostor.... Sa slavonskog osjetljivog prostora smo izvukli i 3. i 5. brigadu. ...mislim da je upotreba snaga bila ne baš najbolja. Može biti puno snaga,...

Izgovore i opravdanja Tuđman mu nije prihvatio: *„Ja gledam rezultate. Znači, Gornji Vakuf i Bugojno su ostali u njihovim rukama.“* (Isto, str. 355)

Imra Agotić je izjavio da je u toku 1993. godine HRZ za potrebe HB ostvarilo 105 letova, 154 sata, prevezlo 700 ranjenika plus 1.300 drugih osoba i 50 tona tereta, sve po zahtjevu HVO, direktno iz Divulja; te, da su HVO-u predpočinjena 4 helikoptera Mi-8.

No, sve ovo nije moglo pomoći HVO-u Bugojno, nije moglo imati neposrednog uticaja na borbena djejstva.

3.3.3. Negativne posljedice poraza HVO u Bugojnu i Gornjem Vakufu na Hrvatsku vojsku, na HVO, na „herceg-bosnu“

Poraz u Bugojnu i na Gornjem Vakufu, srušio je vlastiti mit kod bojovnika HVO o vrijednosti Hrvatske vojske, izbacio na površinu sve njene slabosti i pokopao iluzije o opstanku paradržavne tvorevine herceg-bosne. Svoja zapažanja o ispoljenim slabostima iznio je prvo **general Bobetko,** ali je, želeći da ublaži neuspjeh, naglašavao samo objektivne nepovoljne okolnosti: podjela (iscjepkanost) fronta, velika linija fronta, velik prostor, decentralizirana taktika, problemi u zapovijedanju; HVO piloti neće da lete za Bilu i Kiseljak, itd.

Međutim, geleral **Josip Lucić, glavni inspektor Hrvatske vojske,** iznosio je unutrašnje slabosti Hrvatske vojske angažirane u Bosni i Hercegovini:

„...Ljudi su otišli dolje, a ti ljudi se polagano vraćaju, prisutno je nezadovoljstvo. ...nisu prihvaćeni...u smislu ...da ih se organizirano dočeka, da znaju gdje će biti upotrijebljeni, da znaju šta će raditi. ...Nakon mjesec dana 50% ljudi se vratilo; 90

pripadnika 1. brigade, već su mjesecima dolje; ...sve ćemo manje dobrovoljaca pronalaziti za taj prostor; ...rođeni Hercegovci nisu zainteresirani da idu više dolje...; novcem su razoreni međuljudski odnosi. (Isto, str. 363). *Susreo sam se sa Kapularom u Splitu, rekao je da su oni- da je* ***5. brigada bila uspješno napredovala. Međutim, ostaje prazan prostor, nema nitko tko će preuzeti, ne zna se.*** *I, jednostavno, nakon nekoga vremena, dobrovoljačke postrojbe se zaustavljaju, i više nisu spremne izvršavati, jednostavno odustaju od svojih ciljeva. A Metković je pun mladih ljudi sa prostora „herceg-bosne."* (Isto, str. 364)

„...Nama su se postrojbe koje su odlazile - vraćale se RAZORENE i iscrpljene; ...svaka postrojba koja ode, kada se vrati, ona više ne postoji, *ona se mora generalno obnoviti. ...Predlažem da gardijske brigade, koje imamo, pokušamo djelomično izvući sa ratišta, ...da ih se pokuša upotrebljavati kao profesionalne postrojbe....Hrvatske postrojbe, sa našeg teritorija, polagano bi morale u sve veću dubinu, stvarno kontrolirane i povezane, u jedan prostor. Veoma teško je na takav prikriven način, da kažem, ratovati"...*(Isto, str. 367)

„...Gospodine Predsjedniče,... ja sam vam uputio pismo...***kada je prijetio raspad svih naših gardijskih brigada,... naše gardijske brigade ponovo dolaze u sličnu situaciju".*** (Isto, str. 369).

Ministar odbrane, Gojko Šušak, otvoreno se suprostavio generalu Janku Bobetku, pobijajući njegove podatke o angažmanu 5. vinkovačke brigade na Gornjem Vakufu, i u dijelu koji se odnosi na brojnost vojnika i u dijelu koji se odnosi na broj angažiranih tenkova. Taj neprijatni „dijalog" tekao je na sljedeći način: (Govori ministar Šušak)

„Gospodine generale, nikada 5. brigada nije bila sva u Hercegovini, nikada više od 1.000 ljudi iz 5. brigade, vi govorite dvije i po tisuće ljudi, dvije i po tisuće broji brigada. Nikada nije bila angažirana,- ona je bila angažirana pet mjeseci na Zemuniku dolje, i ona je prebačena u Hercegovinu, već umorni ljudi. Nikada više, ***sada ima oko 700, nikada više od tisuću ljudi nije bilo iz 5. brigade tamo, nije moguće bilo...".***(Isto, str. 365).

Na ove „optužbe" general Bobetko je reagirao emotivno, ***„...Kompletna 5. brigada, ministre..., 12 tenkova, baterije topova, municija, sve što ima brigada je prevučeno;...i 12 tenkova iz 1. brigade,... i 4 tenka iz Slavonske Požege"...,*** (Isto, str. 366 i 367).

Ovu 'analizu' velikog neuspješnog angažiranja Hrvatske vojske u „herceg-bosni", **Franjo Tuđman** je zaključio davanjem **nove zadaće:**

„Nismo dovoljno djelovali tamo, ...ako imamo sve te generale tamo, koga poslati, ako oni nisu ljudi koji mogu osigurati tu zadaću? ***...Čini mi se da je glavni problem ovladati tim GORNJIM Vakufom i Bugojnom,*** *tom komunikacijom Prozor-Jajce."* (Isto, str. 371).

„...Razmotriti kakve jedinice uputiti tamo, ove kopnene; ...eskadrile- kao eskadrile HVO; razmotrite da li još treba helikoptera i pilota". (Isto, str. 375).

„Trebali bi iskoristiti da jednim smišljenim udarom, jednim protuudarom, ili pak nekakvom desantnom operacijom, ***...NAPALM BOMBE DA SE TAMO UPORABI!; ma nije mi jasno zašto ne bismo mogli ovladati u potpunosti Bugojnom i Gornjim Vakufom.*** *Oko Gornjeg Vakufa se, doduše, priča, da jednim dijelom vladamo, a* ***o Bugojnu se ništa ne govori****... Čak su i evropski pregovarači očekivali da ćemo mi taj problem riješiti."* (Isto, 376-377)

Sretan što je dobio priliku za „popravni" ispit na području gornjevrbaske regije, svoju diskusiju na ovoj analizi (raportu), načelnik Stožera HV, general Janko Bobetko je nadobudno završio riječima:

"Ovdje ćemo mi Vakuf zauzeti, onda i Bugojno automatski ...ode u mat poziciju." (Isto, str. 376-377)

Da li je Bobetko bio svjestan, kada je ovo govorio, činjenica- koliko je daleko Bugojno od Zagreba i da u Bugojnu uopće nema postrojbi HVO-a?

3.3.4. Dalja srljanja HV/HVO za povrat Bugojna

Dana 22. oktobra 1993. godine, za neizvršenje zadaće u BiH, Tuđman je pozvao na odgovornost svoje Ministarstvo odbrane. Ali 05. novembra 1993. godine, Franjo Tuđman je u Split, u „Vilu Dalmacija", pozvao na „odgovornost" vojne i civilne predstavnike „herceg-bosne", kako bi razmotrili političku i vojnu situaciju, ali da bi im dao i nove instrukcije u vezi sa obratom svoje politike. Bila je to nova velika 'analiza' minornog učinka vojnog angažiranja Hrvatske vojske u Bosni i Hercegovini.

Umeđuvremenu, HVO je ostao još bez jednog grada, bez Vareša, u kojemu je napravio strašan zločin nad civilnim stanovništvom (Stupni Do). U uvodnom izlaganju **Tuđman** je, između ostalog, naglasio da je sastanak sazvao zbog *„kritične situacije" u „herceg-bosni" i cijeloj Bosni i Hercegovini i negativnog uticaja na Hrvatsku."* (Isto, str. 380)

Prisutnima je pročitao **pismo nadbiskupa** Vrhbosanskog, monsinjora Vinka Puljića. To pismo najočitije pojašnjava raspoloćenost hrvatskog nacionalnog bića i pogubnost hrvatske politike spram BiH. O tome uvjerljivo govori sljedeći dio pisma: „...Nedavno je i jedan općinski zapovjednik iz srednje Bosne, vrativši se s puta iz Gruda, izjavio- ***Mi imamo sklopljen ugovor sa srpskom stranom. Oni će HVO-u pružiti pomoć, očistiti krajeve koje kontroliramo te će nam Srbi omogućiti iseliti***

Hrvate iz Kiseljaka, Kreševa, Vareša, Viteza i Busovače, a mi ćemo te predjele predati četnicima. *Na upit zašto se žrtvuju toliki momci, koji se bore, navodno je odgovorio* ***- moramo izazvati Muslimane da nas potjeraju odavde. Taj zadatak sam dobio.“*** (Isto, str. 382).

Tuđman je političkom vođstvu „herceg-bosne“ iznio i **prijedlog Ive Komšića** ***da se HVO u opkoljenim hrvatskim naseljima u srednjoj Bosni „veže za Armiju RBiH,...*** *da bi se spriječili međusobni napadi i na taj način zadržao hrvatski puk tamo.“* (Isto, str. 383).

Potvrdio je da računa i sa politikom Komšića u Sarajevu, jer *„Objektivno,* ***problem ‘herceg-bosne’ jeste veoma zamršen, jedan od najzamršenijih na svijetu.“*** (Isto, str. 390)

Jadranko Prlić je Tuđmanu iznio svoje stavove o „HRHB:“

„...Kad govorim o ‘herceg-bosni’, čitavo razdoblje praktički jeste borba između sustava i inprovizacije; ... naša politika, ako i zbog čega doživi poraz, doživjet će zbog voluntarizma i olakog svaćanja problema. ... Mi smo praktički u ‘herceg-bosni’ ostali bazirani na najnerazvijeniji hrvatski razvojni pravac, (bez objekata, kolektivnog smještaja i sa tih 60, 70 tisuća izbjeglica)...područje zapadne Hercegovine, ... praktički čitav pravni i ostali sustav funkcionira samo na ovom području.“ (Isto, str. 395)

„...Nama sad ***prijeti ozbiljna opasnost da postanemo slijepo crijevo u svakom pogledu.... Ja sam ekonomista, da li smo mi rentabilna investicija Hrvatske,*** *imajući u vidu sve što je uloženo kroz oružje i sve ostalo. ...(Mi) ćemo morati da predložimo varijante* ***potpunijeg približavanja. ...U ovom trenutku nam je potrebna vojna pobjeda,*** *da se povrati i situacija i raspoloženje..., da li je to Mostar, da li je to Vakuf, ili ova akcija koja se gore planira- spajanja Kiseljaka sa Busovačom.* ***...Mi se moramo približavati zaokruženju teritorija...***

... Mi smo kao vlada proljetos utvrđivali i prijedloge i zaključke, čak i o preseljenju određenih brigada sa nekih područja koje bi uključivalo i preseljenje pučanstva sa tih područja i njegovo koncentriranje na određenim pravcima za koje smatramo da mogu postati i ostati hrvatski prostori...

...Mi sa Srbima moramo igrati igru zbog ovih enklava, jer je to jedini način da ih uopće održimo...

*...A što se tiče Muslimana, očigledno je da će se morati igrati igra na dvije karte, sa različitim ljudima...****Bez lomljenja kičme Armije*** (Republike, p. a.) ***Bosne i Hercegovine na pravcu srednje Bosne, smatram da se teško može očekivati bilo kakvo posebno rješenje*** *sa ovom dominantnom grupacijom kod Muslimana na čelu sa Alijom Izetbegovićem.“* (Isto, str. 398)

Zapovjednik GS HVO, **general Slobodan Praljak,** konačno je odlučio progovoriti najiskrenije svom komandantu, o političkoj i vojnoj situaciji, za čijeg komandovanja je sahranjena paradržava herceg-bosna u srednjoj Bosni. Pokušao se Praljak 'prati' i naći objektivna opravdanja za nastalo stanje; prenaglašavao je kvalitet Armije RBiH, ali, bilo je i samokritike- predlažio je smjenu sva tri generala HVO-svoju smjenu, smjenu Petkovića i smjenu Tole, jer među njima ima animoziteta, sukoba, umorni su, istrošeni. Dao je jednu, dosta vjernu, rekapitulaciju stanja- uzroka i posljedica hrvatske politike u BiH. Suštinski zaključak, koji se Tuđmanu nije mogao svidjeti, bio je: „Pravimo velike analize, a mi ćemo doći u situaciju da ćemo samo gubiti"... Evo fragmenata Praljkovog, vjerovatno, posljednjeg referisanja:

„Protjeravanjem Muslimana od Srba, ***doživjeli smo etničku okupaciju,*** *broj stanovnika mijenjao se 1:3 do 1:10 u njihovu korist.* ***Posebice Bugojno,*** *Travnik,... u pozadini su stvarali vojsku od 30 do 35 tisuća ljudi, koji su tek 10 do 15 ljudi držali na crtama prema četnicima...*

Vojna situacija u siječnju *bila je relativno pristojna. Tada smo mi razgovarali o tome, da li Hrvati koji čine 17 posto pučanstva, koji su spali na 12 posto u to vrijeme, koji su najgore raspoređeni, mogu održati sve ove enklave i prijedlozi su bili da se proba točno definirati politička misao* ***da odredimo naše granice i onda počnemo pozivati vojsku i narod na te granice,*** *a to je u tom trenutku trebala biti banovina Hrvatska.*

Poslije Vance-Owenova plana, koji se smatrao završnom etapom rješavanja tog problema ***vojska je bila skoro napola demobilizirana,*** *rat je bio pri kraju, što su Muslimani sve iskoristili za daljnje svoje jačanje, pa smo skoro izgorili više nego što smo izgorili.*

U tom pogledu se bila snizila svaka razina vojne sposobnosti Hrvatskog vijeća obrane...

...Vojna situacija danas, jest danas s jedne strane pristojna, jer je slomljena muslimanska ofanziva koja je išla od Vakufa prema Mostaru...(???, p.a.) *U Vakufu ta ofanziva je trajala dobrih mjesec dana. ... Na tim prostorima je ona zaustavljena i slomljena, međutim, ostaje prostor ovih enklava koje smo ranije izgubili, a...****izgubili smo Fojnicu...***

...Ista situacija dogodila se u Bugojnu. *U Bugojnu smo bili i ja i pukovnik Andrić* (Miro, p.a.) *puno vremena, utvrđujući liniju prema četnicima, a poslije toga je došlo do beskrajnog popuštanja Muslimanima po sistemu „neće nas, neće nas," prepropadaja nafte itd. Svi ti dokumenti stavljani su na stol, imenovani su ljudi koji su to radili, međutim, spoj civilne vlasti i njihov uticaj na vojne strukture u tim malim kneževinama koje su stvorene bio je tako velik da je operativa vojnog zapovijedanja bila bitno sužena jer je to takva količina unutra veza i vezica u koje ne možete za kratko vrijeme, koje gradu možete posvetiti, ući.*

Tako je palo i Bugojno usprkos tome što su bili ***najbolje naoružana brigada Hrvatskog vijeća obrane sa 3 tisuće 700 ljudi, od čega dvije tisuće i 400, 300 ljudi i vojnika, plus tisuću 300 domobrana, tenk, haubice, tisuću granata*** *itd. Sve je palo jer se rasulo iznutra, i tu nije bilo jasne političke misli, o tome što se tu treba braniti kao što pokazuje suprotan primjer, recimo Žepča...*

...Tako je ista situacija bila ***u Travniku*** *gdje su isto, isto tako civilne strukture najčešće, jednostavno kao* ***i u Varešu. To je skupina lopova*** *koja je trgovala, nije ona tražila svoje mjesto nego je to trgovalo gore, preprodavalo, bogatilo se, Pejčinović koji je zatvoren, po mom dubokom uvjerenju skupa sa cijelom ekipom, trebao je biti strijeljan, jer takva pozicija ne vodi ničemu, oni ako ne bi bili, ...ovo izlika o Stupnom Dolu, samo o tome ću potom, nego se radi o tome da bi oni bili zarobljeni i tako i tako, što će se to dogoditi i ostalima, osim tamo gdje su* ***Hrvati*** *izrazito slabi kao što je to* ***Tuzla,*** *gdje nemaju nikakve šanse i zapravo* ***su sluge, i Usora*** *koja nije sklopila iz ljubavi sporazum s Muslimanima nego, upravo, zbog toga što nema nikakove šanse ni lijevo ni desno izići...*

Vojna situacija danas: ***Mogućnosti su da se za sedam dana počne ofenziva na Vakuf (Gornji), sa relativno velikom izvijesnošću da se uspije...,*** *na negdje-* ***prema Bugojnu do Gračanice,*** *a dalje mislim da sa postojećim snagama koje imamo, ne bi se moglo ići, iako smo mi gore osvojili- što lijevo, što desno... neke bolje taktičke položaje,...*

...Problem ***enklave Kiseljak i Vareš*** *je sada relativno pristojan zbog toga što su gore jednostavno jedinice kvalitetne i dobre, Kiseljak i Kreševo -jedinice su dobre, vojni ustroj je dobar, čvrstina vođenja postrojbi je dobra. Ostaje problem da cijelo snabdijevanje gore,* ***cijelu ratnu logistiku vršimo preko srpskih teritorija,*** *trgovinom „nafta za oružje“ i zajedničkim planiranjem nekih akcija gdje Srbi, naravno, ne daju ljude...*

...Vojna situacija ***Žepče*** *je dobra iz jednostavnog razloga što je ta brigada kao i njeno političko vodstvo od početka imalo kristalno jasne stavove, tako se ponašalo i nanijelo je velike gubitke, oteretilo napad na Vitez, Busovaču i Novi Travnik. Međutim, dolazi zima, teritorij je dosta velik, srpska vojska je sve slabija tako da smo* ***mi u nekoliko navrata, gore su ljudi morali vraćati teritorije koje su Srbi izgubili od Muslimana. Logistika potpuno ovisi o Srbima,...***

...Novi Travnik- najlošija naša enklava, *izrazito uska na pojedinim dijelovima, najveći muslimanski interes da je slome, jer bi pri tome bili predaleko udaljeni ovi dijelovi. Posebice ih „interesira SPS“ tvornica eksploziva gdje bi oni preko nje zaokružili cjelokupnu proizvodnju streljiva. Tvornica je minirana, ako bi došlo do pada to bi se sve skupa diglo u zrak. S tom enklavom nemamo nikakve veze nego helikopterom,* ***užasni problemi*** *su bili koji su po katkad kulminirali i svađama i psovkama, piloti odlete dva, tri puta, poslije toga, nakon što ih gađaju, često odustaju i ukoliko se u najskorije vrijeme od Kiseljaka prema Busovači ne probije koridor,* ***nema***

nikakovih realnih ***izgleda da će se*** *gore pri postojećoj logističkoj podršci koja ide helikopterom gdje se može odnijeti 100 tisuća metaka, što je izrazito malo, moći* ***održati ta enklava, što bi za nas bilo ravno katastrofi.*** *Mi u Bosni i Hercegovini, gospodine Predsjedniče i gospodo, ne možemo imati dva neprijatelja.* ***To je Vitez.***

Gospodine predsjedniče,...čekajući da Hrvatska pomogne sa dva bataljuna da probijemo onaj koridor prema Fojnici,... ***palo (je) Bugojno.****.. Broj dezertera u Hrvatsku je preko 12 tisuća...*

...Pomoć Hrvatske trebala bi, po mom dubokom uvjerenju, biti u brzom ubacivanju nekih jedinica za jednu akciju na sedam dana i poslije toga preko noći izvlačenje. Drugim riječima, ***ako bi se uzeo Vakuf, da se uzima Bugojno; jedinice u Imotskom, izviđanje njihovih zapovjednika i ostalog, ubacivanje jedinica, preko noći udar i poslije toga odmah izvlačenje natrag...***

...Predsjedniče, mislim da u ***Glavnom stožeru*** *se nalaze tri čovjeka, osim što nije prisutan general Matić, koja* ***sva tri bi trebalo smjeniti*** *u skorije vrijeme.* **(general Žarko Tole, general Milivoj Petković i general Slobodan Praljak, p. a.).**

...Ljudi su umorni, pa i oni sitni animoziteti koji se pojavljuju, prerastaju u sukobe i netrpeljivosti, koje, čini mi se, počinju razarati pomalo i vojnu, a i ukupnu civilnu strukturu „Hrvatske zajednice Herceg Bosna".

...jedince, *... više je to* ***narod koji je obukao uniformu...*** *nego što je to regularna vojska...*

...U tom pogledu ja mislim da bi *u vojnom dijelu i civilnom dijelu trebalo napraviti velike rezove, promjena ljudi, promjena vlade, zamjena, promjena mjesta unutar toga, ...kako sada izgleda,* ***bez obzira na velike analize mi ćemo doći u poziciju da ćemo samo gubiti.***

To znači, precizno definirati politiku spram Muslimana, a tvrdim da je ona fundamentalistička, i da će nastojati uzeti što veći teritorij.

....Mi smo *u... pogledu* (predstavljanja države HRHB, p.a.), *gospodine Predsjedniče, sve više* ***počeli ličiti*** *ukupno, zajedno, svi skupa na* ***zemljoradničku zadrugu.“*** (Isto, str. 403-407)

Možda je general Praljak i najbolje oslikao stanje u kojem se nalazi „hercegbosna", njezina vojska HVO i mogućnosti HV u BiH. Kao što se vidi, Praljak više ne traži još, i još, brigada HV; predlaže simboličan angažman, jedan bataljon dobrovoljaca, iz Imotskog da se ubaci na sedam dana i da (časkom) zauzme Gornji Vakuf i Bugojno.

Bio je to, zapravo, prijedlog za izvlačenje HV iz Bosne i Hercegovine. Ali, bila je to i zamka za novog zapovjednika HVO, koji je trebao doći, da ni njegovo komandovanje ne bude uspješnije od Praljkovog.

Angažiranje snaga veličine jednog bataljona, u samoj zamisli je vojni poraz. Predlagati da taj bataljon zauzme Gornji Vakuf i Bugojno, gradove koje nisu uspjele zauzeti svekolike profesionalne brigade Hrvatske vojske- nije rezutat vojničke neukosti generala Praljka, nego zloba prema novom komandantu a istovremeno spas Hrvatske vojske i obraza države Hrvatske, kao i prijedlog da se počne tragati za novim (valjda mirovnim) rješenjima za tzv. HRHB.

Smijenjen je general Hrvatske vojske Slobodan Praljak, došao je novi zapovjednik GS HVO-a, nova nada, **general Hrvatske vojske Roso,** koji bi upotrijebio napalm bombe, ali kako je smješa napalma ***„miksana sa BOJNIM OTROVIMA"- postoji problem,... 500 kilograma, to bi uništilo jedan cijeli grad kemijski. Tu nema čovjeka koji bi ostao čitav, toga nema...Ja čuvam to kao adut."*** (Isto, str. 446-447). Franjo Tuđman mu, ipak, nije dozvolio da upotrijebi bojne otrove.

Propao je i novembarski plan za zauzimanje Bugojna i Gornjeg Vakufa, a Hrvatska je otvoreno, izdavanjem odgovarajućih dokumenata, pokazala da je agresor u Bosni i Hercegovini (Isto, str. 477).

Kasnije će Roso biti najveći štovalac Armije RBiH ***(„Muslimani će dobiti oružje,...oni će nas vojnički potamaniti")*** i jedan od čelnih ljudi Združenog štaba Armije RBiH- HVO.

No, pođimo redom i pokažimo ***kako je propao novembarski pokušaj Hrvatske vojske da ovlada Gornjim Vakufom i Bugojnom.***

Kada je, poslije oktobarske kritike, Ministarstvo odbrane i stožer Hrvatske vojske dobio novi termin za 'popravni ispit' na Gornjem Vakufu i Bugojnu, nastale su ubrzane pripreme. Nesebično su se angažirali najodgovorniji ljudi, praćeni budnim okom i dnevno usmjeravani od vrhovnika Tuđmana: general Josip Lucić skupljao je „dobrovoljce", skupio je oko 500 ljudi u cijeloj HV, poslije obećanja stanova, činova,...ali tražio je od Tuđmana da dozvoli uvođenje i bataljona iz gardijskih brigada (valjda 'za svaki slučaj'). **Za operativno zapovijedanje imenovan je general Ante Roso** (Tuđman: *-Da se Roso usmjeri na ovu operativnu zadaću, znači Gornji Vakuf,... i ne znam sutra Bugojno,...* ***Bugojnom isto trebalo ovladati,***.. *.Da bi osigurao ovo strategijsku zadaću, ove granice Hrvatske, izvoli upotrijebiti sve što je moguće, jedino nećeš bojne otrove)*; **Imra Agotić** je organizirao „treću dimenziju", **ministar Šušak** se direktno uključio u izbor kadrova, procjenu situacije; načelnik stožera, general ***Bobetko je sa Rosom razradio 'svaki pedalj' operacije.***

U planiranje i realizaciju operacije uključili su se mnogi drugi generali i pripadnici ministarstva: *Crnjac, Vrbanac, Biškić, Butorac, Nojko Barinović*, svi su

osjetili da bi mogla biti pobjeda, svi su u njoj željeli učestvovati. Željeli su pokazati toj armiji- Armiji RBiH, ko je Hrvatska vojska. Svojim „HVO generalima“ htjeli su pokazati kako se komanduje, pa u početku na njih mnogo nisu ni računali. Naravno, računali su na HVO.

Mati Bobanu, koji je počeo trpiti kritike za svoje rukovođenje ‘herceg-bosnom’, nije se sve to dopadalo pa je sa imenovanjem “nametnutih generala”, oklijevao. Potvrdio je Rosu za zapovjednika sa zadrškom, a generale u njegovo zapovjedništvo- potvrdio je veoma kasno. Naravno da je to uticalo na ozbiljnost prihvatanja i realizacije zadaća.

Osim toga, **skupilo se mnogo vojničke pameti (generala bez vojske) na malom prostoru da komanduje malobrojnim jedinicama.**

U toku trajanja borbenih djejstava Tuđman je organizirao referisanje 23. 11. 1993. godine sa ministrom odbrane, Gojkom Šuškom i i generalom Zbora, Jankom Bobetkom, u Predsjedničkim dvorima. Bobetko je izvjestio da su njihove jedinice zauzele na Vranici Ždrilac, ali ključne kote nisu; jedinice HVO su usitnjene, ...i ne izvršavaju zadatke; Rosina specijalna jedinica „Matija Vlačić“ nije došla na svoj cilj, Oštri vrat; cijela brigada HVO „Bruno Bušić,“ kojom je zapovjedao Luburić, nije tjela ići uopće na operativni zadatak.... Helikopteri su izvršili sve zadaće. Snage iz Hrvatske (400 ljudi, iz 7. brigade iz Zagorja) na desnom krilu, na prostoru Bugojna, su svoje zadatke izvršili, ali im treba smjena; Muslimani su napravili najmoderniji sistem odbrane, napustili su sela i otišli u šumu, snijeg je pola metra,... Očito je bilo da je Bobetko potvrđivao loše vijesti: *„...moramo srediti jedinice HVO,... neko kompetentan da preuzme zapovijedanje i donošenje odluka. ... da se tamo napravi reda.“* (Isto, str. 474-475). Dakle, i general Roso je otpisan.

Sagledavši da je i u ovom pokušaju Hrvatska vojska sa svojim najboljim generalima ‘polomila zube’ na Gornjem Vakufu, vrhovni zapovjednik oružanih snaga, **Franjo Tuđman, očajnički je izjavio:**

„Gospodine ministre i gospodine generale, ***mi smo tu sa Gornjim Vakufom doživjeli i politički i vojnički neuspijeh.*** *Ministar, ti znaš i sam da nas je jedan od supresjedatelja pitao u tom sklopu da li smo kadri i da li ćemo ovladati Gornjim Vakufom, i ja sam vama dao zadaću, to nije izvršeno i na taj način smo se i politički i vojnički kompromitirali, i dali smo,* ***potvrdili smo*** *na taj način te* ***prosudbe da vojnički nismo dorasli čak ni Muslimanima*** *na tom području.* ***To je*** *jedan* ***fijasko...***

...Kako ste mogli, ministar odbrane i Načelnik Glavnog stožera izdati ovakvu naredbu kojom potvrđujete da Hrvatska vodi rat, da je direktno upletena... ovdje vi imenujete Glavni stožer, ministar odbrane Hrvatske vojske i Načelnik Glavnog stožera... (Isto, str. 476) ***To je politički užas... .“*** (Isto, 479)

Ova 'velika' akcija još je više posvađala hrvatske generale iz HV i hrvatske generale iz HVO. Tako je general bojnik Žarko Tole pismeno i ultimativno tražio od svog pretpostavljenog Rose, da povuče sa bojišta svoje ljude iz Specijalne jedinice, da mu ne smetaju, kojih je po spisku 600 a na zadatku mu Bobetko i Tole nabrojali 90 boraca. Tole je napustio front, 'razbolio' se i otišao u Split. Animozitet između Bobetka i Rose nije prevladan, naprotiv- povećan je. **Hrvatska vojska i HVO bavili su se sobom, nije im trabao drugi neprijatelj.**

Predsjednik Tuđman, vidjevši da su Gornji Vakuf i Bugojno 'tvrd orah', izdao je zadaću ministru Šušku: *„ Ministre, utvrditi ...* ***da li se može dovršiti ta operacija.*** (Isto, str. 482) ***...Muslimani imaju svoj cilj, osvajanje svega, Busovača, Kiseljak, do Prozora i produžetak ofenzive, poslije, južno od Mostara; znači dovršiti tu operaciju oko Gornjeg Vakufa i spriječiti ovo. Da li su svjesni toga?"*** (Isto, str. 483).

General **Bobetko** je ponovio svoj vapaj Predsjedniku i Ministru: *„Samo ako se ne pristupi odmah koordinaciji jačih snaga, za posjedanje prostora nema snaga, jer nemate- ljudi, snaga, budite svjesni toga...na položaju bi skupili oko 5 tisuća...**Nama sada za ove stvari treba 10 tisuća kao zrak...**"* (Isto, str. 483-384)

Ministar Šušak ga je podsjetio da na platnom spisku ima 113 tisuća ljudi.

☆ ☆ ☆

Na sastanku Franje Tuđmana sa predstavnicima „herceg-bosne" u predsjedničkim dvorima, u Zagrebu, *13. 02. 1994.* godine, zapaženu diskusiju dao je novi zapovjednik HVO u Bosni i Hecegovini, **general Ante Roso** - onaj isti koji je bio spreman upotrijebiti napalm bombe (napalm smješa miksana sa bojnim otrovima), samo da bi napravio pomak na bojištu gornjevrbaske regije, novembra 1993. godine. Roso se pridružio, iz nužde preobraćenoj novoj politici Tuđmana u Bosni i Hercegovini, na koji su ga privolili Amerikanci i stvarno stanje na frontu. Kad nije mogao pobijediti svog neprijatelja, jedinice Armije RBiH, mogao im se pridružiti.

„I danas se vodi bitka za središnju Bosnu i voditi će se još dugo. ...Sa moga gledišta ***problem će evoluirati*** na sljedeći način: mi to htjeli ili ne, ***Muslimani će dobiti oružje.*** *Htio to ovdje netko prihvati ili ne, ali je tako. Oko 1.400 tona naoružanja je njima spremno da se da polovicom ožujka. Bolje da se ne ulazi u vrijednost, to je naoružanje druge generacije.* ***Oni će nas vojnički potamaniti.*** *Zašto? Ima već indicija da se uvodi u borbu jedna druga tehnologija naoružanja kojega mi Hrvati ne posjedujemo, i sigurno,* ***ako ne bude bilo drugog izlaza da će biti jako teško održati taj teren.*** *To je realno. Biti će teško.* ***To je ipak masa koja će dobiti ono što joj treba i oni će nas...,*** *pošto Hrvatska vojska neće moći da se implicira izravno u sukob i da nam pomaže u onoj mjeri kao što bi trebalo, a taktika, i vi sami znate, da mijenja svoju strukturu na proljeće. Uvođenjem nove tehnike, napose trodimenzionalnog tipa,*

na teren potpuno će promijeniti ovaj rat, potpuno. Sada, u tom smislu treba nešto naći ili potpuno punktualizirati, izolirati operacije itd., ali to je već pitanje kako ćete vi i gospodin ministar i naša gospoda od ostalih da daju smjernice po pitanju operativnog rada.

Ali jedno samo mogu reći i znam da malo ima hrabrih ljudi koji će moći doći u Kiseljak i reći da to nije hrvatska zemlja, nema toga. Taj ne postoji. Jako teško će biti uvjeriti naš narod da to nije Hrvatska. Nema toga. Znam, bio sam jako često s njima u ovo zadnje vrijeme, to je prvo vjerovanje. Crkva je nama malo folklor ali prvo je vjerovanje država sada. Jako skupo su platili to iskustvo. ***Oni će svi izginuti ali Vitez nikada ne može biti Alijin; 1.650 mrtvih*** *je tamo.* ***Vitez-Busovača - to je mala regija"*** (STENOGRAMI O PODJELI BOSNE, knjiga 2., Dani& Feral Tribune, Split-Sarajevo, 2005., str. 48).

I zaista, to je mala regija; to što je ostalo teritorije pod kontrolom HVO u lašvanskoj kotlini, bilo je nedovoljno da se pravi (hrvatska) država. (Vidi kartu 'Obostrani raspored snaga 15. 10. 1993. godine, autora brigadira Remzije Šiljka).

Enklavu Busovača-Vitez-Novi Travnik HVO i HV borbom nisu mogli deblokirati. A Armija RBiH tu enklavu, ipak, nije željela uništiti. Čvrst obruč oko enklave spasio je Hrvate u njoj od egzodusa, a Vašingtonski mirovni sporazum od uništenja. Ovaj sporazum je stavio tačku i na nastojanja HV/HVO da se ponovo ovlada Bugojnom, što je bio Tuđmanov san, ali i svih njegovih generala.

Uslijedila je politička bitka za budućnost Bugojna.

K R A J

OBOSTRANI RASPORED SNAGA
15.10.1993.GODINE
1.LPBR KV
27.BBR
1.K VRS
306.BBR
3.K ARBIH
22.PBR
17.KBBR
OG "B.KRAJINA"
306.BBR
19.PBR
312.MTBR
312.MTBR
TRAV.HVO BRIGADA
STARI VITEZ
FRANKOPAN BRIG.HVO
325.BBR
BRIG."S. TOMAŠEVIĆ"
"J.FRANCETIĆ" I VITEŠKA BRIG.
308.BBR
OZ"S.BOSNA"
BRIG "N.Š. ZRINSKI"
308.BBR
17.KBBR (-1)
I/325.BBR
LEGENDA:
GRANICA OPĆINE TRAVNIK
KM OPERATIVNE GRUPE (OPERATIVNE ZONE)
KM BRIGADE
KM OPĆINSKOG ŠTABA ODBRANE
JEDINICE ARMIJE RBIH
POSTROJBE HVO
JEDINICE SRPSKOCRNOGORSKOG AGRESORA

RECENZIJE

Odbrana Bugojna - jedan od najvažnijih bojeva Armije RBiH

Abdulah Jeleč

Boj ODBRANA BUGOJNA 1993., po mom mišljenju, jedan je od najvažnijih bojeva koje je vodila Armija RBiH na ovim prostorima. Značaj odbrane Bugojna i Gornjeg Vakufa imao je stratešku važnost, jer je na ovom prostoru zaustavljena agresija HV i HVO. Januara 1993. godine, po naređenju pukovnika Hrvatske vojske Željka Šiljega, HVO i HV napale su Gornji Vakuf sa dva cilja:

- ovladati objektima Gornji Vakuf – Bistrica, i stvoriti uvjete za prodor u Lašvansku dolinu;
- ovladati naseljima Duradbegov Dolac i Dražev Dolac i time dovesti Bugojno u totalno okruženje i stvoriti uvjete za zauzimanje istog.

Shvatajući važnost odbrane Gornjeg Vakufa, iz Bugojna su blagovremeno upućene značajne snage prema Gornjem Vakufu i na taj način pomogle da se zaustavi agresija Hrvatske strane, nakon čega je došlo do primirja.

Poslije neuspjeha HVO i HV na Gornjem Vakufu, autor ove knjige vodi čitaoca do bitke za Bugojno, jula 1993.godine. On objašnjava šta su sve starješine Armije RBiH činile da do bitke sa HVO-om ne dođe. Do bitke je, ipak, došlo i za svega dvanaest dana jedinice Armije i MUP-a RBiH Bugojno pobijedile su snage HVO i HV, što je autor hronološki prikazao po danima. Pored tekstualnog objašnjavanja hronologije događaja za koju je autor koristio ratne izvještaje Operativne grupe „Zapad“, 307. motorizovane brigade Bugojno, 317. brdske brigade Gornji Vakuf i Štaba odbrane Bugojno, autor je za svaki dan na priloženim kartama dao pregled obostranog rasporeda snaga Armije RBiH i HVO, što govori o autentičnom prikazu toka borbenih dejstava.

Posljedice bitke bile su stravične - autor i slikom i riječima govori o tome.

Oslobađanjem Bugojna zadat je težak udarac HVO i HV koji je u velikom procentu smanjio njihovu mogućnost da slome otpor branilaca Gornjeg Vakufa.

Mislim da će ova knjiga doprinijeti potpunijem sagledavanju ratnih zbivanja na ovim prostorima i time skinuti hipoteku koju hrvatska strana uporno nameće o Bugojnu kao gradu u kome su počinjeni zločini nad Hrvatima.

Ovom zamjenom teza hrvatska strana očito želi prikriti, ne samo svoje namjere, nego i zločine koje je HVO Bugojno počinio nad civilnim bošnjačkima stanovništvom u bugojanskom selu Vrbanji, ali i na cijelom prostoru općine Bugojno.

Bugojno, 31. 01. 2011. godine ***Abdulah Jeleč***

Kvalitetna osnova za buduća istraživanja

Edin Ramić

Agresija izvršena na Republiku Bosnu i Hercegovinu 1992. godine od svog samog početka zahvatila je i prostor općine Bugojno. U čitavom periodu trajanja agresije, teritorija općine je bila izložena agresiji srpskih snaga sa prostora Kupresa i Donjeg Vakufa, a u periodu juli 1993. – mart 1994. godine i agresiji hrvatskih snaga (HV i HVO), kako onih sa prostora općine Bugojno, tako i onih sa prostora susjedne gornjevakufske općine.

Tokom odbrane od agresije hrvatskih snaga izdvaja se period od 17. do 28. jula 1993. godine u kojem je vođena bitka za Bugojno, za živote njegovih stanovnika i zaštitu materijalnih dobara. Tih dvanaest dana borbe svakako spadaju u najteže dane agresije na prostoru općine Bugojno, kako za jedinice Armije RBiH, tako i za civilno stanovništvo bošnjačke nacionalnosti. Snage HVO Bugojno, uz povremenu podršku srpskog agresora, u tih 12 dana pokazale su svoju krajnju namjeru, uništenje Bošnjaka i svega onoga što je povezano s njima. Na vidjelo je izašla mržnja prema Bošnjacima kao narodu ali i prema Islamu kao religiji. Cijena plaćena za slobodu grada, u ovoj krvavoj bitki je bila ogromna. U tih 12 dana jedinice Armije RBiH imale su devedeset i dva poginula i dvije stotine jedanaest ranjenih boraca, što čini gotovo 30% gubitaka u odnosu na cjelokupan period agresije, i najbolja su potvrda žestine vođenih borbi.

Ipak, i pored izuzetno visoke cijene, činjenica je da je općina Bugojno odbranjena od velikohrvatskog projekta i snaga koje su ga provodile na ovim prostorima, ali i da je ostvaren ukupan pozitivan uticaj na borbenu situaciju na širem prostoru Srednje Bosne, te osnažena politička pozicija bosanskohercegovačke delegacije na mirovnim pregovorima.

Autor knjige „Boj odbrana Bugojna 1993. godine“ u svom radu se odlučio na faktografski prikaz borbenih djelovanja izvedenih u spomenutome periodu, sa posebnim osvrtom na analizu uzroka koji su doveli do napada hrvatskih snaga, hronologiju borbenih djelovanja, te značaj ostvarenih rezultata na dalji tok borbe protiv agresije.

Knjiga obiluje mnoštvom podataka preuzetih iz originalnih dokumenata jedinica Armije RBiH, što joj osigurava neophodnu vjerodostojnost. Istovremeno, u knjizi su predstavljene autorove procjene i zaključci, što čitaocu dodatno olakšava praćenje dinamičnih vojnih aktivnosti koje su se odvijale u kratkom vremenskom periodu, na ograničenom geografskom prostoru, te sagledavanje uzročno-posljedičnih odnosa koji su vladali pred, u toku i nakon ovog borbenog djelovanja.

Budući da su istraživanja ovog borbenog djelovanja provedena i prikazana uz uvažavanje svih kriterija naučno-istraživačkog rada, ova knjiga predstavlja kvalitetnu osnovu za buduća istraživanja, vremenski i prostorno širih događaja i pojava iz perioda agresije na Bosnu i Hercegovinu na prostoru općine Bugojno, ali istovremeno neće moći biti izostavljena iz okvira bilo kojeg, budućeg, naučno zasnovanog istraživanja ove pojave.

Također, svako spominjanje imena naših šehida, onih koji su za odbranu slobode Bosne i Hercegovine položili ono najvrijednije što su imali, svoje živote, zaslužuje posebnu pažnju, i kao takvu ovu knjigu preporučujem svima onima kojima Bosna i Hercegovina leži na srcu i koji je osjećaju svojom domovinom.

Bugojno, 30. 03. 2011. godine. Edin Ramić

Bilješka o piscu

Hasib Mušinbegović

Hasib Mušinbegović (sin Zihnije i Zahide, rođ. Ašćalić), rođen je 01. marta 1952. godine u selu Kološići, općina Visoko - Bosna i Hercegovina. Osnovnu školu je završio u Gornjoj Zimči i Donjem Moštru a gimnaziju u Visokom. U vremenu od 1971. godine školovao se na Vojnoj akademiji kopnene vojske u Beogradu - smjer Artiljerijsko-raketne jedinice protivzračne odbrane (ARJ PZO), koju je završio 1975. godine u Zadru. Visoku vojnu političku školu u trajanju od dvije godine završio je u Beogradu, 1988. godine.

Poslije završetka vojne akademije službovao je nekoliko mjeseci u Zadru a zatim svo ostalo vrijeme u Sarajevu. Za svoj rad u JNA odlikovan je sa više ordena i medalja. Prijevremeno je unaprijeđen u čin kapetana prve klase. JNA je napustio 15. aprila 1992. godine, u činu potpukovnika. U Odbrambeno-oslobodilačkom ratu 1992.-1995. bio je u više garnizona (Sarajevo, Visoko, Zenica, Travnik) i u više korpusa (1., 3., 6. i 7.) Armije RBiH. U ratu je obavljao dužnosti: konandanta odreda, komandanta brigade (brdske pa motorizovane), načelnika protivzračne odbrane 3. korpusa Armije RBiH te pomoćnika za moral komandanta 7. korpusa Armije RBiH. Na ovoj dužnosti dočekao je kraj rata u činu brigadira koji je dobio vanredno. U mirnodopskom periodu obavljao je više značajnih dužnosti u Zajedničkoj komandi vojske FBiH i Ministarstvu odbrane. U penziju je stupio početkom 2008. godine.

Hasib Mušinbegović je oženjen. On i supruga Nisveta imaju tri odrasla, fakultetski obrazovana sina- Esmera, Mirzu i Edina i petero unučadi. Njihova imena su: Nedim, Iman, Faris, Nejla i Kan. Hobi brigadira Mušinbegovića su permanentno obrazovanje, pisanje knjiga o ratu i muzika. Rado zasvira harmoniku i zapjeva sevdalinku. Strastveno istražuje Odbrambeno-oslobodilački rat protiv agresije 1992. - 1995. godine. Iz te oblasti je i njegov inače veoma obimni magistarski rad. Magistirao je 2010. godine na Fakultetu političkih nauka u Sarajevu, na temu: *Sigurnosne determinante demografskih promjena na prostoru srednje Bosne u periodu 1992.-2005. godine,* pod mentorstvom prof. dr. Beridan Izeta. Do sada je objavio knjige: „Operacija Vlašić", „Monografija zlatni ljiljani i odlikovani pripadnici Armije RBiH 1992. - 1995. godine", „Drugi korpus slobodi pjeva", „Sloboda 7. korpusa", „Armija ljiljana 2. korpusa" i "Bedr i u Bosni".

Danas živi, piše i pomalo se bavi politikom u rodnom gradu Visokom.

LITERATURA I IZVORI

I.

a) Literatura

(knjige, udžbenici, rječnici, enciklopedije, monografije):

- Begić I. Kasim, *Bosna i Hercegovina od Vensove misije do Dejtonskog sporazuma*, Sarajevo, 1997.
- Bobetko Janko, *Sve moje bitke*, Zagreb, 1996.
- *Bosna i Bošnjaci u politici i praksi dr Franje Tuđmana*, Sarajevo,1998.
- Cigar Norman, *Genocid u Bosni- politika „etničkog čišćenja“,* Sarajevo, 1998.
- Čekić Smail, *Uzroci, ciljevi i razmjere agresije na Bosnu i Hercegovinu*, Sarajevo, 1995.
- Čekić Smail, *Agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu- planiranje, priprema, izvođenje*, Sarajevo, 2004.
- Čulić Marinko, *Anatomija neprosviječenog apsolutizma*, Split, 1999.
- Domazet Davor, *Kako je pripremana agresija na Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu ili preoblikovanje JNA u srpsku imperijalnu silu,* (studija) Časopis „Nacionalna sigurnost i budućnost“ Zbornik svezak 1, Zagreb, 2001.
- Dujović Jagoš, *Osnovi ratne vještine*, Sarajevo, 1997.
- Dupljak Rasim, *Oni su branili Bosnu*, Sarajevo, 2004.
- Duraković Nijaz, *Prokletstvo Muslimana*, Sarajevo, 1993.
- *Dvadeseto stoljeće- doba najvećih ratova i pothvata, Kronologija*, Zagreb, 1999.
- Efendić Hasan, *Ko je branio Bosnu*, Sarajevo, 1998.
- Gray general A.M., *Operatika,* (preveo s engleskog Selmo Cikotić), Sarajevo, 1998.
- Gray general A.M., *Taktika,* (preveo s engleskog Selmo Cikotić), Sarajevo, 1998.
- Grizold Anton i ostali, *Suvremeni sistemi nacionalne sigurnosti*, Zagreb, 1999.
- Grupa autora, *Bosna i Hercegovina od najstarijih vremena do kraja Drugog svjetskog rata,* Sarajevo, 1995.
- Grupa autora, *Vatre nad Vrbasom, prilozi za Bugojnsku ratnu kroniku 1990.-1993; 1993.*
- Grupa autora, *Zločini u Vrbanji jula 1993. godine,* Sarajevo, 2001.
- Halilović Safet, *Restitucija bosanske državnosti,* izbor priloga i dokumenata, Zenica, 1993.

- Hart Lidel, *Strategija posrednog nastupanja,* Beograd, 1952.
- Huntington Samuel, *Sukob civilizacija i preustroj svjetskog poretka,* Zagreb, 1998.
- Ibrahimagić Omer, *Bosna i Bošnjaci- država i narod koji su trebali nestati,* Sarajevo, 1995.
- Imamović Enver, *Korijeni Bosne i bosanstva,* Sarajevo, 1995.
- Imamović Enver, *Porijeklo i pripadnost stanovništva Bosne i Hercegovine,* Sarajevo, 1998.
- Imamović Enver, *Historija bosanske vojske,* Sarajevo, 1999.
- Jakovljević dr. Boško, *Šta znamo o Ženevskim konvencijma,* Beograd, 1997.
- Kajmović Munib, *Političke i demografske promjene u Vitezu za vrijeme agresije na RBiH 1992.-1995.,* Zenica, 2002.
- Klaić Bratoljub, *Veliki rječnik stranih riječi,* Zagreb, 1966.
- Klauzevic Karl, *O ratu,* Beograd, 1951.
- Latić Nedžad, Isaković Zehrudin, *Rat u srednjoj Bosni: ratna sjećanja generala Alagića,* Zenica, 1997.
- Malcom Noel, *Povijest Bosne, kratki pregled,* Zagreb-Sarajevo, 1995.
- Makijaveli Nikolo, *Vladalac,* Pančevo, 1880.
- Marjanović Radomir, *Opšta vojna geografija sa evropskim ratištem,* Beograd, 1983.
- Marjanović Radomir (i ostali), *Regionalna vojna geografija I,* Beograd, 1989.
- Markešić Ivan, *Kako smo sačuvali Bosnu i Hercegovinu*, Sarajevo - Zagreb, 2004.
- Mesić Stjepan, *"Ja sam dogovorio sastanak u Karađorđevu",* (autor intervjua: Omer Karabeg), CD: Svjedoci raspada, Radio Slobodna Evropa, Prag, 2004.
- Mesić Stjepan, *Kako je srušena Jugoslavija,* Zagreb, 1994.
- Minić Miloš, *Dogovori u Karađorđevu o podjeli Bosne i Hercegovine,* Sarajevo, 1998.
- Minić Miloš, *Ratovi u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini 1991.-1995.,* Sarajevo, 2002.
- Mlivončić Ivica, *Zločin s pečatom,* 1998.
- *Monografija 308./708. brdske brigade Novi Travnik Armije RBiH* (neobjavljeno).
- *Monografija 333. bbr Busovača Armije RBiH (neobjavljeno).*
- Mušinbegović Hasib (priređivač), *Sloboda 7. korpusa,* Sarajevo, 2003.
- Mušinbegović Hasib i Zolota Fahrudin, *Bedr i u Bosni*, Sarajevo, 2009.

- *Nedovršeni mir, Izvještaj Međunarodne komisije za Balkan,* Zagreb-Sarajevo, 1997.
- Niče Fridrih, *Volja za moć,* Beograd, 1972.
- Omeragić Sejo, *Dogovoreni rat,* Sarajevo, 2000.
- Omerdić Muharem, *Prilozi izučavanju genocida nad Bošnjacima (1992.-1995.),* Sarajevo, 1999.
- Ramić Edin, *Kupreška operacija jesen 1994. godine,* Preporod, 2004.
- Ramić Edin, *Ratni put 307. bbr/707. sbbr* (još neobjavljeno).
- *Rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini 1991.-1995.,* (uredili Branka Magaš i Ivo Žanić), Zagreb-Sarajevo, 1999.
- Ribičič Ciril, *Geneza jedne zablude, Ustavnopravna analiza formiranja i djelovanja HZHB*, Zagreb-Sarajevo-Idrija, 2000.
- Rotim Karlo, *Odbrana Herceg-Bosne 1 i 2,* Omiš, 1998.
- Sibler Laura, Allan Little, *Smrt Jugoslavije, Opatija,* 1995.
- Shrader R. Charles, *Muslimansko-hrvatski građanski rat u srednjoj Bosni,* Zagreb, 2004.
- Spahić Besim, *Zenica na kraju stoleća,* Zenica, 1997.
- *Stanovništvo Bosne i Hercegovine, narodnosni sastav po naseljima,* Zagreb, 1995.
- Stewart A. Robert, *Dnevnik,* 1993.
- *Stenogrami o podjeli Bosne*, (ur. I. Lovrinović, P. Lucić), Split-Sarajevo, 2005.
- *Strategija oružane borbe,* SSNO, Beograd, 1983.
- *Strategija ONO i DSZ SFRJ,* Beograd, 1987.
- Sun Cu Vu, *Vještina ratovanja,* Beograd, 1952.
- Sun Zi, *Umijeće ratovanja,* (prijevod na engleski, Samuel B. Griffitn, Oxford; 1963. sa engleskog prevela Neva Toplak, Zagreb).
- Šarinić Hrvoje, *Svi moji tajni pregovori sa Slobodanom Miloševićem,* Zagreb, 1999.
- Šiber Stjepan, *Prevare, zablude, istina*, Sarajevo, 2000.
- Šiljak Remzija, Hronologija oružanih sukoba između Armije RBiH i HVO na travničkoj općini (neobjavljeno).
- Špegelj Martin, *Sjećanja vojnika*, Zagreb, 2001.
- Tuđman Franjo, *Nacionalno pitanje u suvremenoj Europi,* Zagreb, 1990.
- *Torture u Bosni i Hercegovini za vrijeme rata 1992.-1995.,* Sarajevo, BiH, 2003.

- Valenta Anto, *Podjela Bosne i borba za cjelovitost,* Vitez, 1991.
- Visković Ante, Poginuli pripadnici HVO-a Bugojno i civilne žrtve rata 1991.-1997.
- Zolić Hasan, *Demografija,* Sarajevo, 2007.
- Zulfikar - Gotovac, *Okovana Bosna,* Cirih, 1995.

b) Legislativa

- *Dejtonski mirovni sporazum*, Zrakoplovna baza Wright Patterson, Dayton, Ohio, 01.-21. novembra, 1995.
- *Ženevske konvencije o zaštiti žrtava rata,* od 12. avgusta 1949. godine, 1962.

II.

Izvori

a) Arhivska građa

- Arhiv Armije RBiH (u daljem toku citiranja- AARBiH), fond Generalštab Armije (GŠA).
- AARBiH, materijal Naučno-istraživačkog projekta (NIP)- Vojna iskustva iz rata u BiH 1992.-1995., separat br. 2, *"Vojna situacija uoči agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu*", radni materijal, autor: Zićro Suljević, Sarajevo, 2001.
- AARBiH, NIP- Vojna iskustva iz rata u BiH 1992.-1995., separat br. 5, *"Mobilizacija"* (radni materijal), autor Avdulah Kajević, Sarajevo, 1999.
- Arhiv Armije RBiH, fond Republički štab Teritorijalne odbrane (RŠTO).

b) Objavljeni izvori
(dokumenti, članci, TV serijali, baze podataka, internet adrese)

- BH Dani (Sarajevo) 2000.-2002.
- Baza podataka federalnog Ministarstva za pitanja boraca i invalida Odbrambeno-oslobodolačkog rata. *(www.fmbi.gov.ba).*
- Baza podataka IDC-a Sarajevo *(www.idc.org.ba)*
- *Etničko čišćenje u Lašvanskoj dolini.* ICTY: Kordić and Čerkez verdict - ICTY: Kordić and Čerkez verdict - IV. Attacks on towns and villages: killings - Busovača.
- Fond za humanitarno pravo/ Haški tribunal/ *Suđenje Miloševiću/ Transkripti/* Četvrtak, 22. januar 2004. - *Svjedok Hrvoje Šarinić*, http://www.hlc.org.yu/ srpski/Haski tribunal/Transkripti.
- Predmet Br. IT-95-14-T, *Pred pretresnim vijećem, i, Tužilac protiv Tihomira Blaškića, Presuda* (u daljem tekstu: ICTY, Predmet: Br. IT-95-14-T), Hag 3. mart 2000., paragraf 103.
- Sens Tribunal: *Etničko čišćenje u Lašvanskoj dolini. Ko je počeo rat u Gornjem Vakufu, poziv na predaju*; *(http://www.sense-agency.com/ba/stream.php).*

SADRŽAJ

1. BUGOJNO UOČI AGRESIJE 1992. 7

2. REALIZACIJA IDEJE O „HRVATSKOJ DRŽAVI“ NA TERITORIJI REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE OD STRANE ORUŽANIH FORMACIJA RH I PARADRŽAVNE TVOREVINE HZHB / HRHB.....11

2.1 Ustavno-pravna destrukcija i teritorijalno rastakanje RBiH i njihov odraz na općinu Bugojno.....13

2.1.1 Uključivanje Bugojna u „hrvatsku zajednicu herceg-bosnu“ 16

2.1.2 Političko-vojni udar Hrvatskog vijeća odbrane Bugojno i usložnjavanje vojnopolitičke situacije 19

2.1.3 Bugojno u mapama Vens-Ovenovog (Oven-Stoltembergovog) mirovnog plana 24

2.2 Borbena djejstva u srednjoj Bosni koja su predhodila odbrani Bugojna i njihov odraz na pozitivan ishod Boja za Bugojno 28

2.2.1 Napad na rejon: Relej-Vilenica-Travnik (11. 06. 1993. godine) 30

2.2.2 Odbrana sela Sečevo, Turbe-Travnik (11. 06. 1993. godine) 31

2.2.3 Odbrana rejona: selo Bijelo Bučje-Turbe (16. 06. 1993. godine) 32

2.2.4 Oslobađanje topografskih objekata: Mravinjac tt 1393 - Kamenjaš (24.-26. 06. 1993. godine) 33

2.2.5 Gubitak sela Lazine (29. 06. 1993. godine) 35

2.2.6 Oslobađanje Sebešića (02.- 07. 07. 1993. godine) 36

2.3 Borbena vrijednost jedinica HVO-Armija RBiH u Bugojnu.....39

2.3.1 Organizacija jedinica, linija komandovanja, sadjejstvo, saradnja (HVO-Armija RBiH).....39

2.3.2 Odnos snaga HVO Bugojno-OS Bugojno 43

2.3.3 Borbeni moral 45

3. ODBRANA BUGOJNA OD SNAGA EKSTREMNOG DIJELA HVO I HRVATSKE VOJSKE (17.-28. jula 1993. god.).....49

3.1. Napad snaga HVO/HV na jedinice Armije RBiH i MUP-a RBiH i bošnjačko stanovništvo Bugojna.....51

3.1.1 Izazivanje incidenata radi ubrzavanja sukoba 51

3.1.2 Povod za sukob 53

3.1.3 Obostrani raspored snaga pred sukob 55

3.1.4 Tok borbenih djejstava 59

3.1.4.a. Petak, 16. 07. 1993. godine 59

3.1.4.b. Subota, 17. 07. 1993. godine 59

3.1.4.c. Nedjelja, 18. 07. 1993. godine 60

3.1.4.d. Ponedjeljak, 19. 07. 1993. godine 62

3.1.4.e. Utorak, 20. 07. 1993. godine 65

3.1.4.f. Srijeda, 21. 07. 1993. godine 69

3.1.4.g. Četvrtak, 22. 07. 1993. godine 73

3.1.4.h. Petak, 23. 07. 1993. godine 74

3.1.4.i. Subota, 24. 07. 1993. godine 78

3.1.4.j. Nedjelja, 25. 07. 1993. godine 81

3.1.4.k. Ponedjeljak, 26. 07. 1993. godine 84

3.1.4.l. Utorak, 27. 07. 1993. godine 86

3.1.4.m. Srijeda, 28. 07. 1993. godine 89

3.1.4.n. Četvrtak, 29. 07. 1993. godine 93

3.1.4.nj. Petak, 30. 07. 1993. godine 96

3.1.4.o. Subota, 31. 07. 1993. godine 96

3.1.5 SUMARNI ZAKLJUČAK o b/d „Odbrana Bugojna“ (17. – 28. 07. 1993. god.).....97

3.2 Pregled stradanja pripadnika Armije RBiH 99

3.2.1 Poginuli.....99

3.2.2 Ranjeni.....101

3.2.3 Fotografije-svjedočanstva o razaranju Bugojna koje je izvršio HVO u periodu sukoba 17.-29. jula 1993. god.....105

3.3 Značaj ostvrenih vojnih rezultata na dalji tok ratnih djelovanja, na prostoru srednje Bosne, kao i cijele Bosne i Hercegovine.....122

3.3.1 Mjesto gornje-vrbaskog područja (Gornjeg Vakufa i Bugojna) u planovima hrvatske države i Hrvatske vojske.....122

3.3.2 Angažman Hrvatske vojske u napadu na Gornji Vakuf i Bugojno ...123

3.3.3 Negativne posljedice poraza HVO u Bugojnu i Gornjem Vakufu na Hrvatsku vojsku, na HVO, na „herceg-bosnu“ 124

3.3.4 Dalja srljanja HV/HVO za povrat Bugojna 126

RECENZIJE.....137

BILJEŠKA O PISCU.....140

LITERATURA I IZVORI 141

Bilješke:

Hasib Mušinbegović, ul. Adija Mulabegovića 12, 71000 Sarajevo. Tel/fax: +387 (0)33 465 538
Mob: +387 (0)61 133 923; e-mail: musinbegovic_h@yahoo.com; www.hasib-musinbegovic.com

SPONZOR

Đevad Mešan

Đevad Mešan je rođen 1965. u Kupresu. U rodnom gradu je završio osnovnu i srednju ekonomsku školu. Školovanje je nastavio na Sveučilištu u Splitu, gdje je završio Ekonomski fakultet, u rekordnom roku a 1988. je proglašen za najboljeg studenta Univerziteta u Splitu. Na istom fakultetu stekao je zvanje magistra finansija i računovodstva. Kao osnivač Patriotske lige Kupresa učestvovao je početkom aprila u odbrani ovog grada od srpske agresije.

Sa porodicom, suprugom Besimom, sinom Bakirom i kćerima Eminom i Berinom, danas živi i radi u Norveškoj. Jedan je od naših uspješnijih poslovnih ljudi u dijaspori. Od 1999. godine predsjednik je Islamske zajednice Bošnjaka u Norveškoj. Vakif je mnogih hairata, kako u Bosni i Hercegovini tako i u Norveškoj. Podržava mnoge kulturne, obrazovne, sportske projekte i manifestacije Bošnjaka. Aktivni je učesnik svih značajnijih foruma Bošnjaka u svijetu.

ĐEVAD MEŠAN JE ZLATNI SPONZOR OVOG PROJEKTA
VELIKA MU HVALA.

Velika zahvalnost i svim borcima Patriotske lige općine Kupres koji su učestvovali u odbrani grada Bugojna i Republike Bosne i Hercegovine kroz jedinice OG "Zapad" Bugojno i druge jedinice Armije RBiH. U Boju odbrana Bugojna poginuo je borac Musić Sinan, sekretar PL Kupres a teško je ranjen komandant jedinice PL Kupres, Horozović Fadil.

Tokom Odbrambeno-osobodilačkog rata, iz jedinice PL Kupres, za odbranu Republike Bosne i Hercegovine od agresije svoje živote su dali i: Mešan Sulejman, Ugarak Adis, Ugarak Hedo, Kmetaš Muho, Kmetaš Ibro, Kmetaš Đulaga, Kmetaš Smail, Musić Ćamil, Musić Ramo.

Neka im je rahmet veliki, golemi.

SPONZOR

Zukan Helez

Zahvalnost za podršku ovom projektu Ministru ZUKAN HELEZU (Kuprešaku) i Ministarstvu za pitanja boraca i invalida Odbrambeno-oslobodilačkog rata.

* * *

Rođen je 01. 01. 1964. godine u Kupresu gdje je završio osnovnu školu.

Gimnaziju je završio u Bugojnu, od 1979. – 1983. godine, a Prirodno-matematički fakultet u Sarajevu 1988. godine. Radio je kao profesor u Skender Vakufu. Od maja 1992. godine bio je pripadnik Armije RBiH.

Nakon demobilizacije radio je u više srednjih škola: MTŠ Donji Vakuf, SŠC Bugojno i Gimnazija u Bugojnu.

U Italiji, Njemačkoj i Francuskoj učestvovao je na međunarodnim seminarima u projektu reforme srednjeg obrazovanja.

Član je GO SDP BiH u prošlom i sadašnjem sazivu. Za potpredsjednika KO SDP SBK izabran je 2003. godine, a predsjednik KO od 2005. godine; član je Predsjedništva SDP BiH. Na općinskim izborima je četvrti put izabran u Predstavnički dom Parlamenta FBiH. Prvi mandat u Predstavničkom domu Parlamenta FBiH trajao je od 2000. – 2002. godine; drugi mandat od 2002. – 2006. godine i treći mandat od 2006. – 2010. godine. Bio je član više radnih tijela, odbora i komisija Predstavničkog doma Parlamenta FBiH kao potpredsjednik i predsjednik.

Govori ruski i engleski jezik. Oženjen je i otac troje djece.